magazin istoric

ANUL XXII NR. 2 (251) FEBRUARIE 1988

VLADISLAVS DRACVLA VALLACHIÆ WEYWODEN.

magazin istoric

Revistă de cultură istorică

Anul XXII
Nr. 2 (251)
februarie 1988

Redactor-şef
CRISTIAN POPIŞTEANU

Colegiul redacţiei
DUMITRU ALMAŞ
CONSTANTIN ANTIP
VIRGIL CÂNDEA
LUDOVIC DEMÉNY
ŢITU GEORGESCU
ŞTEFAN PASCU
M. PETRESCU-DÎMBOVIŢA
ŞTEFAN ŞTEFĂNESCU

Secretar responsabil
VALERIU BUDURU

SUMAR

Partidul Comunist Român — centrul vital al naţiunii:
Gh. Surpat 2

Tradiţia marilor valori:
Pompiliu Teodor 6

Vlad Ţepeş — portret necunoscut la Stuttgart:
Virgil Cândea 10

Un enciclopedist străroman — Aethicus Histricus:
V. Nestor 12

1878. Ciprian Porumbescu înfruntă autorităţile habsburgice:
Radu Economu 15

Bălăcenii:
Paul Cernovodeanu 20

Amintiri istorice: *Nicolae Kretzulescu* • **Amic sincer al Patriei...:** *A.D Xenopol...* 25

Ateneul Român — istorie şi cultură:
Marin Aiftincă 29

Pe urmele strămoşilor (XXII):
Ion Popescu-Puţuri 33

În Bucureşti, acum 50 ani 42

Constantin Dobrescu-Argeş — Devotament şi abnegaţie pentru soarta ţăranului:
Romus Dima 46

Ianuarie 1917. Convorbiri cu Martha Bibescu:
Raymond Netzhammer 58

• **Urartu — ţinutul dintre două mări:** *Melinê Poladian-Ghenea...* 36 • **Primul alfabet tipografic armean:** *Ghevorg Abgarian...* 40 • **Urmaşii lui Priam la Lutetia?:** *Alain Demurger...* 49 • **1939-1945. Corespondenţă secretă Casa Albă—Downing Street 10:** *Eugen Preda* ... 53 • Clio în concurs. **Cîştigătorii...** 24 • **Cărţi sosite la redacţie...** 48 • **Poşta Magazin istoric...** 62

COPERTELE NOASTRE

① ④ O valoroasă miniatură armeană dintr-un manuscris miniat în sec. XIV, aflat în colecţia Matenadaran din Erevan, capitala Republicii Sovietice Socialiste Armene (**Primul alfabet tipografic armean**, p. 40)

② Personalitate de notorietate europeană, voievodul Ţării Româneşti, Vlad Ţepeş, a fost deseori evocat, încă din timpul vieţii, în povestiri istorico-literare, iar chipul său a fost zugrăvit de numeroşi artişti ai vremii. În imagine, un portret necunoscut al domnitorului român, identificat recent în Biblioteca Landului Württemberg din Stuttgart (**Vlad Ţepeş — portret necunoscut la Stuttgart**, p. 10)

③ Mărturii milenare de cultură şi civilizaţie la Marea Neagră şi Dunărea de Jos: inele de aur din tezaurul de la Dinogeţia-Garvăn (sus) şi pecetea unui inel elenistic descoperit la Callatis (Mangalia). Locuitorii străvechiului pământ românesc al Daciei pontice au participat activ, din cele mai vechi timpuri, la schimbul de valori culturale ale lumii, aducînd o contribuţie preţioasă la civilizaţia omenirii (**Un enciclopedist străroman — Aethicus Histricus**, p. 12)

Făurirea partidului muncitoresc unic, în 1948, prin unirea Partidului Comunist cu Partidul Social-Democrat a pus bazele unui partid puternic, care numără circa 1,5 milioane de membri şi care şi-a asumat răspunderea de a conduce destinele poporului român pe calea făuririi celei mai drepte şi mai juste orînduiri sociale — orînduirea în care clasa muncitoare a avut şi are rolul conducător în toate domeniile de activitate.

NICOLAE CEAUŞESCU

CENTRUL VITAL AL NAŢIUNII

Se împlinesc, în luna februarie a acestui an, patru decenii de la făurirea partidului politic revoluţionar unic al clasei muncitoare, prin unificarea Partidului Comunist Român cu Partidul Social-Democrat, înfăptuită la Congresul din 21-23 februarie 1948.

Asemenea tuturor momentelor şi actelor revoluţionare ale istoriei poporului român, această decisivă înfăptuire materializa valorile fundamentale şi tradiţiile unităţii poporului român, ale forţelor revoluţionare, ale mişcării muncitoreşti din România. Partidul politic revoluţionar unic al clasei muncitoare realizat de Congresul din 1948 era succesorul legitim al partidului unic muncitoresc constituit în 1893 şi care cunoscuse faze consecutive de dezvoltare, corespunzătoare etapelor istorice parcurse de mişcarea muncitorească revoluţionară din România.

Făurirea Partidului Comunist Român, în mai 1921, a marcat cea mai importantă etapă în procesul de perfecţionare politico-ideologică şi organizatorică a partidului politic al clasei muncitoare, determinată de profundele mutaţii survenite în viaţa ţării după desăvîrşirea unităţii statului naţional român la 1 Decembrie 1918. Expresie a unităţii şi forţei clasei muncitoare, a rolului ce îi revenea în viaţa ţării, Partidul Comunist Român s-a afirmat încă din primele momente ale existenţei sale drept cea mai înaintată forţă politică a naţiunii, situîndu-se cu fermitate şi curaj în fruntea luptei maselor largi populare pentru progres social şi economic, orientînd eforturile generale ale naţiunii pe făgaşul apărării libertăţii şi independenţei patriei, a integrităţii ei teritoriale.

În perioada interbelică, pivotul activităţii şi luptei partidului comunist l-a reprezentat clasa muncitoare, care a acţionat strîns unită în toate momentele majore. Istoria arată că în această perioadă au avut loc numeroase acţiuni comune ale comuniştilor şi socialiştilor. Aşa au stat lucrurile în cursul luptelor revoluţionare muncitoreşti din 1933, al căror succes s-a datorat realizării frontului unic între comunişti, socialişti şi social-democraţi.

În acest spirit al unităţii de acţiune a clasei muncitoare, în 1933, s-a creat Comitetul Naţional Antifascist, larg organism democratic organizat şi condus de Partidul Comunist Român, reunind reprezentanţi ai clasei muncitoare, ai forţelor democrat-progresiste şi patriotice. Prin activitatea desfăşurată de tovarăşul Nicolae Ceauşescu în cadrul acestui organism, Comitetul Naţional Antifascist a promovat cu consecvenţă o linie tactică ce se întemeia pe unitatea de acţiune a clasei muncitoare, pe ralierea în jurul ei a tuturor forţelor democratice, progresiste ale societăţii. Justeţea acestei orientări şi-a găsit deplina confirmare în anii deceniului patru şi în perioada celui de al doilea război mondial, în amplele bătălii împotriva fascismului şi revizionismului, contra războiului, pentru apăra ea drepturilor şi libertăţilor democratice, a independenţei şi integrităţii teritoriale a patriei. Demonstraţia de la 1 Mai 1939 — cea mai mare demonstraţie din Europa acelui an îndreptată împotriva hitlerismului —, acţiune de mare amploare în organizarea căreia rolul hotărîtor i-a revenit tovarăşului Nicolae Ceauşescu, a fost o mărturie elocventă a forţei clasei muncitoare, a capacităţii partidului comunist de a mobiliza masele largi populare şi de a le orienta în lupta pentru apărarea intereselor fundamentale ale naţiunii. În vîltoarea bătăliilor antifasciste din acei ani, alături de tovarăşul Nicolae Ceauşescu şi alţi militanţi ai partidului, s-a afirmat, prin atitudinea sa fermă şi activitatea politico-organizatorică desfăşurată, tovarăşa Elena Petrescu-Ceauşescu.

O strălucită expresie a voinţei de unitate a clasei muncitoare a constituit-o înfăptuirea, în a doua jumătate a lunii aprilie 1944, a Frontului Unic Muncitoresc între Partidul Comunist Român şi Partidul Social-Democrat, în jurul căruia s-au coalizat toate forţele democratice, patriotice, antifasciste ale poporului. Frontul Unic Muncitoresc a avut un rol hotărîtor în înfăptuirea Revoluţiei de eli-

București, 25 ianuarie 1988: Adunarea solemnă omagială organizată de Comitetul Central al Partidului Comunist Român, Consiliul de Stat, Guvernul Republicii Socialiste România, Marea Adunare Națională și Frontul Democrației și Unității Socialiste, cu ocazia aniversării zilei de naștere și sărbătoririi a peste 55 ani de eroică activitate revoluționară, patriotică, consacrată patriei, poporului, partidului a tovarășului Nicolae Ceaușescu, s-a constituit într-un suprem omagiu pe care comuniștii, toți cetățenii patriei l-au adus secretarului general al partidului, președintelui Republicii

berare socială și națională, antifascistă și antiimperialistă, care a deschis calea trecerii la înfăptuirea măreților transformări revoluționare, democratice, socialiste, la făurirea socialismului în România.

În noile condiții istorice, colaborarea tot mai intensă dintre comuniști și social-democrați pe plan politic, economic și social în cadrul Frontului Unic Muncitoresc, al guvernului revoluționar-democratic, instaurat la 6 Martie 1945, a realizat climatul reconstituirii partidului unic muncitoresc, ca detașament revoluționar al clasei muncitoare, capabil să unească în jurul său toate forțele națiunii în lupta pentru progres, pentru socialism. Pornind de la analiza stadiului de dezvoltare a revoluției, *Platforma Partidului Unic Muncitoresc*, publicată la 13 decembrie 1947, sublinia că unitatea de acțiune în cadrul Frontului Unic Muncitoresc nu mai era suficientă, impunîndu-se desăvîrșirea ei în cadrele unui singur partid: *„Lupta pentru dezvoltarea mai departe a României pe drumul democrației, spre socialism, impune refacerea unității organizatorice și politice a clasei muncitoare, prin crearea unui partid unic muncitoresc"*. Ca urmare a acțiunilor politico-organizatorice desfășurate de cele două partide după adoptarea *Platformei Partidului Unic Muncitoresc*, Congresul general din 21-23 februarie 1948 a consfințit, de fapt, realitatea din țară, proclamînd în mod public, solemn, unificarea, pe baza concepției materialismului dialectic și istoric, a socialismului științific, a celor două partide muncitorești — Partidul Comunist Român și Partidul Social-Democrat — într-un partid unic, care, pînă în 1965, s-a numit Partidul Muncitoresc Român, iar la Congresul IX, la propunerea tovarășului Nicolae Ceaușescu, și-a reluat numele de Partidul Comunist Român.

Înfăptuirea unității politice, ideologice și organizatorice a clasei muncitoare a constituit expresia unei necesități istorice obiective, o premisă fundamentală a succesului în realizarea țelurilor revoluției socialiste și edificarea orînduirii noi. Partidul a organizat și condus întreaga activitate de făurire și dezvoltare a bazei tehnico-materiale a socialismului, de consolidare și generalizare a relațiilor de producție socialiste, de ridicare a nivelului de trai material și cultural al celor ce muncesc. Sub conducerea partidului, clasa muncitoare, țărănimea și intelectualitatea, întregul nostru popor au înfăptuit cu succes, în fiecare etapă a procesului revoluționar unic, opera istorică de construcție socialistă, lichidînd pentru totdeauna exploatarea omului de către om, consolidînd noua orînduire și trecînd cu succes la făurirea societății socialiste multilateral dezvoltate în România. În centrul politicii economice a fost și este situată dezvoltarea unei puternice industrii naționale, ca bază a dezvoltării agriculturii, a celorlalte ramuri ale economiei naționale.

În procesul de construcție socialistă, un loc de excepțională însemnătate îl ocupă Congresul IX al Partidului Comunist Român, care a deschis o nouă epocă în dezvoltarea generală a țării. În perioada care a urmat acestui istoric congres, perioadă indisolubil legată de activitatea teoretică novatoare și acțiunea practică revoluționară ale tovarășului Nicolae Ceaușescu, secretarul general al partidului, președintele Republicii, întreaga noastră societate a cunoscut o dezvoltare fără precedent. Tocmai de aceea poporul nostru, cu îndreptățită mîndrie patriotică, demnitate și recunoștință, a numit perioada marilor prefaceri revoluționare înfăptuite după Congresul IX *Epoca Nicolae Ceaușescu*.

Patria noastră a devenit o țară industrial-agrară, cu o industrie puternică — întemeiată pe proprietatea socialistă a întregului popor —, cu o agricultură socialistă, de stat și cooperatistă, în plin proces de modernizare, cu o știință, cultură și învățămînt moderne, concepute și fondate pe baza celor mai noi cuceriri ale științei și tehnicii, cu un nivel de viață materială și spirituală incomparabil cu cel existent în urmă cu patru decenii.

Formulînd și promovînd teza construirii societății socialiste cu poporul și pentru popor, pe baza celor mai noi cuceriri ale științei și tehnicii, Partidul Comunist Român, secretarul său general, tovarășul Nicolae Ceaușescu, veghează permanent ca întreaga politică a partidului și statului să fie emanația voinței și intereselor clasei muncitoare, a întregului popor. În consens cu această concepție revoluționară, înnoitoare, în ultimii 22 ani, din inițiativa secretarului general al partidului, a fost creat în țara noastră un cadru organizatoric larg democratic, care asigură participarea activă, nemijlocită, a tuturor oamenilor muncii, indiferent de naționalitate, la conducerea societății, exercitarea deplină a prerogativelor poporului de adevărat stăpîn al țării.

Marile înfăptuiri istorice s-au clădit pe temelia de granit a unității și tăriei rîndurilor partidului nostru comunist, a unității de nezdruncinat dintre partid și popor. Înmănunchind în rîndurile sale peste 3,7 milioane din cei mai buni fii ai poporului, Partidul Comunist Român îndeplinește cu cinste rolul de forță politică conducătoare în societatea noastră, de centru vital al națiunii.

Relevînd semnificația istorică a realizării partidului unic muncitoresc, în urmă cu patru decenii, tovarășul Nicolae Ceaușescu, în Raportul prezentat la Conferința Națională a partidului din 14-16 decembrie 1987, arată: *„Putem afirma, pe baza realităților, a faptelor de netăgăduit, că fără existența clasei muncitoare, fără un partid unic al acesteia — Partidul Comunist Român — nu am fi putut obține marile realizări pe calea făuririi societății socialiste, a ridicării nivelului de trai al poporului, a întăririi forței materiale a patriei"*.

Aniversarea a 40 ani de la realizarea partidului unic muncitoresc prilejuiește reliefarea rolului excepțional ce revine tovarășului Nicolae Ceaușescu în continua consolidare a unității partidului, în abordarea curajoasă a problemelor vitale ale construcției socialiste, în fundamentarea științifică a politicii partidului, a programului său de luptă, la înfăptuirea căruia întregul popor se află angajat plenar într-o puternică unitate de voință și acțiune.

O nouă expresie a unanimei recunoașteri a meritelor excepționale ale tovarășului Nicolae Ceaușescu la cimentarea unității de acțiune și voință a poporului, la asigurarea dezvoltării patriei noastre pe calea progresului și civilizației socialiste, reprezintă omagiul pe care țara întreagă l-a adus tovarășului Nicolae Ceaușescu cu prilejul aniversării a peste 55 ani de activitate revoluționară neîntreruptă și a zilei sale de naștere, sărbătoare care s-a transformat într-o impresionantă manifestare a dragostei și încrederii în Partidul Comunist Român, a unității întregului popor în jurul partidului, al secretarului său general — luptătorul revoluționar neobosit, de a cărui gîndire și activitate sînt strîns legate marile izbînzi ale națiunii noastre în construcția noii orînduiri sociale.

Mesajul omagial de felicitare adresat tovarășului Nicolae Ceaușescu de către Comitetul Central al Partidului Comunist Român, Consiliul de Stat, Guvernul Republicii Socialiste România, Marea Adunare Națională și Frontul Democrației și Unității Socialiste subliniază faptul că în persoana secretarului general al partidului *„națiunea română își omagiază tot ce are mai valoros în istoria sa, voința secular de a-și apăra și afirma ființa națională, de a lupta neobosit pentru binele și fericirea țării"*.

Cinstindu-și și omagiindu-și conducătorul, *„poporul întreg cinstește gloriosul nostru partid comunist, patria socialistă"*, ale cărei idealuri de independență și progres tovarășul Nicolae Ceaușescu le întruchipează cu atîta strălucire. *„Legat trup și suflet de glia străbună, demn continuator al marilor înaintași, ferm și neînfricat militant comunist, înzestrat cu o rară capacitate de a întui și înțelege imperativele vremii"*, conducătorul partidului și statului nostru s-a situat cu strălucire, prin întreaga sa activitate, *„în rîndul celor mai de seamă fii și patrioți ai țării, între marii eroi ai neamului nostru care au așezat, cu dragoste și abnegație, faptele lor de muncă și vitejie la temelia propășirii țării"*, deschizînd *„în istoria patriei o perioadă bogată de înfăptuiri fără egal în multimilenara existență a poporului român. Reprezentînd o etapă distinctă a revoluției și construcției socialiste în țara noastră, cei aproape 23 de ani care au trecut de la Congresul al IX-lea alcătuiesc strălucita «Epocă Nicolae Ceaușescu», timp excepțional de dens în înfăptuiri revoluționare, în cursul căruia România a cunoscut cea mai puternică dezvoltare economică și socială"*.

Mesajul relevă contribuția teoretică și practică a tovarășului Nicolae Ceaușescu în definirea locului și rolului partidului comunist în istoria contemporană: *„Comuniștii, întregul popor vă datorează dumneavoastră, tovarășe secretar general, o concepție de largă cuprindere privind locul și rolul partidului în societate, ca nucleu și centru vital al națiunii, în jurul căruia gravitează întreaga societate, care și-a îndeplinit și își îndeplinește cu cinste misiunea sa istorică de forță politică conducătoare a întregului popor pe calea nouă a socialismului și comunismului... Sîntem cu toții mîndri de faptul că astăzi Partidul Comunist Român, condus cu înțelepciune și clarviziune de dumneavoastră, se prezintă ca un partid puternic, viguros, un partid tînăr, înconjurat de stima și prețuirea întregii națiuni, urmat cu neabătută încredere de toți*

Atmosferă de mare sărbătoare, de nețărmurită bucurie, de nestăvilit entuziasm în Piața Republicii, unde zeci de mii de locuitori ai Capitalei — reprezentanți ai puternicelor colective muncitorești, ai tuturor oamenilor muncii din cele mai diverse domenii de activitate — au venit la 25 ianuarie 1988 să exprime, direct și cald, tovarășului Nicolae Ceaușescu întreaga lor dragoste, stimă și recunoștință

oamenii muncii, un partid care și-a îndeplinit și își îndeplinește cu cinste, prin întreaga sa activitate, misiunea istorică asumată față de popor — de a-l conduce neabătut spre culmile tot mai luminoase ale socialismului și comunismului".

Prin hotărîre-decret a Comitetului Politic Executiv al Comitetului Central al Partidului Comunist Român și Consiliului de Stat al Republicii Socialiste România, tovarășului Nicolae Ceaușescu i s-a conferit Titlul de Onoare Suprem „Erou al Republicii Socialiste România", Ordinul „Victoria Socialismului" și Medalia Jubiliară.

Va rămîne veșnic vie în memoria poporului cuvîntarea rostită de tovarășul Nicolae Ceaușescu la Adunarea solemnă din Capitală. Răspunzînd vibrantelor manifestări de dragoste, profundă stimă și recunoștință ale întregii națiuni, secretarul general al partidului arăta: *„Este bine cunoscută lupta îndelungată a poporului nostru, a forțelor celor mai progresiste, a mișcării muncitorești revoluționare pentru formarea națiunii române, a limbii și culturii române, a statului unitar național. În întreaga această activitate poporul a reprezentat întotdeauna o adevărată forță motrice care a asigurat dezvoltarea națiunii și a patriei noastre, înaintarea ei pe calea progresului. Poporul este deci adevăratul făuritor al istoriei, al patriei noastre!"*

Referindu-se la marile realizări din anii socialismului, secretarul general al partidului precizează: *„Știm că toate acestea le datorăm, așa cum am menționat, întregului nostru popor, dar trebuie să declar, ca o datorie de conștiință, că toate acestea le-am putut înfăptui datorită existenței gloriosului nostru partid comunist, care de la înființarea sa, în momentele hotărîtoare, și-a îndeplinit cu cinste misiunea istorică de organizare a activității și luptei pentru revoluția socialistă, pentru dezvoltarea economico-socială, pentru întărirea continuă a forței materiale a patriei, a independenței și suveranității României".*

Cu dăruire și patos revoluționar, cu sinceritatea care i-a deschis larg inima și sufletul poporului, tovarășul Nicolae Ceaușescu rostea aceste cuvinte emoționante: *„Doresc să declar din nou că dacă, prin abstract, ar trebui să reiau activitatea de la început, aș face-o ca și atunci, fără nici o reținere, cu încrederea deplină în cauza luptei revoluționare a partidului, fiind convins că numai și numai pe calea luptei revoluționare, în rîndurile partidului comunist, se pot lichida asuprirea, inegalitățile sociale și naționale, se poate asigura triumful celei mai drepte societăți din lume — a socialismului și comunismului, se poate asigura pacea!"*

Realizările remarcabile obținute de poporul român în dezvoltarea economică și socială a țării, precum și perspectiva transformării României în următorii ani, prin înfăptuirea hotărîrilor adoptate de Congresul XIII al partidului, într-o țară socialistă multilateral dezvoltată atît din punctul de vedere al industriei, agriculturii, învățămîntului, științei și culturii, cît și al nivelului general de trai și de civilizație al poporului, evidențiază superioritatea societății socialiste pentru progresul patriei noastre, adîncirea procesului de întărire a unității social-politice și morale a poporului, înflorirea națiunii noastre și afirmarea amplă, fără precedent a țării noastre pe plan mondial. ■

Gh. SURPAT

Exponenţii înain aţi ai ştiinţelor sociale, preocupaţi de ideea cercetării trecutului României, de propagarea idealurilor de libertate şi dreptate ale poporului, au contribuit, prin operele lor, prin în reaga lor ac ivita e socială, la dezvol area conştiinţei naţionale a maselor, la realizarea visului secular de unire a ţărilor române, la cîştigarea independenţei şi suveranităţii de sta , la închegarea şi consolidarea naţiunii.

NICOLAE CEAUŞESCU

TRADIŢIA MARILOR VALORI

POMPILIU TEODOR

Istoria cu funcţia ei fundamentală în procesul uman de cunoaştere are în cultura românească o respectabilă vechime ce coboară pe treptele timpului în a doua jumătate a secolului XV. „Creaţia ştiinţifică şi culturală are rădăcini adînci în trecutul îndepărtat al istoriei poporului nostru; ea s-a dezvoltat — **subliniază secretarul general al partidului, tovarăşul Nicolae Ceauşescu** — în strînsă legătură cu procesele social-economice, cu lupta forţelor înaintate pentru eliberare naţională şi socială, cu întreaga evoluţie a societăţii româneşti, precum şi cu progresul ştiinţei şi culturii universale".

Destinul istoriografiei româneşti a fost, de la începuturi, legat de existenţa statului, ale cărui origini va încerca să le desluşească în momentul afirmării sale politice în planul mai larg al spaţiului central-sud-est european. Prin mesajul încorporat scrisului istoric se subliniază identificarea cu ideea de stat, ale cărui idealuri le sublima rostirea cronicărească în zorii unei vremi de Renaştere.

nești) încorporau atitudini politice fundamentale, naționale și europene, responsabilități vis-a-vis de o civilizație pe care o făceau posibilă prin funcția de apărare împotriva presiunii otomane. Prin dialogul angajat cu marile curente spirituale, cu propria tradiție, cultura românească va exprima în timp rațiunea de a fi a unui popor a cărui personalitate distinctă o descifrează istoriograful prin opera de deslușire a originii românilor. Reluînd tradiții medievale, scrisul istoric, pe fundalul unei conștiințe colective românești, în cadrele culturii umaniste, cristalizează una din cele mai reprezentative meditații despre originea neamului și rosturile sale în civilizația continentului. De la Nicolae Olahul la Miron Costin și Stolnicul Cantacuzino, intelectualul spațiului românesc înfățișează republicii literelor europene fizionomia unui popor ce se afirma solidar cu marile aspirații ale timpurilor moderne. Paralel cu dialogul european, umaniștii epocii biruinței limbii naționale în cultură căutau căi de comunicare cu propriul popor. Scriind românește și diversificînd domeniile de creație, cărturarii secolului tiparului românesc — de la Macarie și Filip Moldoveanul la Coresi —, al strălucitei arhitecturi moldovene așezau temeiurile culturii moderne prin istorie. Avînd în cel mai înalt grad sensul continuității, ei duceau mai departe firul istoriei prin scrieri în care fixau pentru posteritate imaginea unui timp în care începeau să se afirme idei unificatoare. Și astfel, se poate afirma că *în* și *prin* cultură se pregătea terenul pe care a rodit solidaritatea românească în epoca lui Mihai Viteazul, ce a făcut posibilă prima unire a țărilor române. Izvorîtă din adîncurile vieții românești, unirea înfăptuită în cadrul unui mai larg efort antiotoman, dar și împotriva adversităților înconjurătoare, a devenit încă din acea epocă o pagină de autentică istorie europeană. Prin politica marelui domn, ea va însemna un moment de turnură în istoria românilor, o piatră de hotar, un simbol al devenirii noastre istorice.

Prin cugetarea lui Miron Costin, sec. XVII va aduce în spiritualitatea noastră strălucite pagini de istorie. Umanistul și omul politic va da expresie europeană idealului unei societăți care aspira la integrarea românilor într-o mai largă tablă de valori. Prin concluziile cuprinse în scrierea *De neamul moldovenilor* — o erudită și definitorie dizertație — el va transmite contemporanilor și, deopotrivă, posterității ideea biruitoare a originii latine. „Biruit-au gîndul să mă apuc de această trudă, să scot lumii la vedere felul neamului, din ce izvor și seminție sînt lăcuitorii țării noastre Moldovei și Țării Românești și românii din țările ungurești, cum s-au pomenit mai sus, că toți un neam și odată descălecați sînt..." Într-o Europă în curs de redimensionare, de încadrare a centrului și sud-estului ei în viitoarea Europă a Luminilor, a evărul istoric afirmat de cărturarul român reprezenta cu adevărat o biruință peste vitregia vremurilor, asupra mărginirilor provinciale, în numele originii comune și a ideii unității neamului. Într-o epocă de convergențe, cărturarul, ca și ceilalți învățați români ai timpului: Ureche, Stolnicul Cantacuzino și Nicolae Costin, încerca definirea propriei identități etnice și culturale, în concordanță cu sensibilitatea istorică a timpului. Prin problematica scrisului lor, desfășurînd o erudiție istorică și filologică inspirată de un climat mai general, acești cărturari așezau lucrarea intelectuală în serviciul intereselor fundamentale ale țării. În aceeași măsură, stabileau punți de legătură înspre istoria europeană, cu conștiința limpede și explicită a apartenenței la ea.

„Întîmplările precum au fost"

În primele decenii ale secolului următor, Dimitrie Cantemir, principele cărturar, pornind de la precedentele autohtone, de la Miron Costin, realiza — prin *Hronicon a vechimei romano-moldo-vlahilor* — o operă de căpătîi. El își intitula lucrarea *Hronicon a toată Țara Românească (care apoi s-au împărțit în Moldova, Muntenească și Ardealul) din descălecatul ei de la Traian împăratul Rîmului*. Ca reprezentant al iluminismului ce se anunța, membru al Academiei din Berlin, cercetînd originile, trecutul, Cantemir făcea din istorie o componentă ideologică, un reper al acțiunii politice. Convins de unitatea neamului său, formulînd ideea unei patrii originare a românilor, el oferea Secolului Luminilor, cu spirit critic și modernitatea opțiunilor, chintesența doctrinei istorismului românesc. Spirit universal, atașat tradiției românești, D. Cantemir era, prin metoda modernă de cercetare, un deschizător al erudiției istorice românești în accepțiune europeană. El anunța prin registrul larg al scrisului său, spiritele majore ale culturii noastre istorice, care vedeau în istoria românească o parte a istoriei universale.

Contribuția cantemiriană, inspirată din tradiții autohtone, va constitui, prin viziunea ei europeană, un precedent pentru reconstituirea istorică iluministă. Concepția unitară despre istoria românilor, ilustrată de *Hronic*, va deveni în sec. XVIII, sub semnul iluminismului, fundalul celui mai îndrăzneț plan istoric. „Școala ardeleană", în spiritul unei metodologii moderne, prin aportul filosofiei și filologiei, prin apelul stăruitor la izvoare de rară diversitate, va izbuti, prin Samuil Micu, Gheorghe Șincai, Petru Maior și Budai Deleanu, o amplă operă de reconstituire de la antichitate la epoca contemporană. Contribuție de amploare istorică, opera iluminiștilor români, prin efortul de cunoaștere modernă, introduce astfel istoriografia românească în sistemul unor demersuri teoretice continentale.

Iluminiștii au trasat, prin reconstituirea trecutului, o imagine ideală a istoriei românești, văzută, în spațiul Daciei de odinioară, contribuind la o conturare puternică a imaginii de fapt a națiunii române în sec. XVIII sub impulsurile afirmării conștiinței naționale. Împlinind proiectul cantemirian, într-o Transilvanie integrată luptei de emancipare, ei au încorporat într-o tratare fără precedent istoria de ansamblu a țărilor române. În termenii aspirațiilor naționale, ei erau convinși că „istoricilor nu se cuvine a scrie alta fără numai întîmplările, precum au fost". Astfel, prin opera lor

Gheorghe Șincai

de reconstituire istorică, ei ridică epoca în care trăiau la un nivel superior de cunoaștere. Năzuind la scrierea unei istorii a neamului, cu sentimentul că împlinesc o misie, iluminiștii dau expresie istoriografică modelului ce va sta la baza sintezei istorice. Ei au transmis unor vremi viitoare legatul unei necesare continuități de tradiție general românească. În egală măsură, iluminiștii, animați de încrederea în rațiune, resping de pe o platformă critică, susținută de tradiții ce coboară în antichitate, încercări de deformare a trecutului. Din aceste rațiuni au întreprins o amplă lucrare de informare a opiniei publice

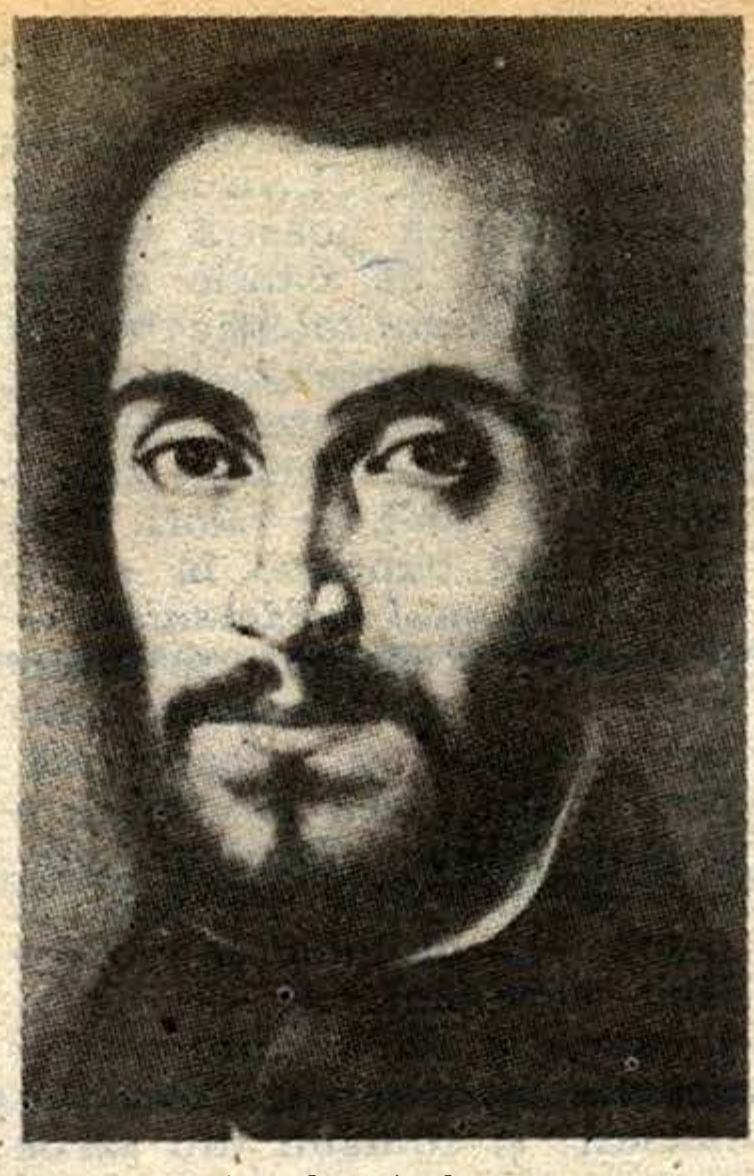

Nicolae Bălcescu

românești și străine, încrezători, ca oameni ai sec. XVIII, în puterea cuvîntului. Naționale în conținutul lor și europene în idei și expresie științifică, lucrările lor sînt, prin excelență, un fundal pe care se ridică istoriografia veacului XIX.

În cultura istorică universală

Romantismul românesc, în spiritul unei remarcabile continuități, adîncește, potrivit modelului european, istoria evului de mijloc, din perspectivă liberală, cu accentul pe factorul popor. Creatori ai istoriei sociale, împărtășind, prin Kogălniceanu, Bălcescu, Barițiu, ideea istoriei poporului făuritor de istorie, cărturarii epocii romantice angajează un dialog cu trecutul cu sentimentul participării la făurirea României moderne. Inițiind cursuri de istorie națională, publicînd reviste cu titluri programatice, editînd izvoarele istoriei naționale, printr-un necesar spirit critic încearcă să adecveze metodologic scrisul istoric la exigențe moderne. Pentru a integra istoria românilor în istoria europeană, operînd într-un cadru statornicit de înaintași, ei adîncesc cunoașterea istoriei naționale. În sprijinul istoriei viitorului, ei chemau întregul mers al istoriei naționale, în care încadrau deopotrivă personalități și fenomene din ansamblul istoriei românești, cu gîndul la revoluția viitoare. Mesianici pozitivi, cum îi numea George Călinescu, ei se avîntau în procesul de făurire a României moderne, atenți la experiența trecutului chiar dacă, uneori, îi împrumută acestuia valori ce i-au fost străine: patosul lor patriotic infuza prin istoria romantică necesarele repere unei epoci care solicita modele.

Prin concepția profesată, prin metodele practicate și subiectele ce le-au cultivat, romanticii au cristalizat un univers istoriografic ce a stimulat deopotrivă istoria pe cale de a se face și istoriografia în aspirațiile ei. Unul din marile lor merite rămîne, fără îndoială, înscrierea istoriei românești pe coordonate universale, ca metodă și concepție istorică, faptul că au supus problemele românești unei înțelegeri mai largi. Încercînd o sincronizare cu țările evoluate în ordinea culturii, ei au impulsionat ritmul de integrare și s-au adresat prin scrieri cu destinație internațională istoricului și omului politic de pretutindeni.

Istorici și participanți, angajați în procesul de creare a României moderne, ei au fost deopotrivă oameni ai începutului de drum, martori ai trecerilor de la țările române la statul român modern. Europeni prin sensibilitate, prin crez politic și ideologic, ei au rămas credincioși tradiției culturale românești care le-a inspirat demersurile pe tărîmul istoriei. Scriind cu predilecție istorie națională, istoricii jumătății sec. XIX au contribuit imens la crearea instrumentarului cercetării istorice, la procesul de instituționalizare a culturii, la autonomizarea istoriografiei prin direcțiile noi de

cercetare, prin mereu noile concepții la care aderă, prin implementarea unora dintre ele pe terenul istoriografiei naționale. Prin metodele moderne, filologice, aplicate în cercetarea istorică, prin gîndirea evoluționistă la care a subscris un Bogdan Petriceicu Hasdeu sînt anunțate atît noi orizonturi studiilor medievistice, cît și aspirația spre universal a culturii românești.

Dînd direcție unor opțiuni care cenzurau un spirit romantic deformant, cu sugestii dinspre concepțiile istorice evoluționiste, criticismul lui Titu Maiorescu și deschiderea metodologică xenopoliană au pre-

A.D. Xenopol

gătit terenul celei dintîi reale sinteze istorice. Lucrarea lui A.D. Xenopol, *Istoria românilor din Dacia Traiană*, prin arhitectură, problematică și concepție, a fost pasul decisiv și necesar, momentul calitativ în care istoriografia și gîndirea românească au cîștigat drept de cetate în cultura istorică universală. Xenopol a fost deopotrivă istoricul marilor reconstituiri și filosoful care a ilustrat în cultura noastră trecerea hotărîtă de la național la universal. El anunța personalitatea polarizantă a lui Nicolae Iorga, pe istoricul universal al întinselor suprafețe istorice, dar și pe istoricul românilor, al marilor sinteze.

Considerînd istoria românilor din unghiul istoriei universale, drept o parte a acesteia și privind fenomenul românesc și din afară înlăuntru, Iorga a conceput scrierea unei cărți despre locul românilor în istoria universală. Îndemn la reflecție, cartea văzută astăzi din unghiul istoriei contemporane devine un stimul pentru valorificarea unor proprii tradiții, la examinare critică, la comunicare cu un trecut întotdeauna integrat în universalitate. Creator de problematică, deschizător de drumuri, Iorga a statornicit un loc istoriografiei românești în istoriografia universală. Universalizînd istoriografia românească, el demonstrează în fond universalitatea istoriei poporului român.

Atașat unei tradiții implantată adînc în experiența poporului român, scriindu-i istoria cu gîndul la viitor, Iorga a pregătit, spiritual, prin scrisul său, desăvîrșirea unității naționale. El integra în opera sa, printr-o privire unitară, istoria provinciilor aflate sub dominație străină.

Desăvîrșirea Unirii, crează un climat stimulativ dialogului european, iar noile școli istorice au dezvoltat istoriografia română intrată pe drept în sistemul de vase comunicante al culturii universale. Studiile de istoria românilor și universală inițiate de români în marile centre universitare au contribuit esențial la cunoașterea trecutului național, și deopotrivă au stabilit mai exact și mai profund locul românilor în istoria generală europeană. Pe urmele lui Iorga, dar punînd în valoare o experiență istoriografică originală, Gh. I. Brătianu s-a situat în primele rînduri ale noilor demersuri, cu contribuții care au argumentat ideea unei istorii universale ce trebuie să fie privită și dinspre Europa orientală. La București, la Iași sau la Cluj, istoricii formați sau afirmați în ambianța statului român unitar, C.C. Giurescu, P.P. Panaitescu, Ioan Lupaș, au întreprins o

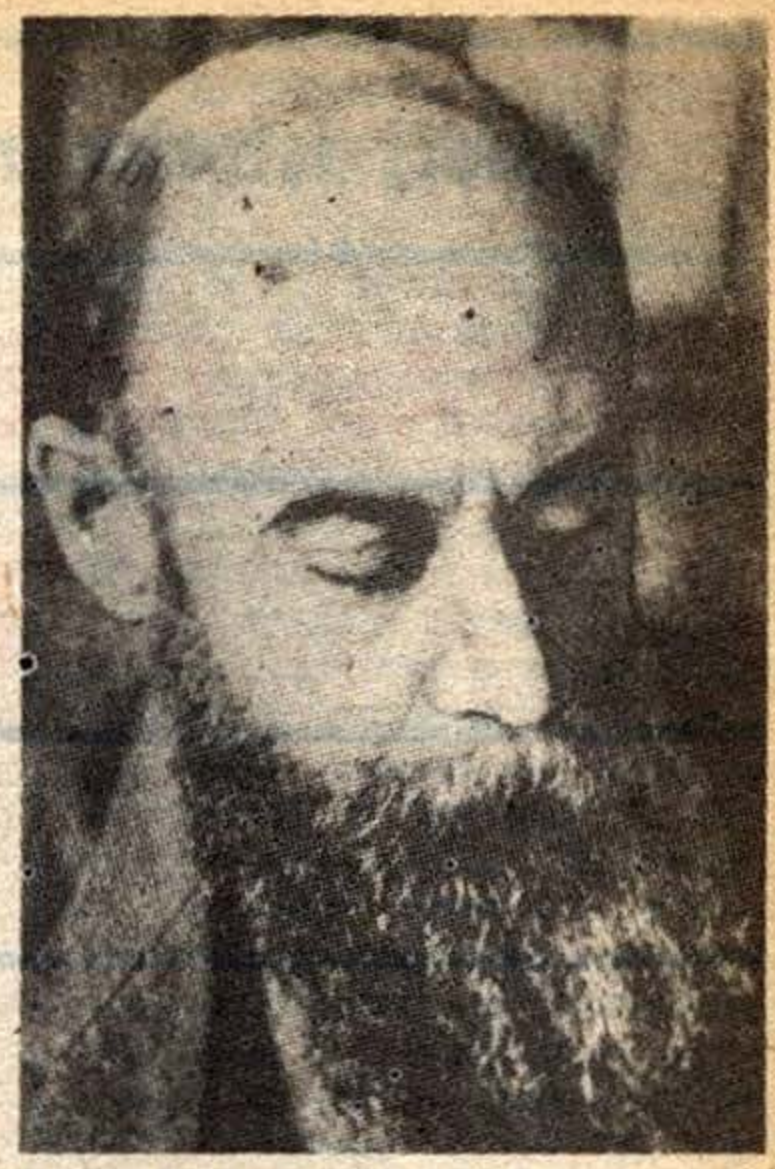

Nicolae Iorga

operă de restituire a trecutului, în respectul tradițiilor culturii naționale și a spiritului european.

Avînd înainte puternice tradiții naționale, istoriografia română înregistrează, după Congresul IX, prin contribuțiile teoretice ale secretarului general al P.C.R., tovarășul Nicolae Ceaușescu, o nouă și strălucită etapă în evoluția sa. Inspirată de tradițiile culturii naționale, de orizonturile gîndirii contemporane, istoria românească este angajată reconstituirii trecutului în spiritul teoriei materialist istorice. Ea se orientează spre redarea *„faptelor în întreaga lor complexitate, așa cum s-au întîmplat, pornind de la rolul popoarelor, al maselor în dezvoltarea societății.* În același timp, secretarul general al partidului subliniază faptul că *„cercetarea istorică, departe de a constitui o investigare cu caracter strict documentar al trecutului, este în bună măsură — așa cum arată viața — și o știință a prezentului"*. Experiența lumii contemporane întărește convingerea că istoria — cea mai umană dintre științe, — își are locul ei distinct între științele sociale, ea servind, mai mult ca oricînd, ca punte de legătură între oameni și națiuni. ■

Valori istorice româneşti în colecţii de peste hotare

VLAD ŢEPEŞ: PORTRET NECUNOSCUT LA STUTTGART

VIRGIL CÂNDEA

Notorietatea europeană a volevodului român Vlad Ţepeş explică şi numărul apreciabil al portretelor lui. Imagini, desigur, veridice, deoarece reproduc fără deosebiri esenţiale chipul domnitorului, aşa încît în 1864, într-un studiu publicat în Buciumul român, **B.P. Hasdeu a crezut chiar că poate întreprinde** Filosofia portretului lui Ţepeş, **analizîndu-le pe cele cunoscute pînă atunci.**

Majoritatea lor proveneau din broşurile polemice publicate între 1480-1500 în Germania, la Nürnberg, Bamberg, Augsburg şi în Franţa la Strasbourg. La acestea, trebuie adăugat portretul în ulei păstrat mult timp în Galeria castelului Ambras din Tirol, unde s-a aflat în colecţia arhiducelui Ferdinand de Habsburg, unchiul împăratului Rudolf II. El se găseşte azi la Kunsthistorisches Museum din Viena, fiind pînă de curînd singurul portret în culori al lui Vlad Ţepeş cunoscut pînă acum. O copie liberă în acuarelă, din sec. XVII, păstrată la Biblioteca regală din Stockholm fusese semnalată, dar fără detalii sau reproduceri, de pasionatul bibliofil român Constantin Karadja, în 1931.

Cercetări recente în Biblioteca Landului Württemberg din Stuttgart (pînă în 1901 bibliotecă regală) ne-au permis să descoperim un nou portret al marelui volevod. Este vorba de o lucrare ce datează de pe la începutul secolului XVII, aşadar cu aproape 150 ani după moartea lui Ţepeş, şi este datorată lui Nikolaus Ochsenbach, fost „Schlosshauptmann" (căpitan al castelului) din Hohentubingen, care a trăit în anii 1562-1626 şi s-a îndeletnicit, în timpul liber, cu încercări literare şi artistice.

Trăsăturile unui suveran virtuos

Manuscrisul lui Nikolaus Ochsenbach *Stammbuch* (Album personal) alcătuit între 1596-1626 (189 file, 17,5 × 14 cm) cuprinde 35 miniaturi: portrete de duci, principi şi prinţese de Württemberg şi ale altor personaje celebre europene, precum şi ruine, peisaje, scene biblice şi de vînătoare, alegorii (prinţesa „America" pe tron), vile italiene, însemne heraldice etc., toate desenate cu fineţe şi frumos colorate. La fila 74 se află, într-un medalion, portretul lui „Vladislaus Dracula, Wallachiae Weywoden" (Vlad Dracul, voievodul Ţării Româneşti), de fapt Vlad Ţepeş.

Ochsenbach cunoştea chipul domnitorului român după portretul de la Ambras sau dintr-o copie şi l-a redat în manuscrisul său, impresionat, în primul rînd, de faima personajului, Vlad Ţepeş fiind singurul suveran din Europa de Sud-Est care figurează în această colecţie de personaje celebre. Ca şi în portretul din Tirol, Ţepeş este reprezentat cu notele caracteristice în ce priveşte fizionomia şi costumul: ochii mari, sprîncenele arcuite, nasul drept, mustăţile lungi, pletele bogate, bărbia pronunţată, cuşma de catifea brodată cu perle, cu stea de aur şi pene, gulerul lat al mantiei cu nasturi de aur. Dar, spre deosebire de toate portretele cunoscute ale principelui nostru, în viziunea lui Ochsenbach măreţia lui Ţepeş nu are note aspre ci, dimpotrivă, trăsăturile senine ale suveranului virtuos.

Dincolo de interesul pe care e firesc să-l stîrnească orice reprezentare inedită a unui bărbat de seamă din trecutul românesc, portretul lui Vlad Ţepeş de la Stuttgart este important şi prin faptul că dovedeşte persistenţa personalităţii principelui în conştiinţa lumii germane la un secol şi jumătate după moartea lui. Fără îndoială că broşurile ce-i relatau viaţa continuau a fi citite. Dar, fapt semnificativ pentru schimbările de atitudine pe care le aduce trecerea vremii, în portretul de la Stuttgart eroul român nu mai este, aşa cum voiau să-l reprezinte contemporanii săi germani, un suveran aspru, crud; Ochsenbach

redă chipul unui conducător exotic doar prin costum și, firește, prin nume. Faima lui Vlad Țepeș era, așadar, persistentă în Europa modernă, dar notele senzaționale din broșurile polemice mai vechi dispăruseră, domnul român recăpătînd chipul său de rigoare, dar nu de cruzime. Poate că — fără brutala mistificare a lui Bram Stoker care a făcut din viteazul și intransigentul voievod figura vampirului din cartea sa *Dracula*, publicată în 1897[1] — această imagine a principelui nostru ar fi rămas în conștiința europeană.

Martori și ambasadori ai poporului român

Dar în Biblioteca Landului Württemberg am aflat și alte manuscrise care interesează istoria României[2].

Cel mai vechi pare a fi *Cronica von dem anfangle des hochlöblichen ritterlichen Deutschen Ordens* (Cronica prea slăvitului ordin cavaleresc german), scrisă la Gdansk înainte de 1527, în care se vorbește și de peregrinările teutonilor în Transilvania și Banat (549 f., cod. hist. F 736). Un miscelaneu de 543 file din sec. XVII, relativ la Războiul de treizeci de ani, cuprinde informații și despre participarea Transilvaniei sub principele Gheorghe Rákóczy I (ms. 1644, cod. HB V 26, f. 454 retro). În aceeași bibliotecă este *Vita et res preeclare gestae S. Gerardi*, scrisă la St. Gallen 1672, de Gabriel Ducelin, cu date despre voievodatul lui Ahtum, din sec. XI, manuscris deja semnalat în această revistă în 1980, nr. 10, de Eugen Glück. Astfel, un autor care semna doar cu inițialele E. v(on) E. descria, într-o lucrare din secolul XVII *Der Türcken Kunst und Waffen, crafft derer sie gantz Siebenbürgen und fast Ungern durch und durch unter ihre Bothmessigkeit gebrocht haben* (Arta și armele turcilor, prin puterea cărora au adus treptat sub dominația lor toată Transilvania și aproape întreaga Ungarie, 17 file, cota cod. hist. Q.282). Apoi, la aceeași bibliotecă se află jurnalul călătoriei lui Ștefan Gerlach la Constantinopol (*Konstantinopolische Raisbeschreibung*, cod. hist. F. 272) terminat de redactat la 10 noiembrie 1664 și compus din 1 474 pagini. Autorul este cunoscut pentru informațiile privind raporturile româno-otomane și a fost folosit de istoricii noștri de la Șincai pînă la Iorga.

Din secolul următor este o anonimă *Neue historisch-geographisch-und topographische Beschreibung Dacie mediterraneae oder des heutige Fürstenthums Siebenbürgen* (Nouă descriere istorică, geografică și topografică a Daciei mediteraneene sau a Principatului de azi al Transilvaniei, 217 file, cota cod. hist. Q.112). Prelegerile lui N.H. Grundling despre situația Europei la începutul secolului XVIII (ante 1729) sînt adunate într-o copie cu titlul *Nachschriften von Vorlesungen des Geh. Rats Nik. Hieron. Grundling über den jetzigen Zustand von Europa* (6 volume de 341 + 454 + + 468 + 501 + 359 + 472 file, cod. hist. Q. 47-52) și cuprind, în capitolele 12 și 13, informații privind țările române. Se mai află în bibliotecă o copie fragmentară după prima ediție de la 1687 a cronicii cărturarului transilvănean Wolfgang Bethlen *Historiarum Pannonico-Dacicarum libri X a clade Mohazensi MDXXVI usque ad finem seculi* (Cele zece cărți ale Istoriilor panonico-dacice, de la înfrîngerea de la Mohaci din 1526 pînă la sfîrșitul secolului); și, în sfîrșit, între miscelăneele privind istoria casei de Weinsberg, scrise către 1871 de Josef Albrecht din Ohringen (*Miszellaneen zur Geschichte der Herren von Weinsberg*) fascicula XI, cuprind interesante *Nachrichten über den Drachenorden* (Informații despre Ordinul Dragonului), înființat în 1408, de regele Ungariei Sigismund de Luxemburg, în care a fost primit și Vlad Dracul, domnul Țării Românești (1436-1447), fapt care a determinat desemnarea sa cu acest supranume, atît de exploatat de literatura și cinematografia fantastică a sec. XX.

În fața oricărui izvor inedit privind istoria noastră, preocuparea legitimă a cercetătorului este de a afla ce aduce nou respectivul document pentru cunoașterea trecutului românesc. Manuscrisele de la Stuttgart cuprind, desigur, informații care vor fi examinate critic și folosite de istoricii noștri. Dar mărturisim că pentru noi ele rămîn deosebit de prețioase chiar dacă nu ar aduce nici o știre necunoscută istoriografiei noastre, pentru că, în afara valorii *documentare*, o au pe aceea de *martori* și *ambasadori* ai poporului român. Timp de secole, aceste texte au servit la acreditarea noastră în conștiința altor popoare. Manuscrisele de la Stuttgart dovedesc interesul cărturarilor germani pentru realitățile românești medievale, căile și felul în care am fost noi cunoscuți în Apus cu veacuri în urmă. Ca orice alte izvoare despre trecutul nostru păstrate în arhive, biblioteci și colecții străine, manuscrisele din Biblioteca Landului Württemberg atestă locul românilor în conștiința și istoria omenirii.

Cercetările întreprinse la Stuttgart ne-au întărit convingerea că izvoarele privitoare la istoria românilor aflătoare în arhivele, bibliotecile, muzeele și alte colecții din străinătate sînt mult mai numeroase decît se cunoaște și se crede în general.

Dincolo de ce am putut cerceta în cîteva zile, am constatat că în Biblioteca Landului Württemberg există hărți vechi înfățișînd și țările române, cu importante informații privind relieful, hidronimia, toponimia, monumentele și resursele pămîntului nostru, portrete de domnitori români, imagini ale țării în gravuri, stampe și desene. Pentru a fi identificate și descrise sînt însă necesare laborioase cercetări, colecțiile respective neavînd încă evidențe la fel de clare ca aceea a manuscriselor. ■

---

[1] *Magazin istoric*, nr. 12/1969.

[2] Manuscrisele fostei Biblioteci a curții regatului Württemberg; păstrate azi în Biblioteca Landului, sînt științific descrise în catalogul *Die Handsschriften des chemaligen Hofbibliothek*, Stuttgart, publicat pe serii (codici literari, istorici etc.), la Wiesbaden după 1970 cu colaborarea lui Wolfgang Irtenkauf și Ingeborg Krenkler pentru textele interesînd istoria noastră.

CONTRIBUȚII

UN ENCICLOPEDIST STRĂROMÂN: AETHICUS HISTRICUS

V. NESTOR

● O cosmografie din sec. V ● Filosof, explorator, geograf, navigator, medic şi în acelaşi timp negustător de pietre preţioase ● Nu Istria, ci Histria ● Un autor din Callatis despre viaţa lui Arhimede ● De la „Marea Îngheţată", la izvoarele Gangelui, din Britannia in Mongolia ● În scriptoriile abaţiei din Fulda

Istoriografia română a dovedit — cu argumente dintre cele mai neîndoielnice — vechimea vieţii omului pe pămîntul dintre Carpaţi, Dunăre şi Mare, săălăşluirea neîntreruptă în vatra străbună a Daciei şi unitatea de neam şi cultură a strămoşilor noştri de pe întreg cuprinsul ţării. Menţiunile cuprinse în izvoarele externe, îndeosebi în mărturiile arheologice au furnizat cercetării istorice elemente ce ne îngăduie să reconstituim un tablou bogat al vieţii economice, culturale şi spirituale ce a înflorit cu secole şi milenii în urmă pe aceste meleaguri. S-au dovedit, astfel, originalitatea culturii vechi româneşti, rădăcinile ei adînci dacoromane şi, în acelaşi timp, integrarea acestei spiritualităţi în evoluţia generală a continentului.

Deşi vitregia vremurilor a făcut ca multe, foarte multe din valorile culturale produse în primele secole ale erei noastre să se irosească, — citind şi recitind cu stăruinţă fragmentele de ştiri păstrate — mai ales în substanţa lor — într-o muncă de cercetare întinsă pe perioada mai multor decenii în care am urmărit prezenţa, circulaţia şi rolurile unor scrieri străvechi, am întîlnit cîteva mărturii extrem de preţioase pentru începuturile noastre culturale. I-am aflat pe unii din ierarhii vieţii bisericeşti din cuprinsul arhiepiscopiei Tomisului în dialog cu marii teologi ai timpului, Vasile cel Mare şi Ioan Chrysostom (căci literatura teologică a avut în acele prime veacuri ale erei noastre un rol covîrşitor). I-am aflat, apoi, pe unii din cărturarii născuţi aici, în Dacia, autori ai unor istorisiri pline de învăţăminte, precum acele Pătimiri ale sfîntului Sava Gotul **ori** Epistola lui Auxenţiu de Durostorum **circulînd în copii şi variante ce au transmis pînă în zilele noastre realităţi ale Daciei veacului IV e.n.**

Alţi cărturari şi învăţaţi născuţi şi formaţi la Dunărea de Jos — ca Laurenţiu de Novae, Niceta de Remesiana, Dionisie cel Mic[1] făuritorul cronologiei moderne sau Ioan Cassian[2] — au devenit vestiţi

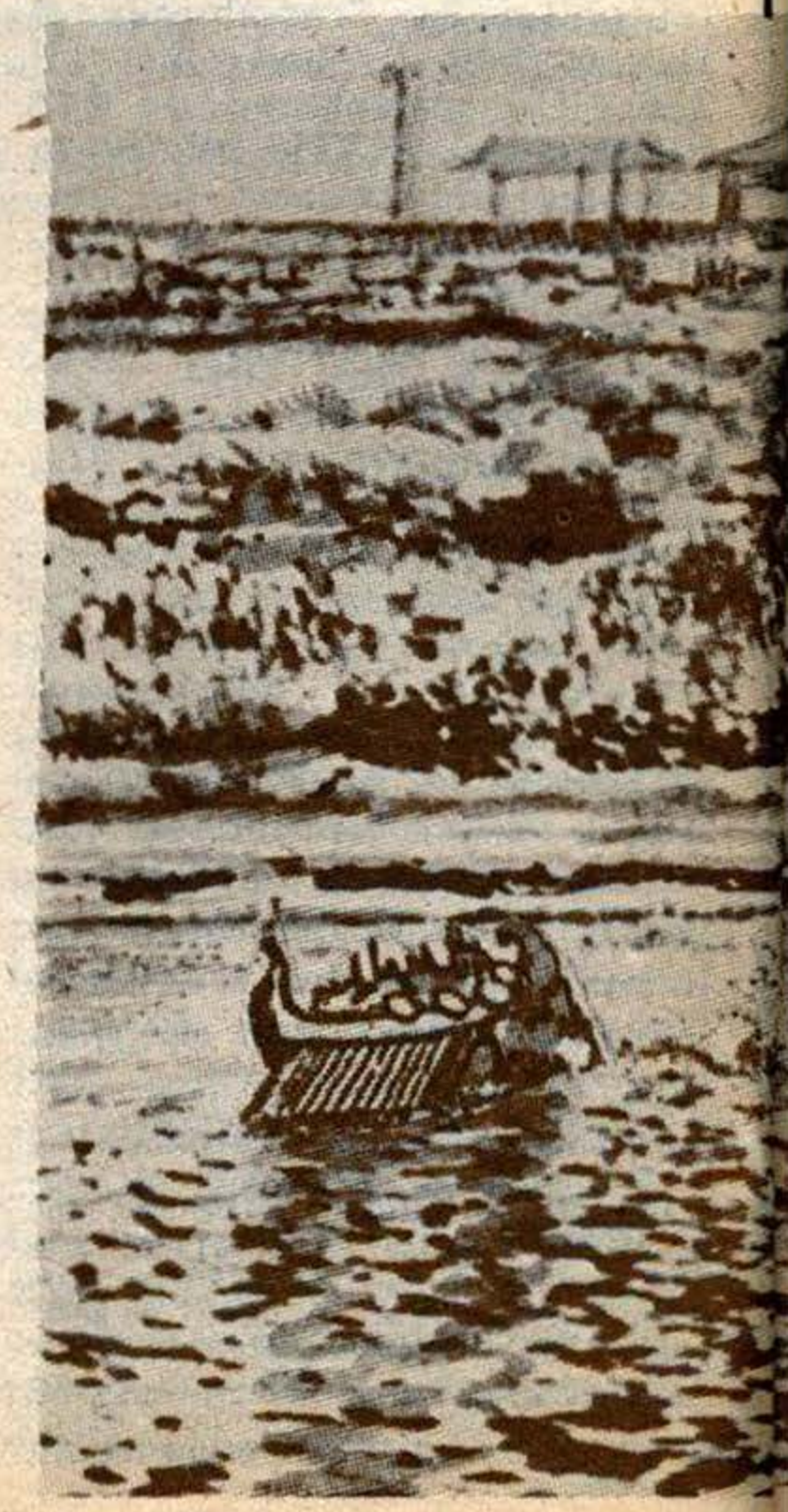

[1-2] *Magazin istoric*, nr. 2/1981; 7/1982.

pentru erudiția lor în întreaga lume a latinității. Am întîlnit apoi și scrieri care au apărut și au circulat la noi și în alte părți ale Europei, în Asia Mică, adesea și în Africa de Nord aparținînd unor reprezentanți din Antichitatea tîrzie. Din ultima categorie face parte și autorul daco-roman pe care, pînă de curînd, puținele enciclopedii ce-l consacrau cîteva rînduri îl considerau de origine istro-adriatică, dîndu-i numele Aethicus Ister. Numele său adevărat — cu care trebuie să intre în conștiința culturii românești și universale — este însă Aethicus Histricus!

Destinul unei vieți...

Filosoful străroman Aethicus Histricus era — așa cum au arătat compilatorii operei sale — originar din Histria *(ille Histria se exortum)* — vechea cetate de pe țărmul apusean al Pontului Euxin, întemeiată în sec. VII î.e.n. de greci miletieni, dar întreținînd ca și Tomisul și Callatisul strînse legături cu geto-dacii localnici. Încă din primele veacuri ale existenței lor cetățile de pe țărmul apusean al Mării Negre dezvoltaseră o cultură profundă și diversă dînd savanți ca Satyros din Callatis (sec. III î.e.n.) creatorul genului biografic, Heracleides Lambos tot din Callatis căruia i se atribuie o *Viață a lui Arhimede*, Istros, autor al unei lucrări *Despre tragedie* ș.a. Relațiile variate politice și economice pe care cetățile pontice le-au întreținut cu populația autohtonă și-au aflat expresia în influențe culturale reciproce mai intense în epoca romană cînd geto-dacii romanizați ajung să ia parte activă la conducerea cetăților. În acest climat favorabil culturii și deschis colaborării a trăit Aethicus Histricus — geto-dac de origine (sau „scit", cum i se spunea datorită numelui antic *Scytia Minor* al provinciei). Aparținea păturii nobile *(nobile prosapia parentum)* a orașului sau a regiunii înconjurătoare *(Histriae regione)*. Nu știm data exactă a nașterii; trebuie însă să fi venit pe lume pe la jumătatea sec. IV e.n.

Histria (imagine văzută dinspre mare), loc de origine și punct de plecare în călătoriile lui Aethicus Histricus

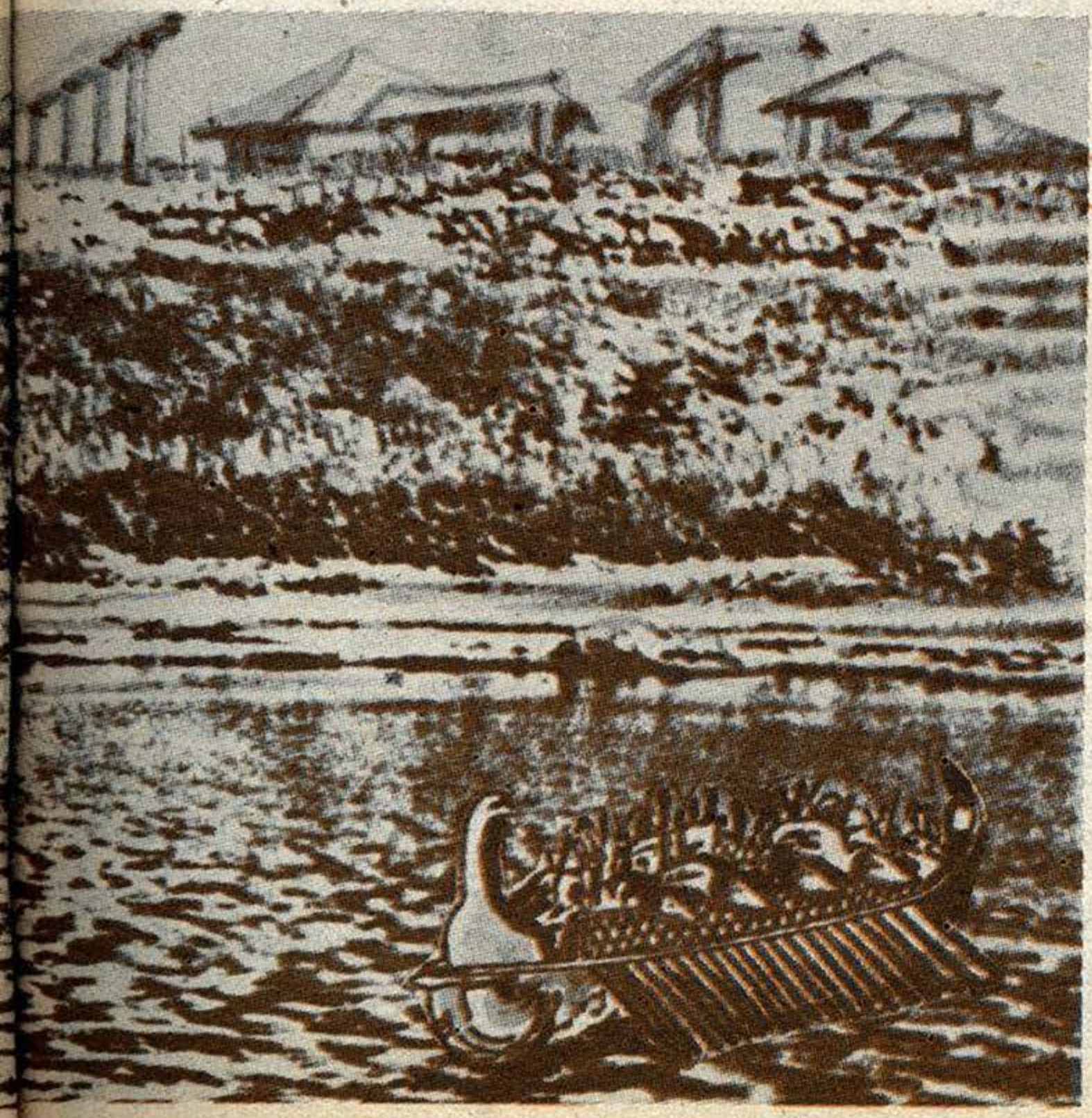

Și-a făcut educația și a fost instruit în școlile vremii din partea locului, Histria fiind în antichitate nu numai un important centru comercial dar și unul cultural. Întrucît făcea parte din păturile înstărite e posibil să fi beneficiat în primii ani de o instrucție particulară cu profesori de literatură clasică latină și greacă, instrucție completată apoi la înalte școli ale timpului, din Asia Mică, Grecia sau din alte părți ale lumii cunoscute pe atunci. Scrierile sale ne arată că a călătorit foarte mult, că a cercetat cu multă curiozitate lumea pe care a văzut-o și că nu a păstrat informațiile și cunoștințele numai pentru sine, dorind să le împărtășească atît contemporanilor cît și urmașilor.

A fost filosof, explorator, geograf, navigator, etnograf (în accepțiunea de atunci), medic, și, în același timp, — ca orice histrian — negustător. A cutreierat întreaga lume cunoscută de atunci, ca negustător de pietre scumpe și aur, străbătînd, împreună cu oamenii săi, ținuturi din Europa, Asia și Africa.

Timp de cinci ani, Aethicus Histricus a trăit în părțile Greciei, la Atena și în alte cetăți continentale sau din insule, purtînd discuții cu filosofii timpului. Același lucru l-a făcut și în Spania, vreme de un an. A călătorit apoi spre nord, în ținuturi pe care pînă la acea dată nu le străbătuseră alți corăbieri, fie greci sau romani. A cunoscut unele neamuri germanice din partea de apus a continentului european, ca și multe neamuri din insulele și peninsulele din Marea Nordului și Marea Baltică.

În călătoriile sale din răsărit și miazăzi, a cunoscut bine Armenia (unde a stat timp de un an), a călătorit pînă la „Porțile Caspice", în Alania, iar spre nord pînă la „Marea Înghețată". A cunoscut ținuturile Mesopotamiei, Mongoliei, Izvoarele Gangelui din Himalaia, a călătorit apoi pe Gange cu o navă de construcție proprie, continuîndu-și călătoria tot pe apă, pînă în Ceylon. La întoarcere a mers

prin Babilonia, Arabia, Conaan, Egipt și Libia.

După încheierea acestor bogate, dar și primejdioase călătorii, s-a retras, apreciază specialiștii, în tihna Histriei natale, unde a redactat o *Cosmografie* în care a consemnat toate întîmplările prin care a trecut și date despre lumea pe care a cunoscut-o. Deși textul lucrării nu ni s-a păstrat decît într-o formă abreviată, putem desprinde din el date amănunțite despre viața popoarelor pe care le-a cercetat, despre zeii lor, despre moravuri, date despre meșteșugul construirii navelor și despre arme și sisteme strategice, informații despre virtuțile războinice ale neamurilor întîlnite, știri despre bogățiile ținuturilor străbătute (aur, aramă, argint, fier, pietre scumpe, grîne, animale etc.). Așadar, munca sa a fost una de adevărată cercetare etnologică, la nivelul și în condițiile posibile atunci, cu un remarcabil simț al investigației.

...și al unei opere

Cuprinzînd date, în special geografice, ce nu se găseau în epocă în nici o lucrare din literatura greco-romană, *Cosmografia* lui Aethicus Histricus a cunoscut o largă răspîndire, circulînd după uzanța de atunci, în copii-manuscrise.

În sec. VI-VII, un exemplar din *Cosmografia* lui Aethicus a ajuns în ținuturile din sudul Spaniei. Arhiepiscopul Isidor al Sevillei, alcătuind lucrarea sa cu pronunțat caracter enciclopedic, numită *Etimologii*, a folosit mai multe date ce se găseau numai în *Cosmografia* lui Aethicus Histricus. În sec. VIII, în părțile Bavariei sau ale Elveției de astăzi, probabil la St. Gallen, nu departe de Freising, un presbiter numit Ieronim a avut, de asemenea, în față un exemplar al *Cosmografiei* lui Aethicus, pe care a citit-o cu deosebit interes. Întrucît Aethicus era un filosof păgîn, descriind multe lucruri din punctul său de vedere, necreștin, Ieronim s-a decis să folosească *Cosmografia* lui Aethicus. Dar nu întreagă. A „hașurat" — după cum singur mărturisește — pasajele

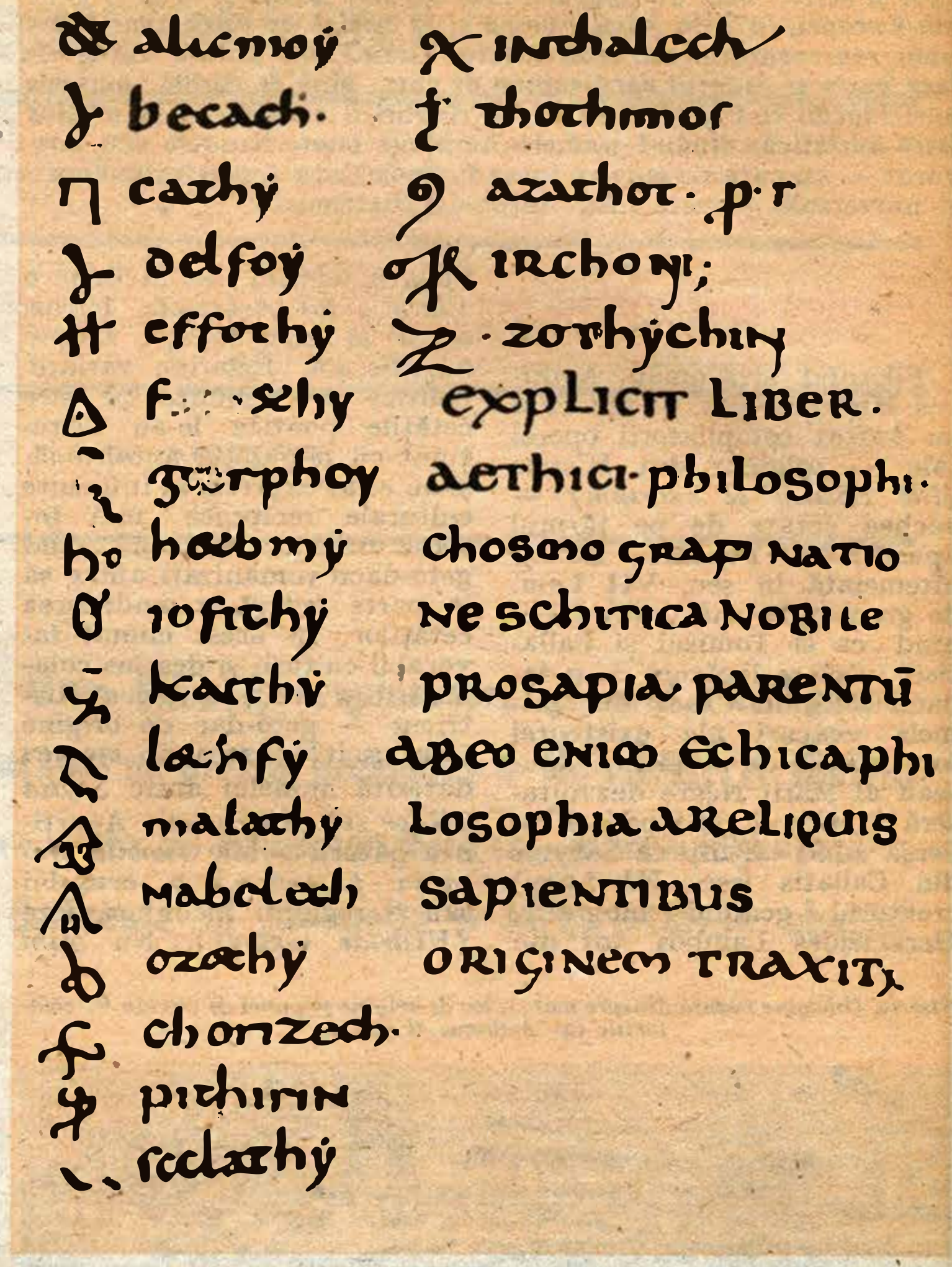

Alfabetul conceput de savantul enciclopedist (după copia manuscrisă a Cosmografiei sale, păstrată la Leipzig)

pe care le-a considerat mai puțin interesante pentru un creștin (socotindu-le neadecvate pentru a fi citite și însușite în școlile evului mediu) și a dat *Cosmografiei* o redactare abreviată, redusă la aproximativ o sută de pagini de manuscris.

Ideile și datele lui Aethicus le-a formulat în viziunea sa prin cuvintele sale, dar — lucru foarte important pentru noi — din loc în loc a reprodus paragrafe întregi, toate în limba în care a scris Aethicus.

La foarte puțin timp, tot în sec. VIII, în școala episcopală de copiere a manuscriselor de pe lîngă catedrala din Freising — Bavaria, s-a făcut în vremea arhipăstoririi lui Arbeo (764-784) o copie după *Cosmografia* abreviată. Este copia care, din fericire, se păstrează pînă în zilele noastre, la Biblioteca publică a Universității din Leipzig. Pînă la sfîrșitul secolului VIII și la începutul celui următor, s-au mai realizat cîteva copii ale *Cosmografiei* abreviate — citate în diverse lucrări de specialitate din zilele noastre. La Fulda, vestitul benedictin Rabanus (Hrabanus) Maurus, din sec. IX, citează *Cosmografia* într-o lucrare proprie — de asemenea destinată scopurilor didactice. Tot el precizează originea lui Aethicus, „din regiunea Histriei, de neam scit".

Și în veacurile ulterioare *Cosmografia* a cunoscut o largă

(Continuare în p. 52)

1878: CIPRIAN PORUMBESCU ÎNFRUNTĂ AUTORITĂŢILE HABSBURGICE

RADU ECONOMU

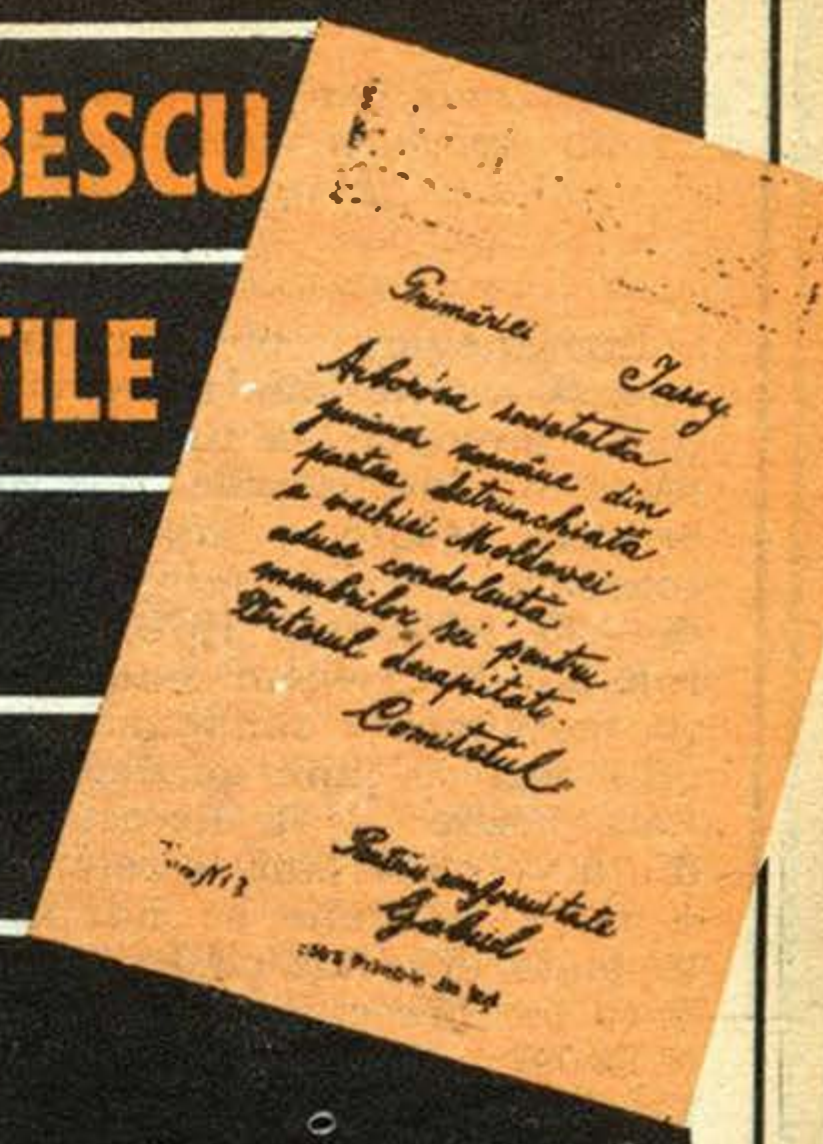
Primăriei Iassy

Arborina societatea
junimea română din
partea detronchiată
a vechiei Moldovei
duce condoleanță
membrilor săi pentru
Tristul despărțire.
Comitatul

Bătăi confraternitate
Gabriel

6 februarie 1878. După aproape o săptămînă întîrziere, cel de-al şaselea număr al publicaţiei bilunare de limbă germană Bukowina vede, în sfîrşit, lumina tiparului. Cu litere mari, redacţia explică motivele întîrzierii: „Din cauza încheierii, la 3 februarie, a procesului penal politic împotriva membrilor [societăţii] «Arboroasa», ale cărui dezbateri au fost înregistrate stenografic, a întîrziat apariţia acestui număr".

„După mulţi ani — se consemnează în reportajul consacrat acestui eveniment — s-a dezbătut la 1 februarie 1878, la curtea cu juri, primul proces politic penal din Bucovina împotriva membrilor societăţii româneşti numită «Arboroasa»... Procesul de faţă a produs cu atît mai mare vîlvă, cu cît motivul faptei pedepsibile a fost ţinut secret în ancheta prealabilă şi toţi acuzaţii au fost, în tot timpul anchetei, în stare de arest... A fost — continua relatarea — o participare extraordinară a publicului la această dezbatere, care s-a deschis la ora 10 dimineaţa".

(sus) Facsimilul telegramei expediate autorităţilor ieşene de societatea studenţilor bucovineni „Arboroasa"

Cei cinci membri ai comitetului de conducere al „Arboroasei"

„O şcoală bună şi roditoare"

Într-adevăr, o mulţime imensă venită din toate colţurile provinciei a ţinut să ia parte la dezbaterile acestui proces, deoarece, aşa cum consemna *Telegraful român*, din 23 februarie 1878, „toţi românii bucovineni s-au simţit moralmente împreună încriminaţi cu junii academici". Sala fusese — la fiecare şedinţă — plină pînă la refuz, şi o mare mulţime se adunase în piaţa din faţa clădirii unde avea loc procesul.

Ecoul acestui proces intentat de autorităţile habsburgice societăţii române studenţeşti „Arboroasa" a continuat vreme îndelungată. Mihai Eminescu, C.A. Rosetti, Vasile Alecsandri, Mihail Kogălniceanu, întreaga intelectualitate românească a vremii s-a ridicat cu hotărîre în apărarea tinerilor studenţi, subliniind dreptul lor la susţinerea idealului naţional.

Dosarul 9630/1878 cuprinzînd ancheta efectuată de autorităţile judiciare a dispărut. În această situaţie, reconstituirea evenimentelor, efectuată în 1932 de istoricul Theodor Bălan în monografia *Procesul Arboroasa* s-a făcut pe baza puţinelor documente păstrate şi mai cu seamă a amintirilor unor persoane contemporane evenimentului, în primul rînd a tinerilor inculpaţi în proces. Nici celelalte lucrări consacrate „Arboroasei" sau unor membri ai ei nu au adus — în această privinţă — un spor de informaţii.

Identificarea amintitului număr al ziarului *Bukowina*, ce ne-a fost pus la dispoziţie de muzicologul Viorel Cosma, ne-a oferit posibilitatea cunoaşterii stenogramei integrale a şedinţelor procesului, îngăduind reconstituirea, pe baza acestui document necunoscut pînă acum, a dezbaterilor.

Cine erau tinerii aflaţi pe banca acuzării şi în ce împrejurări s-a desfăşurat acest proces? „Arboroasa" societatea studenţilor români din Cernăuţi fusese înfiinţată la 10 septembrie 1875 din iniţiativa şi sub îndrumarea lui Theodor Stefanelli, fost membru, împreună cu Mihai Eminescu, al societăţii „România jună" din Viena. Potrivit statutelor sale, „Arboroasa" îşi propunea organizarea unor activităţi cultural-artistice, urmare a dezvoltării sentimentelor de unitate naţională în rîndul tinerilor studenţi români, fiind, din acest punct de vedere, aşa cum se aprecia şi în gazeta românească *Albina*, ce apărea la Pesta, „o şcoală bună şi roditoare" pentru lupta desfăşurată de românii bucovineni.

Această trăsătură a devenit şi mai evidentă, după alegerea la 4 aprilie 1876 ca preşedinte al societăţii a tînărului Ciprian Porumbescu; „Arboroasa" avea o bibliotecă proprie, din care nu lipseau cărţile şi ziarele româneşti, deşi autorităţile habsburgice interziseseră, din 1875, intrarea lor în Bucovina. Acestea, ca şi cărţile de literatură şi istorie, erau aduse pe cele mai felurite căi. T.V. Stefanelli în *Amintirile* sale despre Mihai Eminescu, ne relatează de pildă cum, în toamna anului 1875, poetul adusese ascunse în fundul unei lăzi, cîteva sute de exemplare din broşura lui Mihai Kogălniceanu, *Răpirea Bucovinei*, sever interzisă de autorităţile habsburgice. Scrierea fusese împărţită unui mare număr de români, precum şi unor personalităţi marcante ale vieţii politice bucovinene.

Momentul relatat de Stefanelli coincidea cu împlinirea unui secol de la anexarea, de către Austria, a teritoriului de nord al Moldovei, cunoscut sub numele de Bucovina. Teritoriul fusese cedat habsburgilor de Poarta otomană, deşi nu avea acest drept, întrucît Moldova nu făcea parte din Imperiul otoman, mai mult chiar, sultanii îi garantaseră, prin acte solemne integritatea hotarelor. Guvernul local al Bucovinei, la sugestia primului ministru habsburg Adolf Auersperg, înfocat adept al politicii de germanizare, intenţiona să dea aniversării o amploare deosebită, invitîndu-l în mod special pe însuşi împăratul Franz Joseph I.

Preconizata sărbătorire a centenarului anexării Bucovinei a stîrnit un val de proteste atît în Bucovina, cît şi în celelalte teritorii româneşti. Alexandru Petrino şi Iorgu Hurmuzachi şi-au depus mandatul de deputaţi în Dieta Bucovinei, în semn de protest, iar Societatea pentru cultura şi literatura română din Bucovina (înfiinţată la 19 aprilie/1 mai 1862 cu obiective şi program asemănătoare ASTREI) a dat cuvînt de ordine membrilor ei să nu ia parte la festivităţile organizate de oficialităţi.

În România, Mihail Kogălniceanu a întocmit broşura *Răpirea Bucovinei* în cuprinsul căreia arăta, pe bază de documente autentice aflate în arhiva secretă a Curţii din Viena, felul în care — prin minciuni, viclenie şi corupţie — Bucovina fusese anexată la Austria. Vasile Alecsandri, Iacob Negruzzi şi alţi oameni de cultură au protestat în scris împotriva organizării acestei sărbătoriri, propunînd, totodată, comemorarea domnitorului Grigore III Ghica[1], asasinat de otomani în 1777 pentru opoziţia pe care o manifestase faţă de cedarea din 1775. S-a hotărît ca la fiecare început de octombrie, asasinarea domnitorului să fie comemorată ca zi de doliu.

Această promptă manifestare de dezaprobare de către români a proiectatelor serbări au obligat autorităţile provinciale să renunţe la organizarea lor. În septembrie 1877 însă primăria din Cernăuţi a dat o proclamaţie în care anunţa că la 12 octombrie acelaşi an, în marea piaţă a oraşului, ce va primi cu acel prilej numele de Piaţa Austriei va fi inaugurat monumentul închinat de „Bucovina recunoscătoare, împărătesei Maria Tereza, sub a cărei domnie fusese anexată Bucovina". Această nouă provocare a stîrnit iarăşi valul de proteste din partea românilor. În *Curierul de Iaşi*, unde devenise de curînd redactor, Mihai Eminescu a publicat la 30 septembrie 1877 un articol intitulat *Răpirea Bucovinei*, iar în ziarul *Curierul* ce apărea în acelaşi oraş, sub redacţia lui Th. Balasan, se făcea un apel către „întreaga suflare românească" de a participa la comemorarea lui Grigore III

[1] *Magazin istoric*, nr. 7-8/1978.

Ghica, ce urma să aibă loc la Iași în ziua de 1/13 octombrie 1877.

Ziarul cuprinzînd acest apel a ajuns în posesia lui Ciprian Porumbescu, care, în dimineața zilei de 12 octombrie 1877 (stil nou) a convocat Comitetul de conducere al „Arboroasei", hotărîndu-se, de comun acord, trimiterea unei telegrame la Iași, cu următorul conținut: *„Primăriei Iași. Arboroasa, societatea junimii române din partea detrunchiată a vechii Moldove, aduce condoleanța membrilor săi pentru tutorul decapitat. Comitetul"*.

În cursul aceleiași ședințe s-a adus la cunoștința comitetului faptul că Ministerul Instrucțiunii Publice și Cultelor din București acordase societății „Arboroasa" un ajutor de 250 lei hotărîndu-se trimiterea unei scrisori de mulțumire adresată ministerului și Camerei române.

Ambele telegrame au fost expediate de vicepreședintele „Arboroasei", Zaharia Voronca, în dimineața zilei de 1/13 octombrie 1877. În aceeași zi, telegrama trimisă primăriei ieșene a ajuns la Iași, fiind citită de primarul Pastia cu prilejul procesiunii organizate de autoritățile locale la mormîntul lui Grigore III Ghica. Telegrama a fost apoi reprodusă în ziarul *Curierul* din Iași (2/14 octombrie) și *Românul*, din București (5/17 octombrie).

Autoritățile imperiale in alertă

Din acest moment evenimentele s-au precipitat. Consulul austriac din Iași, considerînd că telegrama leza interesele Austriei, a trimis ministrului de externe din Viena o copie a depeșei precum și o altă copie a telegramei de mulțumire adresată Ministerului român al Instrucțiunii Publice și Cultelor. La 5 noiembrie 1877, guvernul austriac cerea guvernatorului Bucovinei să procedeze la anchetarea condițiilor în care au fost expediate telegramele. Cinci zile mai tîrziu, comisarul Franz Steiner făcea o primă descindere la sediul „Arboroasei", de unde, în prezența vicepreședintelui „Arboroasei" Voronca a ridicat o parte din actele societății, între care și procesul verbal în care se consemna solicitarea ajutorului de 250 lei. A doua zi, 11 noiembrie 1877, guvernul Bucovinei hotăra dizolvarea „Arboroasei", pe motiv că și-a depășit obiectivul statutar. Prin avocatul Alexandru Zotta, Voronca a făcut apel la Ministerul de interne de la Viena. Guvernatorul Bucovinei a oprit însă actul și l-a trimis, cu aviz negativ, guvernului de la Viena, ceea ce a provocat respingerea apelului.

În aceeași zi, s-a făcut o nouă descindere, ridicîndu-se întreaga arhivă, inclusiv două scrisori ale societăților studențești „Claineana" din Blaj și „Șincaiana" din Gherla, care felicitau pe colegii lor pentru telegrama trimisă la Iași. Autoritățile căutau însă acte care să furnizeze dovezi despre o acțiune politică trădătoare a tinerilor români, îndreptată împotriva statului austriac. În consecință, s-au efectuat noi descinderi la locuințele membrilor societății „Arboroasa", inclusiv la foști membri ai societății.

Guvernatorul Bucovinei a sesizat, totodată, pe procurorul orașului care a ordonat deschiderea instrucției penale formale, dispunînd arestarea preventivă a celor cinci membri ai Comitetului societății.

În noaptea de 14/15 noiembrie 1877, practicantul de tribunal Bruno Struncher s-a prezentat, însoțit de patru gardieni, la internatul facultății de teologie și, după ce a efectuat o nouă percheziție în clădirea facultății, i-a declarat arestați pe cei patru membri ai comitetului: Zaharia Voronca — vicepreședinte, C. Morariu — secretar, Oreste Popescu, casier și Eugen Sireteanu, bibliotecar. Cîteva zile mai tîrziu, la 18 noiembrie 1877, în comuna natală Stupca, a fost arestat și președintele „Arboroasei", Ciprian Porumbescu, principalul inițiator al acțiunilor și cel asupra căruia autoritățile habsburgice își vor îndrepta în chip special atenția.

Ancheta a decurs conform procedurii penale austriece în mare secret. Totuși vestea arestării celor cinci tineri și motivele ei au găsit un larg ecou în presă. Ziarele germane nu-și ascundeau satisfacția legînd net evenimentele de războiul de independență purtat de români: „În prezent — scria *Neue Freie Presse*, din 2 decembrie 1877 — românii luptă împreună cu rușii împotriva turcilor. Boierii moldoveni și cu ei românii din Bucovina și-au ridicat capetele, crezînd că s-a apropiat reconstituirea vechii Dacii". Ziarele românești, firește, au protestat energic împotriva tratamentului aplicat celor întemnițați: „Cinci tineri români, floarea junimii române bucovinene — consemna *Românul*, din 25-26 decembrie — zac în temnița Cernăuților sub acuzare de înaltă trădare, pentru că au încercat să cultive într-o societate literară limba română proscrisă în școală, pentru că au căutat a întreține în cercul societății lor spiritul național prigonit, ca o crimă de stat". La rîndul său, *Curierul* din Iași, publicînd sentința de dizolvare a „Arboroasei" acuza Austria că dă tinerilor studenți români „în loc de lumina științei, întunericul temniței".

Cu deosebire s-a manifestat solidaritatea românilor bucovineni și în special a colegilor celor arestați. În pofida riscurilor la care se expunea, judecătorul de instrucție Zotta i-a facilitat lui Porumbescu întrevederea cu tatăl și sora lui și tot el a adus celor cinci arestați vestea cuceririi Plevnei de către armata română. Într-o splendidă probă de solidaritate, toți cei 46 studenți români ai Universității din Cernăuți au hotărît micșorarea porțiilor lor, pentru a le trimite zilnic celor arestați mîncare la penitenciar. S-au făcut și încercări de eliberare pe cauțiune. Rectorul C. Tomașciuc a intervenit cu autoritatea funcției sale pentru eliberarea provizorie a celor cinci arestați, iar boierul Alecu Niculiță Popovici din Stupca și-a oferit zălog întreaga moșie evaluată la 200 000 florini, pentru a obține eliberarea pe cauțiune a celor arestați.

Cele trei luni limită prevăzute de procedura penală apropiindu-se de sfîrșit, au-

torităţile judiciare s-au văzut nevoite să trimită procesul spre judecare la Curtea cu juri, fără a putea formula acuzaţia preconizată: crimă de înaltă trădare.

„Aci se înţelege naţiunea română"

La 1 februarie 1878, în marea sală sinodală a palatului mitropolitan — aceeaşi în care 40 ani mai tîrziu se va vota unirea Bucovinei cu România — a început procesul intentat celor cinci tineri fiind evidentă din capul locului dorinţa autorităţilor judiciare de a-i scoate vinovaţi pe cei aflaţi pe banca acuzaţilor. Reiese acest lucru din componenţa curţii cu juri, din 12 membri doar unul fiind român, din delegarea, ca procuror de şedinţă, a lui Mehhofer, cunoscut pentru asprimea şi sentimentele sale progermane. Actul de acuzare cuprindea, drept principale capete de acuzaţie, cele două telegrame, în special telegrama de comemorare a dom-

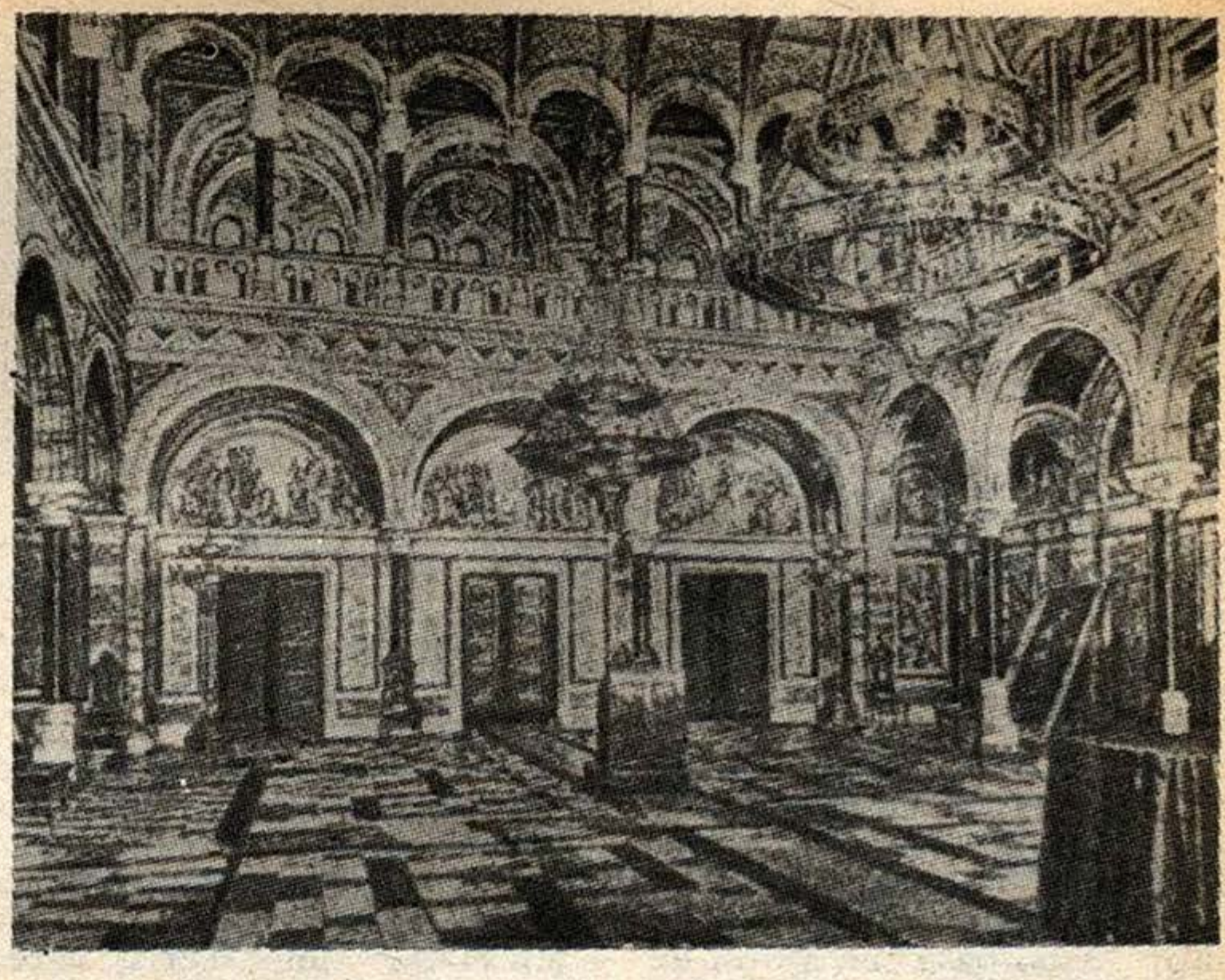

Sala în care s-a desfăşurat, în februarie 1878, procesul „Arboroasei"

nitorului Grigore III Ghica, adresată municipalităţii ieşene. „Comitetul societăţii desfiinţate — se conchidea în document — a transmis prin această telegramă nu numai dezaprobarea sa că Bucovina, odinioară parte a Moldovei, a fost alipită Austriei, ci în mod deschis şi în faţa mai multor oameni a răspîndit prin scris şi a prezentat această alipire a Bucovinei la Austria ca un act de violenţă reprobabil al regimului austriac. În sfîrşit, chiar dacă Bucovina este despărţită numai de fapt, totuşi ei se declară fii ai maicii comune, Moldova, şi prin aceasta, au căutat să aţîţe public, în faţa mai multor oameni şi prin scrieri răspîndite, la dispreţ şi ură împotriva unităţii statului şi imperiului [habsburgic].

Prin aceste fapte, acuzaţii se fac vinovaţi de crimă de tulburare a liniştei publice [cu toate eforturile, anchetatorii n-au putut formula acuzaţia de înaltă trădare], prevăzută de paragraful 65, litera c, din Codul penal austriac, care se pedepseşte cu carceră grea de la 1 la 5 ani".

Interogatoriul acuzaţilor, prelungit pe parcursul mai multor ore pentru a-i determina să se contrazică şi să furnizeze răspunsuri de natură să le agraveze acuzaţia, a relevat atitudinea patriotică a celor cinci tineri, în răspunsurile lor, date cu demnitate şi curaj, ei susţinînd dreptul românilor la viaţa naţională proprie şi la manifestarea ataşamentului lor faţă de românii din ţară şi de pretutindeni. Principala atenţie a autorităţilor judiciare s-a îndreptat asupra lui Ciprian Porumbescu, căruia i se recunoştea în felul acesta rolul de conducător al asociaţiei „Arboroasa". Timp de două ore şi jumătate, cît a trebuit să facă faţă hărţuielilor procurorului Mehhofer, Ciprian Porumbescu a menţinut o curajoasă atitudine. Acuzat de procuror că în calitate de preşedinte al „Arboroasei" a admis discutarea, în şedinţa de comitet, a telegramei prin care prinţul Ghica era privit ca un martir, Ciprian Porumbescu, în aplauzele întregii asistenţe, a răspuns: „Nu l-am privit ca prinţ, pe Ghica ci ca pe un bărbat care şi-a cîştigat merite în folosul poporului şi de aceea am conceput şi am expediat telegrama". El a subliniat, de asemenea, că expedierea telegramei era o urmare a apelului adresat de publicaţia ieşeană *Curierul*. Dînd acest răspuns, Porumbescu vădea încă o dată curaj, căci se ştia că respectiva publicaţie e interzisă în Bucovina.

Ciprian Porumbescu a afirmat, cu tărie, aspiraţiile de libertate şi unitate naţională ale românilor bucovineni

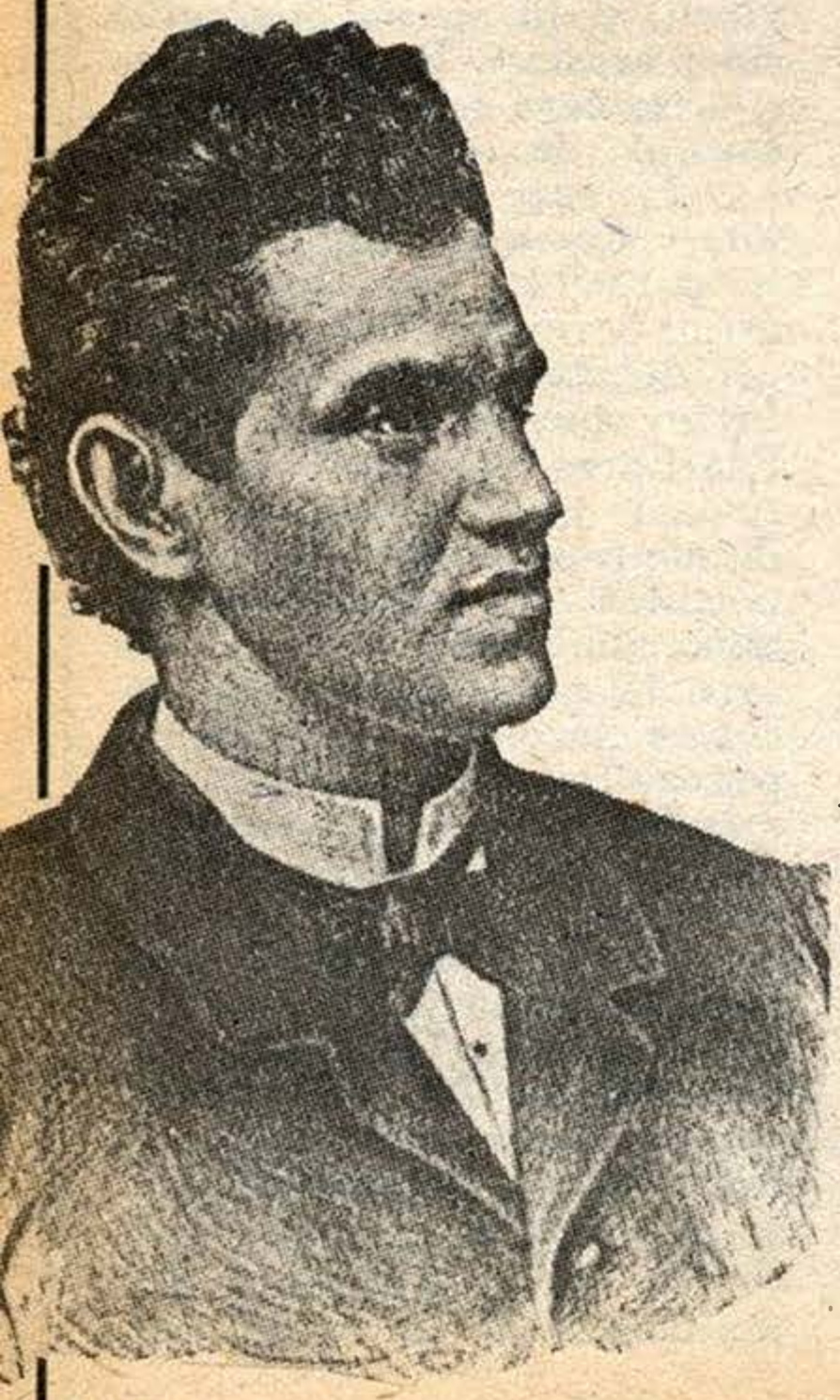

Un viu schimb de replici între procuror şi acuzat s-a iscat în jurul semnificaţiei expresiilor „maica noastră comună" şi „detrunchiat" din cuprinsul telegramei. Redăm cîteva replici după stenograma procesului:

„*Preşedintele*: Apare aici expresia «fraţii detrunchiaţi. Aţi menţionat deja că nu găsiţi nimic supărător în această expresie? După părerea dvs. ce înseamnă «fraţi detrunchiaţi»?

Porumbescu: Ca şi cum o ramură se desprinde de trunchi.

Preşedintele: Şi ce înţelegeţi prin cuvîntul «detrunchiat»?

Porumbescu: Dacă e să vorbesc în favoarea mea, atunci răspund că o parte din români este aici, iar partea cealaltă dincolo. Deci naţiunea română e despărţită".

„Fii ai aceleiaşi mame"

Şi ceilalţi patru acuzaţi au dovedit, în răspunsurile lor aceeaşi fermitate şi dîrzenie în afirmarea dreptului de exprimare liberă a tuturor naţionalităţilor, inclusiv a românilor din Bucovina. În răspunsurile sale, Zaharia Voronca a susţinut că bucovinenii nu pot fi împiedicaţi să-şi manifeste ataşamentul faţă de românii din alte părţi. El a afirmat, totodată, că telegrama era un act naţional. Acuzîndu-l direct pe procurorul Mehhofer că prin incriminarea celor cinci tineri, doreşte să obţină distincţii şi decoraţii, arată: „Dar vă înşelaţi, cariera vi se va sfîrşi altfel". (Într-adevăr, după cîţiva ani de la proces, Mehhofer va fi destituit din funcţia de procuror, pentru luare de mită.)

Susţinîndu-şi rechizitoriul, procurorul Mehhofer a încercat încă o dată să accentueze „nocivitatea" acţiunii tinerilor studenţi. „Prin această telegramă — sublinia el — ei şi-au exprimat dezaprobarea că Bucovina, ce a fost odată parte a Moldovei, a fost anexată Austriei... prezentînd această alipire la Austria ca un act împotriva dreptului şi de forţă al regimului austriac. În sfîrşit, prin faptul că s-au declarat fii ai aceleiaşi mame, adică ai Moldovei, ... în acest mod, au căutat să incite public, în faţa mai multor oameni şi prin răspîndire de scrieri, la ură şi dispreţ împotriva unităţii statale a Imperiului şi a administraţiei austriece...". Telegrama trimisă de ei — a continuat procurorul — „n-a fost numai citită în public de primarul din Iaşi, ci a fost reprodusă de toate ziarele româneşti. Acei care au trimis telegrama primarului au făcut-o numai cu intenţia ca acolo ea să devină publică şi cunoscută peste tot". În încheiere, procurorul a cerut condamnarea tuturor celor cinci studenţi acuzaţi de a fi conceput şi trimis, de comun acord, telegrama.

În pledoariile lor, avocaţii apărării Dr. Roth, dr. Tabora şi dr. Atlas au căutat să nege caracterul politic al acţiunii tinerilor studenţi români, Bucovina — sublinia unul dintre apărători, avocatul Roth — „nu are nevoie de procese politice, deoarece nu trebuie să se spună că şi aici [se subînţelege ca pretutindeni în Imperiul austriac] «umblă stafiile»".

În decizia adoptată după o oră şi jumătate de deliberări, juraţii s-au pronunţat pentru nevinovăţia celor cinci acuzaţi. Era ora 11 noaptea a celei de-a treia zile de dezbateri a procesului. La pronunţarea verdictului de achitare, un val de aplauze entuziaste a izbucnit în sală răspîndindu-se apoi în curte şi pe străzile din jur, înţesate de oameni. S-au intonat *Pe al nostru steag e scris unire* şi alte cîntece patriotice, compuse de Ciprian Porumbescu.

Procesul intentat celor cinci tineri membri ai societăţii „Arboroasa" se încheiase deci cu o izbîndă. Ei obţinuseră acceptarea publică a dreptului de a-şi manifesta adeziunea la sentimentele naţionale româneşti. Pentru Ciprian Porumbescu însă cele 11 săptămîni de detenţie a avut urmări deosebit de grele. Bolnav („din temniţă a adus cu sine germenii morţii" — va scrie tatăl său Iraclie Porumbescu) — el nu a putut urma cariera universitară ce îi părea hărăzită. S-a stins din viaţă, cinci ani mai tîrziu, în 1883, în vîrstă de-nici 30 ani, lăsînd amintirea unui deosebit de înzestrat muzician şi, totodată, a unui mare patriot român. ■

TRATATUL DE LA TRIANON ŞI ROMÂNIA

Sub auspiciile Universităţii de ştiinţe umanistice din Strasbourg, a Centrului de cercetări pentru Europa centrală şi sud-estică (CRESCO) şi a Asociaţiei internaţionale de istorie contemporană a Europei a ieşit de sub tipar volumul de studii *Consecinţele Tratatelor de pace din 1919-1920 asupra Europei centrale şi sud-orientale*. Lucrarea, apărută în editura Asociaţiei publicaţiilor de pe lîngă Universitatea din Strasbourg, reuneşte comunicările prezentate la Colocviul internaţional de istorie contemporană europeană ţinut în capitala Alsaciei între 24-26 mai 1984 de cercetători din 12 ţări. Alături de colegii lor din Europa şi America de nord, istoricii români Viorica Moisuc, Eliza Campus, Nicolae Fotino, Ion Calafeteanu, Cristian Popişteanu, Dan Berindei, Ioan Talpeş s-au referit în ordinea menţionată la următoarele subiecte: *Proiectul confederaţiei danubiene şi interesele statelor succesorale; Semnificaţia uniunilor zonale şi a uniunii europene pentru statele din Europa centrală şi sud-orientală; Trăsăturile caracteristice ale diplomaţiei române din anii '20; Opinia publică din România şi Conferinţa de pace de la Paris; Tratatul de la Trianon şi România: Problemele reorganizării României după primul război mondial; Clauzele militare din tratatele de pace şi potenţialele militare; România între securitate şi dezarmare — problematica unei condiţionări obiective.*

CRONICI DE FAMILII

**Istoria Bălăcenilor[1] este în fapt
povestea unei vechi familii româneşti.
Figuri de luptători, cărturari, ctitori de monumente,
patrioţi sau vizionari luminaţi se împletesc
cu alte chipuri pline de trufie, avide de glorie şi putere.
Jocul alternativ de lumini şi umbre, de mărire şi decădere,
de înălţătoare sentimente şi de aprige rivalităţi,
se deapănă de-a lungul timpului, generaţie după generaţie.**

BĂLĂCENII

PAUL CERNOVODEANU

Începuturile Bălăcenilor, învăluite în legendă, sînt greu de deslușit. Numele şi l-au luat de la o veche aşezare din Cîmpia Burdea (sau Găvanul Burdea), satul Balaci, din Teleorman. În această parte a ţării, Bălăcenii au stăpînit moşii, ctitorind lăcaşuri de cult, clădind conace şi curţi întărite la Balaci, Stolnici, Miroşi sau Tătărăştii de Sus.

De la „cneazul vlah"...

Cîteva balade sud-dunărene închinate craiului sîrb Ştefan Miliutin (1282-1321) amintesc despre *„cneazul vlah" de la Balaci*, căzut eroic pe la 1283 sau 1284, într-o luptă dată pe malurile Drinei. Tradiţia familiei vorbeşte apoi despre existenţa, în veacul XIV, a unui *Constantin oţ Balaci*, căpetenie în oştile lui Mircea cel Mare (1386-1418) şi care şi-ar fi găsit moartea

Stema Bălăcenilor

în vestita bătălie de la Rovine[2].

Documentar, acest vechi neam teleormănean apare în două hrisoave din veacul XVI: unul de la Vlad vodă Înecatul (1530-1532), prin care întăreşte fraţilor *Spată*, *Moş*, *Stan* şi *Gialapi* stăpînirea în devălmăşie a moşiei din Balaci şi a unor pămînturi vecine la Găguleşti şi Şubeşti; al doilea hrisov e de la Pătraşcu cel Bun (1554-1557) din 20 ianuarie 1556, şi reîntăreşte posesiunea domeniului strămoşesc de la Balaci. În acest ultim document, Spată este amintit ca deţinînd dregătoria de logofăt.

Ascensiunea neamului în această vreme se datorează însă unui *Nedelco din Balaci*, mare stolnic şi apoi mare vornic în sfaturile domneşti ale lui Mircea Ciobanul (1545-1552) şi ale fiului acestuia Petru cel Tînăr (1559-1568). Nedelco a fost însurat cu Anca, din neamul Glinenilor, stăpînitori ai moşiei Glina din apropierea cetăţii de scaun a Bucureştilor, unde cei doi soţi vor înălţa biserica de la „Sf. Gheorghe"-Vechi ce a slujit o vreme de scaun al celei dintîi mitropolii a oraşului. Curînd, în jurul ctitoriei lui Nedelco a crescut mahalaua „Sf. Gheorghe"-Vechi, cu profil meşteşugăresc şi comercial, care a jucat un rol de seamă în viaţa economică a Bucureştilor.

În 1565, Nedelco a tocmit pe zugravul Dobromir ot Tîrgovişte să restaureze pictura mănăstirii Tismana; chipurile vornicului şi al soţiei sale au fost redate pe peretele de vest al naosului.

Şi după ascensiunea lui Nedelco, Bălăcenii au rămas o vreme legaţi de satul lor de

[1] Exprim mulţumirile mele şi pe această cale profesorului *Constantin Băldceanu-Stolnici*, doctor în medicină pentru extrema amabilitate de a-mi fi pus la dispoziţie un preţios material documentar de arhivă privitor la familia sa, precum şi întregul material ilustrativ ce însoţeşte acest articol.

[2] *Magazin istoric*, nr. 10/1974.

baştină, ocupînd doar mici dregătorii, de logofeţi sau spătari.

...la Badea „Uşurelul"

În a doua jumătate a veacului XVII, ridicarea Bălăcenilor în rîndurile boierilor de seamă ai Ţării Româneşti se datorează lui *Badea*, fiul postelnicului Barbu şi al Simei, care a urcat, rînd pe rînd, treptele ierarhiei, de la căpitan şi vătaf de aprozi (1654), pînă la dregătoria de mare vornic (1678-1687) şi ispravnic de scaun sub Şerban

să-şi aducă oastea sa peste pasul de la Cheia, în jos pe apa Teleajenului. A urmat apoi faimoasa ispravă care i-a atras porecla de „Uşurelul". În 1654, Toma şi Iordache, fraţii postelnicului Constantin Cantacuzino, care se stabiliseră la Iaşi şi se număraseră printre sprijinitorii lui Vasile Lupu, au fost prinşi de noul domn Gheorghe Ştefan, judecaţi şi condamnaţi la moarte. „Întru acel ceas — relatează Ioan Neculce[2] în *O samă de cuvinte* — au căzut cu rugăminte Constantin postelnicul Cantacuzino, fratele Tomii vornicului şi a lui Iordachi vis-

deosebit de rapide, Gheorghe Ştefan i-a iertat pe cei doi boieri, i-a eliberat şi le-a restituit moşiile. De atunci, Badea Bălăceanu, precizează Neculce, „multă milă au avut de la Cantacozineşti".

În 1658, după mazilirea lui Constantin Şerban, Badea Bălăceanu a rămas credincios fostului domn, fiind alături de acesta în timpul luptelor pentru reocuparea tronului. Eforturile lor n-au fost încununate de succes. Bălăceanu s-a întors în ţară. O vreme a stat la moşiile sale, apoi în timpul domniilor lui Radu Leon (1664-1669) şi Antonie

Căderea lui aga Constantin Bălăceanu, în bătălia de la Zărneşti din august 1690 (desen de Oscar Obedeanu)

vodă Cantacuzino (1678-1688)[1], cuscrul său. Acest Badea s-a remarcat prin mai multe acţiuni. Mai întîi, a fost trimis de Matei Basarab la principele Transilvaniei, Gheorghe II Rákóczy să ceară ajutor înaintea luptei de la Finta (17 mai 1653), convingîndu-l

térnicului, de au scris Constantin vodă Băsărabă [Constantin Şerban, urmaşul lui Matei Basarab] la Gheorghii Ştefan-vodă... şă-i sloboadă pre acei doi boiari, să nu-i omoară... Şi căpitanul acela, ce-au venit cu cărţile, întru o zi şi într-o noapte din Bucureşti au ajunsu în Iaşi, i-au pus munténii numé de atuncea, Uşurelul". În urma acestei intervenţii

vodă din Popeşti (1669-1672), a ocupat diferite dregătorii în sfatul domnesc, culminînd cu aceea de mare serdar (1667-1668). Neastîmpăratul boier nu s-a complăcut însă cu o viaţă tihnită. Împreună cu un oarecare Buta, a atacat un convoi de negustori şi „pe toţi omorîndu-i... averea le-au luat". Antonie vodă s-a mîniat, vrînd să-l condamne la moarte,

---

[1-2] *Magazin istoric*, nr. 11/1976; 5/1985.

iertarea boierului datorîndu-se intervenției Cantacuzinilor.

Badea Bălăceanu s-a ilustrat prin iscusință și vitejie și cu prilejul luptei de la Hotin (1/11 noiembrie 1673) dintre otomani și poloni. Cronicarul Radu Popescu ne spune că aflînd despre planurile boierilor munteni de a fugi peste Nistru la polonii hatmanului Sobieski (viitorul rege al Poloniei) spre a lupta contra otomanilor, „Badea Bălăceanul, fiind hoț rău [adică șiret, șmecher], fiind la un sfat cu toți boiarii", spre a adormi vigilența domnului și a lui Husein pașa, căpetenia otomanilor, s-a prefăcut că-i trădează pe boierii fugari, desconspirînd acțiunea lor; dar această desconspirare a făcut-o după ce fugarii plecaseră în toiul nopții și cînd deci practic, nu li se mai putea întîmpla nimic. Apoi, Badea Bălăceanul s-a alăturat și el forțelor creștine. Cunoscînd situația taberei otomane, din destăinuirile făcute de boierii fugari, oștenii lui Sobieski au dat iureș în dușmani, repurtînd o mare victorie. În toiul luptei — scrie Radu Popescu — „era mulți și de ai noștri, amestecați cu leași, den boiari și Badea Bălăceanul... de-i omorîea" pe vrăjmași.

Poziția lui Badea s-a consolidat definitiv atunci cînd Șerban Cantacuzino (1678-1688) a reușit să obțină scaunul de domnie al Țării Românești. Pînă la sosirea noului voievod de la Poartă, la 6 ianuarie 1679, Badea a fost din nou unul din ispravnicii de scaun (locțiitor de domn; mai fusese și sub Gheorghe Duca). Sub Șerban vodă a deținut, pînă la moartea sa, dregătoria de mare vornic. S-a bucurat constant de protecția domnului, înlocuindu-l de mai multe ori, cînd acesta a lipsit din țară sau din reședința de scaun (în vara anului 1683, în septembrie 1685 și august 1686). Badea s-a stins din viață în august 1687, fiind îngropat, ca și înaintașii săi, în biserica mitropolitană din București, unde, în 1830, marele ban Constantin Bălăceanu avea să pună o piatră comemorativă în cinstea tuturor Bălăcenilor ce-și găsiseră acolo odihna de veci. Ca și înaintașul său, Nedelco vornicul, Badea Bălăceanu a ridicat o biserică la București, pe lîngă curțile sale și ale fratelui său Pătrașco (m. 1670), în jurul cărora se va alcătui una din cele mai prospere mahalale ale Capitalei: mahalaua „Sf. Dumitru" sau a Bălăceanului.

El a reușit să dea Bălăcenilor prestigiu politic, putere economică și relații, care ar fi trebuit să asigure acestei familii un viitor strălucit. Dar, pentru un timp, lucrurile au decurs altfel.

Influentul aga Constantin

Din căsătoria lui Badea cu Maria din Ojogeni s-au născut doi copii: *Constantin* și o fiică, *Maria*, măritată cu boierul Papa Prooroceanu. Constantin a fost una din figurile cele mai interesante și dramatice din tot neamul Bălăcenilor. Cronicarul secui Cserei Mihály îl caracteriza ca fiind un „adevărat boier... foarte ambițios dar și foarte viteaz", în timp ce Radu Greceanu, cronicarul și omul de casă al Brîncovenilor, îl descria, cu ostilitatea de rigoare, drept un „iubitor de avere, de cai și de fantazii nebunești".

Ca și tatăl său, prin cumpărări succesive, Constantin a ajuns să se numere printre cei mai bogați boieri ai țării, iar căsătoria lui cu domnița Maria, fiica lui Șerban vodă Cantacuzino, i-a sporit nu numai averea, dar și prestigiul politic, deținînd mulți ani dregătoria de mare agă.

Ca semn al bogăției și puterii sale, la Balaci a început construcția unui palat de dimensiuni voievodale (ruinele se află și astăzi în mijlocul satului), menit să ilustreze atît statutul de mare feudal al agăi Bălăceanu, cît și pretențiile sale la tronul Țării Românești; alături de palat a fost zidit și un lăcaș de cult.

De fapt, confruntarea dintre el și Constantin Brîncoveanu a avut cauze mult mai adînci și a fost legată de evenimentele politico-militare din centrul și sud-estul Europei de la sfîrșitul sec. XVII și începutul veacului XVIII, moment în care, în această parte a continentului a luat naștere pe plan diplomatic așa-zisa „problemă orientală". Sub această formulă s-a definit conflictul ce a opus Imperiul otoman, după înfrîngerea suferită la Viena în 1683[1], rivalilor săi Austria, Polonia, Veneția și Rusia țaristă, coalizați în Liga sfîntă, formal interesați să pună capăt dominației otomane în această parte a lumii, dar urmărind, fiecare în parte și prin diverse mijloace, să instaureze propria lor dominație.

În acest complicat context internațional, Șerban Cantacuzino și ginerele său aga Constantin Bălăceanu, împreună cu alți boieri, considerînd că asigură o poziție mai temeinică țării, s-au situat de partea colaborării politico-militare cu Austria habsburgică. Nu toți dregătorii au fost însă de aceeași părere. În fruntea opozanților unei astfel de orientări s-a aflat însuși fratele domnitorului, învățatul Constantin Cantacuzino stolnicul. Acesta, după ce cutreierase țările Europei, se retrăsese între cărțile bogatei sale biblioteci de la Mărgineni, de unde urmărea cu îngrijorare jocul politic în care domnia antrenase țara. Glasul său n-a fost însă ascultat. La aceasta a contribuit și faptul că între cei doi frați se iscase o mare dușmănie, pricinuită în parte și de abuzurile lui Șerban față de dispozițiile diatei (testament) mamei lor Elina, acaparînd din moștenire mai mult decît i se cuvenea[2].

Căderea Budei (1686), victoria de la Mohács (1687) și în special cucerirea Belgradului (1688) de către armatele habsburgice au constituit argumente hotărîtoare care i-au convins pe Șerban vodă și sfetnicii săi apropiați că sosise momentul să treacă de partea Austriei, nu însă fără a obține garanții ferme pri-

[1-2] *Magazin istoric*, nr. 1/1970, 9/1983; 3/1984.

vind respectarea statutului de autonomie internă a ţării. Dar între timp, Curtea de la Viena, pentru a forţa mîna domnitorului român, a dispus deplasarea la graniţele Ţării Româneşti a unei armate sub comanda generalului Federico Veterani. Şerban vodă a trimis pe nepotul său de soră, marele logofăt Constantin Brîncoveanu (viitorul domn), spre a-i împiedica pe imperiali să intre în ţară. Intervenţia s-a dovedit zadarnică, deoarece oastea austriacă a trecut prin Oltenia, stabilindu-se în regiunea Cîmpulungului. Abia în septembrie 1688, o altă solie, formată de această dată din spătarul Mihai Cantacuzino, aga Constantin Bălăceanu şi Brîncoveanu, respectiv, fratele, ginerele şi nepotul domnului, a reuşit să convingă pe comandantul austriac să-şi retragă trupele dincolo de Carpaţi, în regiunea Sibiului. Veterani a ameninţat însă că, în cazul în care nu s-ar ajunge la un acord explicit cu Viena, va intra din nou în Ţara Românească. Constrîns de evenimente, domnul a hotărît, împotriva avizului stolnicului Constantin, să înceapă tratative privind condiţiile aderării Ţării Româneşti la Liga sfîntă, dar cu păstrarea intactă a tuturor privilegiilor ei şi cu acordarea pentru familia Cantacuzino a domniei ereditare şi perpetue în principate. O impozantă solie, alcătuită din marele spătar Iordache Cantacuzino, fratele mai mic al domnului, marele căpitan Şerban Cantacuzino, nepotul de frate al voievodului şi marele comis Şerban Vlădescu, cu o suită de 360 oameni — pusă sub conducerea marelui agă Constantin Bălăceanu — a părăsit Bucureştii, în taină, spre a nu atrage atenţia iscoadelor otomane, îndreptîndu-se spre capitala Imperiului habsburgic.

Dar la 28 octombrie 1688, în timp ce solia se afla în drum spre Viena, Şerban vodă se stingea din viaţă. Moartea neaşteptata a domnului, zvonurile despre otrăvirea sa, prezenţa îngrijorătoare la Bucureşti a baş capugiului Ahmet aga, ştirile despre mişcările de trupe ale austriecilor, ca şi manevrele doamnei Maria, văduva lui Şerban vodă, au creat o situaţie gravă ce necesita urgenta alegere a unui nou domnitor pămîntean. Stolnicul Cantacuzino, ajuns arbitrul situaţiei, s-a ferit să ia el însuşi domnia, dar i-a oferit-o nepotului său Constantin Brîncoveanu, care a fost ales domn al Ţării Româneşti în aceeaşi zi de 28 octombrie 1688.

În ţară, „unde îţi va fi mai bine"

La îndemnul stolnicului, noul domn a trimis de îndată pe spătarul Preda Pîrşcoveanu să prindă din urmă solia trimisă de Şerban vodă şi să-i transmită noi instrucţiuni. A ajuns-o la Pressburg (Bratislava de astăzi) şi i-a comunicat că misiunea ei se va rezuma doar la înştiinţarea curţii imperiale despre schimbarea de domnie intervenită în Ţara Românească şi la dorinţa de a menţine contactele dintre cele două capitale. Solia a ajuns la Viena în 30 noiembrie/10 decembrie 1688 şi, de la început, aga Bălăceanu n-a respectat indicaţiile primite de la Pîrşcoveanu, angajîndu-se în negocieri, potrivit celor stabilite cu răposatul Şerban vodă.

Concomitent, curtea imperială a încercat să-l cîştige şi pe Brîncoveanu de partea ei, dar la sfatul stolnicului Constantin Cantacuzino, acesta nu s-a grăbit să se pronunţe pentru alianţa făţişă cu Imperiul habsburgic. Austriecii au hotărît să forţeze lucrurile şi să invadeze ţara. Aga Bălăceanu, care împărtăşea acest plan, a fost înălţat de imperiali la rangul de colonel în armata austriacă (10 februarie 1689) şi pus sub ordinele generalului Donat Heissler, al cărui comandament a fost stabilit la Braşov. Tot atunci, se pare, i s-a conferit lui Bălăceanu şi titlul de conte al Sf. Imperiu. El a primit odată cu diploma de înnobilare şi o stemă — inspirată din vechile peceţi ale familiei — ce conţinea imaginile a trei săgeţi cu vîrful în jos, acvilei Ţării Româneşti, fluviului Dunărea în porţiunea sa teleormăneană şi, în locul leului tradiţional — întîlnit în alte peceţi ale acestui neam — un braţ înarmat, însoţit de un cap de turc tăiat. Această ultimă mobilă heraldică exprima fără echivoc poziţia antiotomană a deţinătorului blazonului.

Aflînd despre intenţiile imperialilor şi iminenţa unei invazii tătare, Brîncoveanu a trimis la Braşov pe postelnicul Radu Golescu cu scrisori către Heissler şi Bălăceanu, rugîndu-i să se abţină de la orice manevră militară. Domnul scria marelui agă că nu sosise încă momentul să se alăture imperialilor, deoarece aceştia nu aveau puterea militară necesară să facă faţă unei armate turco-tătare. „Încă nu este vremea a ceea ce gîndeşti, că turcul şi tătarul încă este în puterea lui", scria Brîncoveanu şi încheia sfătuindu-l să revină în ţară, la casele şi familia lui, „unde îţi va fi mai bine".

În toamna anului, imperialii au intrat în Oltenia, silind pe domnitor să se retragă la Şerbăneşti, iar apoi la Potlogi şi Ruşii de Vede. Unităţi austriece au ocupat Cîmpulungul, Piteştii şi Tîrgovişte şi au intrat apoi în Bucureşti, unde Heissler şi-a fixat cartierul general.

Bălăceanu s-a stabilit la Balaci, unde şi-a adunat în jur o adevărată curte. De aici, iscoade trimise de el la Drăgăneştii de Vede au reuşit să scoată de sub paza lefegiilor lui Brîncoveanu pe beizadeaua Gheorghe (fiul lui Şerban Cantacuzino), pe care îmbrăcîndu-l cu „haine proaste", l-au dus la curtea lui Bălăceanu de la Balaci, unde a fost primit ca un adevărat domn al ţării. Mai tîrziu, un detaşament de „cătane", pus sub conducerea lui Preda Prooroceanu, a atacat straja de la Drăgăneştii de Vede şi a reuşit să aducă la Balaci şi pe doamna Maria, văduva lui Şerban vodă Cantacuzino. ■

(Va urma)

CLIO ÎN CONCURS

Cîştigătorii

„Particip la concursurile organizate de dumneavoastră pentru a treia oară. La primele două ediţii am luat parte în anul 1985. Am întrerupt în 1986, datorită faptului că, după căsătorie, am născut o fetiţă. Pe atunci, în 1985, eram secretara comitetului U.T.C. de la T.A.G. C.M. Timiş şi studentă în anul IV, seral, Facultatea de ştiinţe economice din Timişoara. Între timp, am fost promovată ca activistă la Comitetul municipal U.T.C. Timişoara. În septembrie 1987 mi-am susţinut şi lucrarea de diplomă pentru absolvirea facultăţii."

Am citat din scrisoarea cititoarei noastre ANA CRASNEANU, din Timişoara, una din multele scrisori sosite pe adresa concursului Magazin istoric organizat pentru elevi şi studenţi în vacanţa de vară a anului 1987. Iată alte fragmente din alte scrisori.

Astfel, FLORIN FLOREA, elev la Liceul industrial „Electroputere", din Craiova, după ce ne comunică hotărîrea sa de a deveni un abonat permanent al revistei, continuă: „Concursul a fost excelent şi întrebările bine alese". ● GHEORGHE SURDUC, maistru militar, din Cluj-Napoca: „Particip la al doilea concurs organizat de revistă. Fiind abonat de la primul număr, mă voi strădui să particip şi la următoarele ediţii". ● Fraţii NICOLAE ANDREEA şi CĂTĂLIN TUDOR ENACHE, din clasele a XII-a şi, respectiv, a IX-a, a Liceului „N. Bălcescu" din Brăila: „Acest concurs a constituit pentru noi una dintre cele mai plăcute preocupări ale vacanţei de vară. Aşteptăm cu nerăbdare şi alte concursuri Magazin istoric". ● MIHAI CĂLIN DURLEA, clasa a XII-a a Liceului „Samuil Vulcan", din Beiuş: „Sînt un abonat permanent al revistei dumneavoastră, începînd din anul 1980. Am aşteptat cu nerăbdare noul concurs şi am rămas plăcut surprins de modul original în care au fost formulate întrebările". ● Inginerul IOAN TIMOFTE, din Iaşi: „Profit de trimiterea răspunsurilor la Clio în concurs, pentru a-mi exprima sentimentele de respect şi preţuire pentru revistă, pentru conţinutul şi diversitatea ei tematică". ● ASAN NEGIATIN, lăcătuş mecanic la D.J.P.Tc. Constanţa: „Sînt pasionat de istorie şi urmăresc revista de la primele ei numere. Am participat şi la alte concursuri Magazin istoric. Am aşteptat cu mult interes şi acest concurs, care a fost deosebit de interesant".

Mulţumind încă odată tuturor celor ce ne-au scris şi felicitîndu-i atît pe toţi participanţii cît şi pe cîştigătorii celor 250 premii ale actualei ediţii, Clio în concurs, publicăm, în continuarea celor apărute în nr. 1/1988, numele celorlalţi cîştigători desemnaţi prin tragere la sorţi.

PREMIILE 26-35: 10 aparate foto SMENA-8M

1. RADU DAN CHIRIAC, municipiul Gheorghe Gheorghiu-Dej
2. GEORGE ROMULUS DAMALAN, Alexandria
3. SIMINA MARCEL, com. Vinţu de Jos, jud. Alba
4. IOSIF OLTEA, Districtul C.F.R. Lunca Bradului, jud. Mureş
5. IOSIF DOREL MUREŞAN, com. Fegernicul Vechi, jud. Bihor
6. PETRE MARCEL, Călăraşi
7. ANCA MOŢĂŢAIANU, Bucureşti
8. IONEL RADU, com. Dragodana, jud. Dîmboviţa
9. ALBERT LASZLO, Cristuru Secuiesc
10. IOAN KÖNIG Tîrgu Mureş

PREMIILE 36-45: 10 truse compas

1. PAUL CAZACU, sat Călăraşii Vechi, com. Cuza Vodă, jud. Călăraşi
2. IOANA MOHORA, Bucureşti
3. VALENTINA DRAGNE, com. Dragodana, jud. Dîmboviţa
4. EUGEN CURTEANU, Reşiţa
5. GHEORGHE GH. FLENDESCU, sat Dezrobiţi, com. Frînceşti, jud. Vîlcea
6. DAN CLAUDIU CORNEL, Jibou
7. GHEORGHIŢĂ OLARIU, Bicaz
8. FLORENŢA STATE, Roşiori de Vede
9. SZABÓ PIROSKA, Sfîntu Gheorghe
10. CORNELIA DAMŞA, com. Chendrea, jud. Sălaj

PREMIILE 46-55: 10 serviete

1. ALIN ADRIAN STANCU, Sfîntu Gheorghe
2. MARIN CONSTANTIN CLEŞIU, com. Turcoaia, jud. Tulcea
3. DANA MARIA RUS, com. Budeşti, jud. Bistriţa-Năsăud
4. GABRIEL NICOLAESCU, Bucureşti
5. ŞTEFAN VALTER MILEA, com. Andrăşeşti, jud. Ialomiţa
6. BOGDAN OREST PĂCURARIU, Vaslui
7. ILIE LUPU, Titu
8. ILEANA DICULESCU, com. Ioneşti, jud. Vîlcea
9. ALIN EUGEN MIHĂILĂ, Tîrgovişte
10. EMILIA VIORICA VODĂ, Topliţa

PREMIILE 56-65: 10 clasoare filatelice

1. JEAN BAPTIST ODOBESTIANU, Bucureşti
2. TIBERIUS BALINT, Victoria
3. IONEL BOROŞ, Piatra Neamţ
4. SORIN SIMIONOIU, Panciu
5. ELISABETA BÖKÖS, Deva
6. MIHALEA ALINA LEPĂDATU, sat Pietroasa, com. Cîmpeanca, jud. Vrancea
7. HORAŢIU MIRCEA HORVATH, Gherla
8. DUMITRU CRISTIAN BICHIŞ, Sibiu
9. PETER MARIAN LASCHON, Piteşti
10. PAP ELISABETA, Jibou

PREMIILE 66-75: 10 truse stilou SIRIUS

1. SORINA ALINA I. MIRA, com. Gura Ocniţei, jud. Dîmboviţa
2. PUŞCAŞ VICTOR, Tîrgu Mureş
3. ALINA STANCU, Bucureşti
4. GHEORGHE ŞT. POPA, com. Brebu, jud. Caraş-Severin
5. ELENA RÎŞTEIU, com. Bistra, jud. Alba
6. SOLTÉSZ ADRIANA, Oradea
7. MIHAELA DINU, Bucureşti
8. VIORICA GHIURCO, Jibou
9. OVIDIU MUREŞAN, Tîrgu Mureş
10. SAMUIL BARBURA, Timişoara

PREMIILE 76-100: 25 seturi diapozitive istorice

1. ELENA MĂRINCUŞ, Cluj-Napoca
2. PETRE WAUM, Odorheiu Secuiesc
3. VIOLETA RĂDULESCU, com. Dragodana, jud. Dîmboviţa
4. NICOLETA CARMEN BĂDĂU, Alba Iulia
5. CLAUDIA BUSUIOC, Baia Mare
6. DUNELU COJOCARIU, sat Roşcani, com. Liteni, jud. Suceava
7. RADU CRĂCIUN, Sfîntu Gheorghe
8. GABRIEL VALENTIN DOBRA, Tîrgovişte
9. ION VÎRTEJARU, Corabia
10. MARCELA CHITANU, Bucureşti
11. ADRIAN BÎRSAN, Rîşnov
12. NOVAC BERNAT, Oţelu Roşu
13. FLORIN MOŢIU, com. Apateu, jud. Arad
14. CONSTANTIN TOMA, Hunedoara
15. IANCU DAN BREBEANU, com. Cornu, jud. Prahova
16. OANA CAMELIA DIACONU, Rădăuţi
17. ELENA MÎNZATU, Bucureşti
18. VIOREL NAFTAN, Buzău
19. VASILE LUCIAN LAZĂR, Zalău
20. IOAN T. SOARE, Focşani
21. LUMINIŢA PRUNDEANU, Medgidia
22. ADRIAN BAHRIN, Roman
23. DĂNUŢ NECHITA, Piatra Neamţ
24. IOANA ALINA BUCUR, Tîrgovişte
25. MARIA LUIZA ANDREESCU, Slobozia

(Continuare în p. 61)

AMINTIRI ISTORICE

NICOLAE KRETZULESCU

„Domnul N. Kretzulescu este reprezentantul uneia din cele mai vechi şi onorabile familii din ţară, el posedă state îndelungate şi excelente de serviciu; este un caracter drept şi ferm şi m-a sprijinit foarte energic şi loial în luptele atît de grele pe care a trebuit să le susţin de doi ani; este înţelept". Astfel îl prezenta, în vara anului 1864, Alexandru Ioan Cuza, într-o scrisoare către marele vizir Fuad paşa, pe unul dintre colaboratorii săi apropiaţi: doctorul Nicolae Kretzulescu.

Născut în 1812, într-o veche familie boierească, Nicolae Kretzulescu a urmat în activitatea sa un drum de orientare liberală. Rupînd cu tradiţiile boiereşti ale familiei, după care ar fi trebuit să-şi aleagă o carieră administrativă, el a studiat medicina la Paris, obţinînd titlul de doctor în 1839. În perioada studiilor l-a cunoscut pe fondatorul falansterului de la Scăeni[1], Teodor Diamant, la a cărui recomandare l-a vizitat pe Ch. Fourier, unul dintre întemeietorii socialismului utopic. „Celebrul economist, într-o vîrstă înaintată cînd l-am văzut eu — va nota mai tîrziu N. Kretzulescu — înfundat într-un fotoliu mare dinaintea biroului lui, înconjurat de toate părţile cu mulţime de cărţi, m-a primit cu multă bunătate". În timpul discuţiei, Fourier i-a dat mai multe sfaturi privind studiile sale la Paris. „Poveţele lui — continuă Kretzulescu — dovedeau din parte-i simţăminte nobile şi un caracter filantropic".

La întoarcerea în ţară, a fost unul dintre cei care au pus bazele învăţămîntului medical în principate, contribuind totodată la dezvoltarea medicinii la noi. În ianuarie 1842, a înfiinţat, la spitalul Colţea, prima şcoală românească de mică chirurgie, nucleul viitoarei Facultăţi de medicină.

A luat parte la Revoluţia din 1848 şi la luptele pentru realizarea Unirii din 1859. Sub domnia lui Cuza a fost de mai multe ori preşedinte al Consiliului de Miniştri (1859-1860, 1862-1863, 1865-1866), precum şi ministru de interne, finanţe, justiţie, lucrări publice, între 1863 şi 1873. A fost, de asemenea, ministru plenipotenţiar al României la Berlin (1873-1876), Roma (1880-1881), Petersburg (1881-1886) şi Paris (1891-1893). La Berlin, l-a sprijinit pe M. Eminescu aflat la studii aici. Într-o scrisoare către un funcţionar ai Agenţiei româneşti din Berlin, marele poet îşi exprima „mulţămirea adîncă pentru extrema bunăvoinţă cu care am fost ajutat la studiile mele, în momente foarte grele din carlera mea academică".

Concomitent cu preocupările politice, N. Kretzulescu a desfăşurat şi o bogată activitate ştiinţifică, fiind primit în 1871 în rîndurile membrilor Academiei Române, al cărei preşedinte a fost în 1895-1896 şi 1897-1898.

S-a stins din viaţă în 1900, la proprietatea sa de la Leordeni. A fost, după cum scria A.D. Xenopol în monografia ce i-a închinat-o în 1915, Nicolae Kretzulescu. Viaţa şi faptele lui, „unul din marii boieri care au dat avînt ideilor liberale şi egalitare în România".

În ultimii ani de viaţă, N. Kretzulescu începuse redactarea unor Amintiri istorice. N-a apucat însă să scrie din aceste amintiri decît o mică parte, publicată în volum în 1895 şi republicată în 1940. Ele evocă tabloul îndepărtat al primelor decenii ale veacului trecut, cînd în principatele române se pregăteau şi se desfăşurau evenimente de maximă importanţă pentru viitorul patriei.

Din ediţia din 1940 a lucrării sale memorialistice am selectat cîteva pagini referitoare la perioada studiilor lui N. Kretzulescu la Paris şi primii săi ani de activitate în ţară. În continuarea lor, prezentăm şi un fragment din lucrarea mai sus-amintită a lui A.D. Xenopol, referitor la participarea lui N. Kretzulescu la Revoluţia din 1848 şi, apoi, la activitatea sa pînă în preajma Unirii.

În transcrierea ambelor fragmente am păstrat particularităţile autorilor, respectînd normele ortografice actuale. Pentru cursivitatea lecturii nu am mai marcat prin trei puncte întreruperile de text. Intervenţiile explicative din paranteze drepte ne aparţin.

I. LĂCUSTĂ

---

[1] *Magazin istoric*, nr. 2/1975.

În sfîrşit, după o călătorie de vreo 24 zile de la plecarea din Bucureşti[1], am ajuns la Paris şi am tras de-a dreptul în rue St. Jacques, într-o casă unde şedeau Iancu Filipescu-Vulpaki, Neculaie Cantacuzino-Păşcanu de la Iaşi şi Mihalache Anagnosti. Ca compatrioţi, deosebit de cei patru cu care călătorisem [Vasile Alecsandri, Alexandru I. Cuza, Nicolae Docan, Panait Radu] şi care au ajuns odată cu mine, nu mai erau în Paris decît fraţii Niculeşti, Nicolae şi Stavrache, fraţii Filipeşti, Costache şi Alecu Hrisoscoleu. Iancu Filipescu, Anagnosti şi Hrisoscoleu urmau dreptul, Cantacuzino-Păşcanu, ca şi Stavrache Niculescu, studia fizica şi chimia. Nicolae Niculescu urma şcoala politehnică. În urmă, treptat după mine, au venit Iorgu Brăiloiu, Negulicii, Ion Ghica, fraţii Goleşti, doi ai lui Dinu Golescu şi doi ai lui Iordache, Iancu Florescu — generalul, Dumitru Brătianu şi fraţii Ghica, Iancu şi Aristide, însoţiţi de un grec, Lichiardopolu, şi astfel numărul studenţilor români crescuse, dar risipiţi prin hoteluri se vedeau rar şi nu puteau să-şi comunice noutăţile din ţară. Scrisorile nu făceau mai puţin de 21-22 zile de la Bucureşti şi Iaşi la Paris; de telegrafe şi de călătorii cu drum de fier nici că se visa pe atunci. Guvernul, în Paris, corespundea la nevoie cu autorităţile de prin departamente prin semnale aşezate pe vîrful unor turnuri clădite pe înălţimi din distanţă în distanţă şi care nu puteau funcţiona decît pe timp limpede.

Părinţii care din Bucureşti sau Iaşi îşi trimeteau copiii spre învăţătură la Paris se despărţeau de dînşii pentru 5-6 ani.

Acele greutăţi simţindu-le cu toţii, cîţiva dintre noi ne-am înţeles ca să căutăm o casă în care să ne învoim a şedea împreună ca fraţii, de nu toţi, dar cît mai mulţi vom putea, şi păstrîndu-ne iubirea de ţară, să ferim pe cei mai tineri dintre noi de-a face cunoştinţe rele şi dîndu-se la petreceri să-şi neglijeze studiile şi să-şi uite ţara.

Cantacuzino-Păşcanu găsise în rue St. Hyacinthe — stradă dispărută cu ocaziunea radicalei prefaceri a cartierului latin sub Napoleon III — o casă mobilată ţinută de o franceză, d-na Ducolombier, unde aveam şi masa. Casa avînd numai vreo 11 camere, n-am putut intra într-însa ca pensionari decît Cantacuzino, Iancu Filipescu, fraţii Goleşti, fraţii Ghica, Ion Ghica, Brăiloiu, Panait Radu, Anagnosti, Negulici şi eu. O singură cameră fusese închiriată unui francez student în drept, Poujade, care în urmă mutîndu-se d-acolo, camera lui a rămas tot pe seama noastră. Întîmplarea a adus mai tîrziu ca acest tînăr student, Poujade, să fie numit la 1849 consul general francez la Bucureşti şi să se însoare cu una din fetele lui beizadea Costache Ghica.

Rămînînd dar numai români în pensionul din rue St. Hyacinthe, ziua fiecare din noi mergea la studiile sale, iar după masă, seara, ne coboram în grădiniţa casei şi o ora-

[1] Într-o însemnare autografă, Alexandru Kretzulescu, tatăl viitorului medic, nota: „În leat 1834, iunie în 26, marţi, au plecat la Paris fiul nostru Nicolae, ca să înveţe să se facă dohtor".

Amic sincer al Patriei...

A. D. XENOPOL

Cu toată activitatea ştiinţifică a lui Nicolae Kretzulescu, nu în ea era să-i rămînă cercuită viaţa, ci trebuia să răsară din ştiinţă în politică, încotro îl mîna poziţia lui socială; aşa că tot erau să se împlinească vorbele domnitorului Alexandru Ghica, că rostul lui Kretzulescu nu era în cariera medicală şi că el trebuia să apuce pe calea bătută de înaintaşii lui: conducerea soartei ţării, luînd parte la ocîrmuirea ei, ceea ce mai tîrziu, cînd viaţa românilor deveni mai slobodă, se va rezolvi în afaceri politice.

Cea dintîi încercare de a atrage pe Kretzulescu pe tărîmul politic fu aceea de a-l amesteca în opoziţia contra lui Alexandru Ghica, lucru însă în care Kretzulescu nu se lăsă a fi tîrît.

Sub Bibescu, el care se retrăsese acuma şi din şcoala de chirurgie, trăieşte afară de afaceri şi de viaţa politică. Totuşi pare a fi fost bine văzut de curtea lui Bibescu, deoarece îl aflăm în 1845 înălţat la rangul de pitar şi în 1846 la acel de paharnic. N. Kretzulescu şi cu fraţii săi intraseră însă în societatea cea pretinsă literară, dar care în realitate urmărea scopuri politice, societate ce era condusă în primul loc de Heliade Rădulescu. Scopul ţintit în ascuns de această societate era: dobîndirea autonomiei ţării; înlocuirea Regulamentului Organic cu o constituţie în raport

două pînă a nu ne retrage fiecare în camera sa şi a ne pune la studiile noastre, ne întreţineam asupra nenorocitei situaţii a ţării, asupra viitorului la care aspiram, precum şi asupra datoriei ce ne era nouă impusă odată ce ne vom întoarce în căminurile noastre. Tot deodată politica generală a Europei nu ne preocupa mai puţin şi găseam minute spre a citi gazetele şi a ne ţine în curent cu evenimentele. Principatele noastre fiind p-atunci mai puţin cunoscute, căutam cu toţii a întreţine adeseori presa franceză despre dînsele şi a atrage atenţiunea cîtorva oameni politici asupra primejdiilor ce le ameninţă.

Dacă convorbirile despre ţară erau liniştite, căci, în ceea ce privea prezentul şi viitorul ei, nu putea fi deosebire în vederile noastre, cînd veneam însă a vorbi despre opinii politice, nu ne prea puteam învoi şi discuţiunile, aprinzîndu-se, deveneau cîteodată cam violente, căci alături cu mai toţi dintre noi care aveam idei liberale democratice, erau doi-trei cu idei de tot retrograde şi mai cu seamă Anagnosti, tînăr foarte inteligent şi foarte aplicat la studiile sale de drept. Nu pot uita o discuţiune asupra principiului egalităţii. Anagnosti susţinea cu multă căldură deosebirea ce trebuie să existe între aristocrat şi între burghez, fie el cît de cult şi cît de onest. În aprinderea discuţiunii, Iancu Filipescu-Vulpaki îl apostrofă, zicîndu-i: „dacă d-ta faci această distincţiune, din parte-mi pretind ca de azi înainte să fie distincţiune şi între noi amîndoi". Această apostrofă răni atît de adînc amorul propriu al tînărului, încît se retrase din cer-

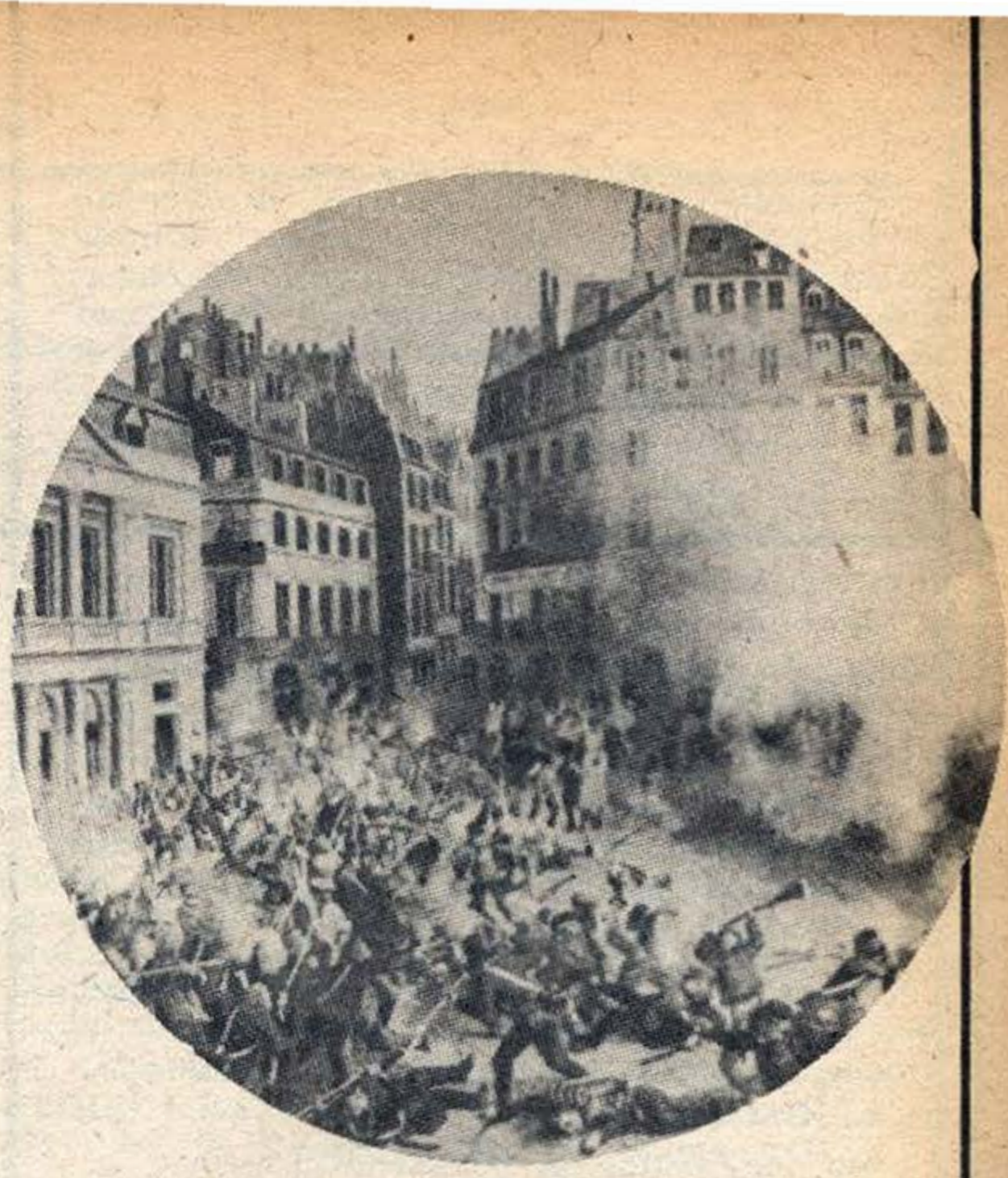

1848 la Paris

cul nostru. N-a întîrziat însă în urmă a relua cu noi relaţiile amicale ce ne legau.

În acea epocă se afla în Paris o mulţime de polonezi cari, în urma înfrîngerii revoluţiunei de la 1830-31, emigraseră în Franţa.

cu ideile secolului, adică desfiinţarea privilegiilor, emanciparea şi împroprietărirea ţăranilor, combaterea prin toate mijloacele a corupţiei şi a nedreptăţilor; iar în privinţa relaţiilor exterioare, respectarea vechilor tratate cu Turcia ca putere suzerană şi încetarea protectoratului exclusiv al Rusiei.

Atît N. Kretzulescu cît şi fraţii lui, Constantin, Scarlat şi Dimitrie, erau însufleţiţi de idei liberale, ceea ce se vede din împărtăşirea lor la revoluţia din 1848. Aceste idei liberale se arată întîi în emanciparea robilor lor ţigani. S-au păstrat între hîrtiile lui N. Kretzulescu actele de dezrobire a unor ţigani, datate din 1 mai 1848, înaintea izbucnirii revoluţiei în Muntenia (11 iunie). Aceste acte sînt subsemnate de Anica Kretzulescu, soţia rămasă în viaţă a lui Alexandru Kretzulescu, apoi de toţi patru copiii acestuia, Constantin, Scarlat, Dimitrie şi Nicolae. La această faptă bună, Kretzuleştii fuseseră îndemnaţi de exemplul lui Ion Cîmpineanu care-şi dezrobise ţiganii încă din 1834. Îndată ce revoluţia izbucneşte, cei patru Kretzuleşti iau parte la ea. Dimitrie Kretzulescu este al treilea tînăr care împreună cu Grigore Peretz şi Alexandru Paleologu traseră la Şosea în ziua de 9 iunie cu pistolul asupra lui Bibescu, fără a-l lovi, dar nimerind numai în epoleta lui. A doua zi după atentat, o circulară a Departamentului din lăuntru ordonă arestarea lui Nicolae Golescu, Ştefan Golescu, Heliade Rădulescu, Grigore Grădişteanu, Alexandru Paleologu, Grigore Peretz şi Dimitrie Kretzulescu. Acesta din urmă este şi prins în ziua de 12 iunie, însă curînd după aceea eliberat, atunci cînd guvernul provizor pune mîna pe putere. Scarlat Kretzulescu este numit comandantul gardei naţionale — post de mare încredere al revoluţiei, — iar Constantin Kretzulescu este rînduit ca preşedinte al sfatului orăşenesc.

Pe noi ne trage rîndul a cerceta rolul lui N. Kretzulescu în mişcarea din 1848 în Muntenia. El este întîi trimis în Ungaria pentru a pune la cale înţelegerea ce se credea cu putinţă între unguri şi români. Prin o scrisoare a cărei dată nu este precisă (dintre 5 şi 12 august), el scrie lui A.G. Golescu, la Paris, asupra acestei misiuni a lui, despre marile simpatii ce le-a întîlnit în Ungaria pentru cauza românilor. „Pretutindenea, spune Kretzulescu, unde trec, fac prozeliţi la cauza noastră". Adaugă că a întîlnit în Pesta pe Murgu care l-ar fi mustrat despre lipsa de energie a românilor. După întoarcerea lui N. Kretzulescu din Ungaria, îl găsim luînd în păstrarea lui

Cunoșteam mai mulți dintre ei care veneau să ne yază în rue St. Hyacinthe: contele Zamoisky, om foarte distins prin cunoștințele sale variate și prin caracterul său. Nepot al prințului Czartoryski, el fusese șef de stat major în armata poloneză. Păstrînd și mai tîrziu relațiile mele cu dînsul am avut plăcerea a-l revedea la 1855-56, în timpul războiului Crimeii, la Constantinopol, unde mă dusesem și eu, și în urmă la București, unde a petrecut mai mult timp. Tchaicowsky, bărbat de o inteligență rară și de un caracter cavaleresc, în Paris devenise unul din cei mai însemnați redactori ai ziarului *Le Siècle*, și totdeodată scria romane de vitejie. La declarația războiului în contra Rusiei, el s-a dus la Constantinopol și sub numele de Sadyk-Pașa a luat parte la războiul din Crimeea în capul legiunii poloneze. Mai mulți români au combătut alături cu dînsul: colonelul Obedeanu, Pantazi Ghica și frate-meu, Mitică Kretzulescu.

Am mai cunoscut pe savantul istoric Lelewel, prezidentul comitetului emigrațiunei poloneze, dar care în urma scrierilor sale politice în contra Rusiei a fost silit de guvernul francez să plece din Paris și s-a retras la Bruxelles, unde, împreună cu Ion Ghica, l-am mai văzut la 1837 în timpul vacanțelor noastre școlare.

Personagiul cel mai interesant al emigrațiunei poloneze era prințul Adam Czartoryski, care fusese unul din favoriții împăratului Alexandru I și ministrul său la Afacerile străine. Czartoryski, la izbucnirea revoluției, fu numit prezident al guvernului provizoriu. În Paris, ca emigrat, se bucura de stima și considerațiunea tuturor. La seratele ce da în vestitul hotel Lambert, devenit proprietatea sa, se întîlneau cei mai eminenți bărbați politici și mai toți diplomații. Eram și noi invitați la acele serate și Czartoryski ne primea cu multă afabilitate.

La deschiderea cursurilor anului școlar 1834-35, înscriindu-mă la Facultatea de medicină, am început îndată a urma cursurile de fizică, de chimie și de istorie naturală, materii cerute, asemenea, la examenul de bacalaureat [prima treaptă a învățămîntului universitar în Franța]. Totodată am început studiul anatomiei și disecțiunile. Frecventam spitalurile pentru a mă deprinde cu boalele și a asculta clinicile [lecții predate la patul bolnavului] profesorilor, astfel că la [în] septembrie 1835, după ce trecusem în cursul anului bacalaureatul, am putut concura pentru externat și am fost admis ca extern în serviciul celebrului anatomist și chirurg Jules Cloquet. Aci între alți colegi externi am avut pe Gustave Flaubert care cîțiva ani în urmă a părăsit medicina și a devenit vestitul romancier, autorul romanului *Madame Bovary*. ■

(Va urma)

---

o pungă cu 400 de galbeni încredințați lui de N. Bălcescu care, nemaiplecînd la Paris, restitue prin N. Kretzulescu acei bani guvernului provizor. Kretzulescu este apoi delegat în comisia care trebuia să înfățișeze sultanului proiectul de Constituție, împreună cu N. Bălcescu, D. Brătianu, Șt. Golescu și negustorul Vasiliade. Kretzulescu însă neputînd merge la Constantinopole, nu știm din ce pricină, este înlocuit cu Pleșoianu. Kretzulescu mai este numit în comisia pentru școli și lucrări publice. Îl mai găsim subsemnat, în 10 august, în adresa prin care capii mișcării recunosc dispoziția lui Soliman Pașa de a schimba guvernul provizor în locotenența domnească. Ziarul *Pruncul român*, cunoscînd plecările familiei Kretzulescu, scrie chiar a 3-a zi după izbucnirea revoluției: „Trăiască Kretzulești care au contribuit la dobîndirea libertății!"

N. Kretzulescu este numit în un post din cele mai însemnate ale revoluției, anume în acel de inspector administrativ peste 6 din județele Munteniei Mari, avînd ca însărcinare a privighea pătrunderea ideilor revoluționare în poporația de la țară. În această însușire el face mai multe rapoarte, din care unele se îndeletnicesc numai cu trebi de poliție. Unul din aceste rapoarte are însă o însemnătate deosebită, pentru ideile liberale și revoluționare ale lui N. Kretzulescu. Este acel din 2 septembrie, în care el arată guvernului provizor că, în inspecția lui din județele Prahova, Dîmbovița și Muscel, „am luat drept plan ca în toate capitalele să adun la magistrat toți crășenii, spre a le expune starea cea tiranească în care ne adusese dușmanii noștri; robia ce ne-o pregăteau prin feluri de mijloace dărăpănătoare; apropierea lor de sfîrșitul cel neomenesc ce și-l propuseseră. Simt cea mai mare satisfacție a expune d-lui ministru că în toate orașele prin care am trecut: Vălenii de Munte, Cîmpina, Filipești, Tîrgoviște, Găești și Cîmpulung, pretutindenea toți fără osebire au arătat cea mai mare supunere la stăpînirea de astăzi și voința de a apăra într-însa dreptatea și egalitatea. Cît despre țărani, ei se arată îndeobște cu o înțelegere deosebită și adastă, cu cea mai mare nerăbdare, ușurința acelei groaznice stări în care s-au aflat și se află încă. Ei au simțit trebuința unei revoluții înaintea noastră. Toți țăranii într-o glăsuire, cînd aud că sînt încă astăzi dușmani ce se muncesc a aduce starea cea de mai înainte, cer să li se dea voie a trimite din parte-le ajutor la București". ■

(Va urma)

ATENEUL ROMÂN — ISTORIE ŞI CULTURĂ

MARIN AIFTINCĂ

„De acum, în sala aceasta de festivităţi a Ateneului Român, la orice spectacole, la orice manifestaţie culturală, va sta pururea în faţa spectatorilor şi auditorilor o lecţie de istorie naţională, o lecţie de înalt patriotism, din care tinerimea noastră, generaţie după generaţie, va vedea: cum s-a născut neamul românesc; prin cîte dureri şi bucurii a trecut şi ce izbînzi a îndeplinit, pentru a ajunge la alcătuirea Românlei de astăzi; ea va mai constata că unitatea neamului românesc este rezultatul credinţei ce a sălăşluit veacuri întregi în sufletul românesc, că este rodul sacrificiilor generaţiilor trecute şi al jertfei de sînge a celor ce ne-au precedat, că este rodul minţii luminate a conducătorilor acestui neam, că este spiritul de disciplină şi de sacrificiu al tuturor în jurul ideii de neam şi de ţară..."

Cu aceste cuvinte îşi încheia preşedintele Societăţii „Ateneul Român", dr. C. Angelescu, discursul rostit într-un moment solemn din viaţa acestei reprezentative instituţii culturale — inaugurarea marii fresce ce împodobeşte sala de concerte, eveniment ce a avut loc la 26 mai 1938. Se împlineau atunci cinci decenii de la inaugurarea edificiului şi 73 ani de la înfiinţarea Societăţii „Ateneul Român" care şi-a desfăşurat activitatea între anii 1865 şi 1949.

Una din emblemele Capitalei noastre, Ateneul Român, este de un secol martorul unor evenimente de seamă din istoria patriei şi a poporului nostru. Sub cupola lui, s-au reunit la 29 decembrie 1919 corpurile legiuitoare ale României, notificînd actul istoric de la 1 Decembrie 1918 — împlinirea marelui ideal al desăvîrşirii unităţii naţional-statale, prin înfăptuirea unirii Transilvaniei cu România şi reunirea tuturor românilor în aceeaşi patrie dintotdeauna.

Ateneul Român a fost martorul şi unor importante evenimente din viaţa Partidului Comunist Român. Astfel, aici s-au desfăşurat, între 21 şi 23 februarie 1948, lucrările Congresului VI al P.C.R., congresul făuririi partidului politic unic al clasei muncitoare din România, prin unificarea P.C.R. şi P.S.D. Pentru întîia oară în existenţa partidului şi poporului nostru, la acest congres s-au stabilit jaloanele trecerii la construirea socialismului în România. Tot în Marea sală a Ateneului a avut loc, între 23 şi 28 decembrie 1955, Congresul VII al P.C.R.

În prezenţa secretarului general al partidului, tovarăşul Nicolae Ceauşescu în anii de după cel de-al IX-lea Congres al P.C.R., Ateneul Român a găzduit importante întruniri şi şedinţe de lucru cu activul de partid şi de stat, cu diferite sectoare de activitate economică, cu oameni de ştiinţă, artă şi cultură.

Aici s-a desfăşurat, la 24 ianuarie 1988, Seslunea naţională solemnă, organizată de Comitetul Central al Partidului Comunist Român, cu prilejul omagierii celei de-a 70-a aniversări a zilei de naştere şi a peste 55 de ani de glorioasă activitate revoluţionară a secretarului general al partidului, preşedintele Republicii, tovarăşul Nicolae Ceauşescu.

În centenara sală s-au desfăşurat, de asemenea, alte prestigioase reuniuni şi manifestări ştiinţifice şi culturale, naţionale şi internaţionale, sesiuni şi adunări solemne consacrate unor importante momente din trecutul glorios al ţării noastre.

Să răsfoim, în cele ce urmează, cîteva pagini din cronica Ateneului.

Luminarea naţiei

La mijlocul secolului trecut, ţările române — care realizaseră o etapă importantă pe calea spre înfăptuirea deplinei unităţi naţional-statale, prin Unirea Moldovei cu Muntenia la 24 ianuarie 1859 — cunoşteau o epocă de mari prefaceri, atît în domeniile vieţii sociale şi politice, cît şi pe plan cultural. Odată cu noile structuri economice şi politice, statul român modern îşi crea şi noi instituţii culturale, menite să asigure dezvoltarea armonioasă a ştiinţei şi a învăţămîntului, să ducă mai departe tradiţiile de cultură şi civilizaţie ale poporului. Astfel, au luat naştere, succesiv, Universitatea din Iaşi (1860), cea din Bucureşti (1864), conservatoarele de muzică şi declamaţie şi şcolile naţionale de belle-arte din Iaşi şi Bucureşti (1864), alte instituţii de învăţămînt superior. S-au pus, totodată, bazele unor societăţi şi asociaţii ştiinţifice şi culturale, al căror scop îl constituia atît luminarea poporului, cît şi lupta pentru unitatea culturală a tuturor românilor, factor de mare importanţă în realizarea unităţii politice: Societatea română de ştiinţe (Bucureşti, 1862), Societatea literară „Junimea" (Iaşi, 1863), Reuniunea română de lectură din Cernăuţi (1862), devenită, în 1865, Societatea pentru cultura şi literatura română din Bucovina. Peste munţi, în aceeaşi perioadă, 1861-1865, s-au întemeiat Asociaţia transilvană pentru literatura română şi cultura poporului român (ASTRA); Asociaţia pentru cultura poporului român, din Maramureş; Asociaţia transil-

vana pentru cultură şi conservarea poporului român, din Arad. O încununare a acestor asociaţii şi societăţi a constituit-o Societatea Academică, organizată în 1866 (devenită în 1868 Academia Română), cea care reunea în rîndurile ei reprezentanţi ai culturii şi ştiinţei din toate ţinuturile locuite de români.

În acelaşi timp, la Bucureşti, s-au pus bazele Pinacotecii statului şi ale Muzeului naţional de antichităţi. Au apărut, totodată, o seamă de publicaţii cu rol important în răspîndirea culturii în cele mai largi rînduri ale maselor de cititori: *Revista Carpaţilor* (Iaşi, 1860), *Revista română* (Bucureşti, 1861), ziarul *Ţăranul român* (Bucureşti, 1861), *Arhiva istorică a României* (Bucureşti, 1864), *Familia* (Oradea, 1865), *Convorbiri literare* (Iaşi, 1867).

Într-un asemenea cadru de avînt al energiilor culturale, în anul 1860, la sugestia lui Mihail Kogălniceanu şi prin eforturile lui V.A. Urechiă, s-a înfiinţat la Iaşi Societatea „Ateneul Român". Întemeierea societăţii a fost precedată de apariţia la 15 septembrie 1860 a revistei cu acelaşi titlu, care îşi propunea să fie „un tablou fidel al societăţii româneşti de acum", militînd pentru „luminarea naţiei şi progresul literelor române". Societatea şi publicaţia ieşeană grupau în jurul lor nume prestigioase ale vieţii ştiinţifice şi culturale ale vremii, animate de dorinţa răspîndirii culturii în rîndurile poporului. După doi ani, ea şi-a încetat activitatea, în urma mutării la Bucureşti a unor intelectuali de frunte şi în special a lui V.A. Urechiă, care, tot el, a relansat ideea înfiinţării unei instituţii similare în capitala României — idee îmbrăţişată cu entuziasm de numeroşi oameni de cultură din Bucureşti, între care şi Constantin Esarcu (1836-1898), întors de puţină vreme în ţară, cu un titlu de doctor în ştiinţele naturii obţinut în Occident. Împreună, Urechiă şi Esarcu au pus — la Bucureşti — bazele noii Societăţi „Ateneul Român", la începutul anului 1865.

Toate clasele societăţii

Un prim scop al societăţii îl constituia răspîndirea culturii prin toate mijloacele, îndeosebi prin conferinţe, destinate tuturor categoriilor de public, încît „să poată să le asculte şi să tragă din ele oarecare plăcere". Prima conferinţă a fost ţinută de C. Esarcu, în seara zilei de 28 ianuarie 1865, în salonul cel mare al caselor de lîngă Cişmigiu, ce aparţinuseră baronului Costache Ghica.

Iniţiativa acestei forme de răspîndire a culturii în mase a fost sprijinită de oficialităţi şi, în primul rînd, de ministrul de atunci al cultelor şi instrucţiunii, Nicolae Kretzulescu. Conferinţele s-au bucurat de succes, în mai puţin de 3 luni, ţinîndu-se 31 de prelegeri. În toamna aceluiaşi an, 1865, au fost elaborate şi statutele Societăţii culturale „Ateneul Român". Printre cei 25 semnatari — deveniţi membri fondatori — s-au aflat P.S. Aurelian, Th. Aman, Al. Lahovari, B. P. Hasdeu, Emil Bacaloglu ş.a. În grupul membrilor societăţii s-au numărat, de asemenea, N. Grigorescu, M. Kogălniceanu, G. Sion, G. Tattarescu, Al. Odobescu, Matei Millo, Ed. Wachmann etc. „Eram atunci puţini la număr — avea să spună într-o conferinţă, douăzeci de ani mai tîrziu, C. Esarcu. Dar aveam ardoarea juvenilă, aveam credinţa înaintea căreia nu este obstacol; aveam convingerea că reprezentăm un mare interes, că sîntem interpreţii unei mari trebuinţe a societăţii şi a statului român".

Aşa cum precizau şi statutele, Ateneul Român era o „societate ştiinţifică, literară şi artistică". Membrii ei „îşi propun de a-şi adăogi cunoştinţele prin mijloacele discuţiunii şi ale lecturii şi de a le răspîndi prin cursuri publice, foi periodice, cărţi şi corespondenţe cu Ateneele şi societăţile analoage din străinătate".

Activitatea Societăţii „Ateneul Român" se desfăşura în patru secţiuni: ştiinţe morale şi politice; ştiinţe naturale; fizico-chimice şi matematice; literatură şi arte frumoase. Oricare membru al societăţii putea să facă parte din una s u mai multe secţiuni. Calitatea de membru al societăţii se acorda prin votul majoritar al adunării generale. Pe lîngă aceştia, în rîndurile societăţii mai intrau membrii corespondenţi şi onorifici, proveniţi dintre personalităţile „care au contribuit, au lucrat într-un mod oarecare în interesul ştiinţei, al literaturii, al artei şi îndeosebi al Societăţii Ateneului", după cum se consemna în statute.

Prima întrunire publică a membrilor Societăţii „Ateneul Român" a avut loc la 28 noiembrie 1865, iar la 2 decembrie, al aceluiaşi an, s-a reluat ciclul de conferinţe. Scopul şi orientarea acestor prelegeri erau astfel formulate de C. Esarcu: „Ateneul nostru nu-şi propune a se adresa numai la acea clasă a societăţii capabilă de a aprecia o conferinţă de Renan [filosof francez, istoric al religiilor; 1823-1892] şi un concert de Rubinstein. El are asemenea în vedere masele mai puţin privilegiate ale poporului, pe care le va invita să participe la binefacerile instrucţiunii şi educaţiunii. Noua epocă de progres şi regenerare a patriei — continua el — trebuie să fie susţinută de educaţia, de creşterea nivelului de cultură al maselor, aşa cum şi-a propus Ateneul, încît numai această cale va duce mai repede spre ţinta aleasă; numai stimularea printre cetăţenii de orice vîrstă a datoriilor civice şi cultul pentru tot ce este Bun şi Frumos va intra în preocupările, în continuare, ale Ateneului Român".

Timp de mai bine de opt decenii, în cadrul Societăţii „Ateneul Român" au conferenţiat cele mai reprezentative personalităţi ale vieţii politice, ştiinţifice, literare şi artistice de la noi, precum şi numeroşi invitaţi de peste hotare.

Un templu al artei

De o largă şi susţinută audienţă s-au bucurat prelegerile pe teme de istorie, susţinute de nume prestigioase ale istoriografiei naţionale. Astfel, la scurt timp după înfiinţare, B.P. Hasdeu a vorbit despre

Istoria română și istoricii români (1866), *Instrucțiunea română în Transilvania* (1867); Mihail Kogălniceanu despre *Mișcarea unionistă în România. Lucrările divanului ad-hoc* (1884); Al. Odobescu — *Studii arheologice asupra artei în România* (1873), *Răscoala românilor în Ardeal la 1784 sub Horia* (1878), *Despre* Istoria ieroglifică *a lui Dimitrie Cantemir* (1879). Dintre conferințele lui V.A. Urechiă, amintim: *Patriotismul și istoria* (1875), *Cultura română în sec. XVII și XVIII* (1884), *Istoria în Parlamentul român* (1893). N. Iorga — prezent de numeroase ori în aula acestei instituții — a vorbit, între altele, despre *Basta și Mihai Viteazul* (1895), *Luptele românilor cu turcii de la Mihai Viteazul încoace* și *Cultura românească în epoca fanarioților* (1898), *Dezvoltarea politicii externe a poporului român* (1919). A.D. Xenopol, la rîndul său, a conferențiat despre *Influența grecească în țările române* (1890), *Starea economică a poporului român* (1903), *Cultura română în sec. al XIV-lea* (1898). D. Onciul a vorbit despre *Originea statelor române* (1898), *Ștefan cel Mare și Mihai Viteazul* (1904), *Ideea latinității și a unității naționale în dezvoltarea noastră istorică* (1916). În fine, dintre multe alte nume, mai amintim pe Gh. I. Brătianu, care a conferențiat pe teme privind *Chestiunea Mării Negre* (1943) și *Probleme de istorie națională* (1944).

Printre membrii de onoare și corespondenți ai Ateneului s-au aflat valoroși oameni de știință și cultură străini, precum istoricii Ch. Diehl și G. Lacour-Gayet, geograful Em. Martonne, omul politic Paul Deschanel, profesorul Lucien Poincaré, publicistul Jean Richepin (toți din Franța), Angelo de Gubernatis și G. Vegezzi-Ruscalla (Italia), poetul Eugenio de Castro (Portugalia) etc. În 1910 și 1924, marele istoric al Bizanțului Ch. Diehl a prezentat în cadrul Ateneului un ciclu de conferințe *Constantinopolul de astăzi*.

Activitatea societății s-a desfășurat, timp de peste două decenii, în amintita „sală de lîngă Cișmigiu", cum devenise cunoscută printre cei ce o frecventau. Pentru importanța și audiența tot mai mare pe care o căpătaseră acțiunile organizate de Societatea Ateneului se impunea ridicarea unui edificiu propriu. Ideea a fost lansată în 1873 de C. Esarcu, cu prilejul unui discurs rostit la închiderea Expoziției generale de arte plastice organizată de Societatea „Ateneul Român": „De ce nu ne-am gîndi a înălța în București — arăta Esarcu — un splendid templu artei și științei, a ridica un magnific edificiu cu magnifice proporțiuni arhitecturale; a înzestra capitala României cu un nobil monument pe care să-l arătăm cu mîndrie străinilor și care să constituie unul din principalele ornamente ale acestei cetăți din care ar trebui cu toții să avem ambițiunea de a face metropola Orientului".

O asemenea construcție necesita însă uriașe fonduri materiale. Începutul a fost făcut printr-o importantă donație a comitelui Carol Rosetti după care au urmat și altele de la alți donatori. În 1887 societatea dispunea de un fond de 222 000 lei aur, insuficient însă pentru ridicarea unei clădiri impozante. Pentru strîngerea unor noi fonduri au fost puse în vînzare 500 000 bilete de loterie la prețul de un leu fiecare (de unde a rămas și celebrul „Dați un leu pentru Ateneu!"), s-au organizat colecte și subscripții publice, mărindu-se considerabil suma inițială. Construirea edificiului Ateneului devenise o problemă de interes național. „Dacă există într-un stat interese tranzitorii — se arăta într-un document din acea vreme — există mai presus de dînsele interese permanente și exclusiv naționale. Ateneul este și voiește pururea a rămîne, în dezvoltarea concepțiunii cu care se prezintă înaintea țării, interpretul acetor interese".

Marea frescă

Pentru ridicarea clădirii, Primăria Capitalei a donat un teren ce aparținuse mai înainte Societății ecvestre române care intenționa să construiască un manej de mari dimensiuni. Fuseseră turnate fundațiile, însă lucrările încetaseră. Pe aceste fundații s-a început ridicarea Ateneului. Amplasarea construcției a stîrnit la vremea ei discuții în contradictoriu, locul ales fiind socotit prea depărtat de centrul orașului. Au avut dreptate cei care au prevăzut dezvoltarea urbanistică a Capitalei, clădirea integrîndu-se într-un armonios peisaj urbanistic.

Piatra fundamentală a fost pusă la 26 octombrie 1886, construcția ridicîndu-se după planurile arhitectului francez Albert Galleron, cu contribuția unei comisii tehnice române formată din arhitecții Al. Orăscu, I. Mincu, I. Socolescu, Gr. Cerchez, C. Băicoianu. După un an și patru luni, edificiul era ridicat într-o primă etapă. Inaugurarea sa a avut loc la 14/26 februarie 1888, cînd Al. Odobescu a prezentat conferința *Atheneul Român și clădirile antice cu dom circular*. Cărturarul amintea că în concepția inițiatorilor săi Ateneul Român trebuia să fie „și bun și frumos și folositor" spre a „împodobi țara cu o operă însuflețită de un simțămînt mai artistic. Să iubim dar ce e frumos — continua Odobescu — ce e luminos, ce este armonios în natură ca și producțiunile geniului; să căutăm pururea a înălța pe ai noștri pînă la această sublimă iubire, căci astfel vom răspîndi în patria noastră una din cele mai spornice/semințe ale măririlor naționale".

Un an mai tîrziu, la 5 martie 1889, s-a terminat și marea sală a Ateneului, care a fost inaugurată printr-un concert susținut de orchestra Filarmonicii, dirijată de Ed. Wachmann. Cheltuielile de construcții au necesitat, pînă în 1890, suma de 1 200 000 lei aur. „Pentru posibilitățile noastre de atunci — consemnează monografia *Ateneul Român* de I. Zamfirescu, V. Cândea, V. Moga, București, 1976 — suma este mare iar efortul de a o dobîndi de-a dreptul curajos și ieșit din comun".

În anii 1893-1897 s-a construit scara cea mare, cu două

ramuri, din fundul vestibulului și sălile de expoziție care au găzduit multă vreme Pinacoteca țării. În 1924-1927, alte lucrări de construcții au dus la crearea spațiului pentru Biblioteca Ateneului, a unei săli pentru cinematograf și a uneia pentru expoziții.

Palatul Ateneului era terminat de multă vreme dar în sala mare, o friză lungă de peste 75 metri, pe care era scris „Loc rezervat pentru marea frescă ce va reprezenta fazele principale ale istoriei românilor", continua să rămînă neîmpodobită.

Discuțiile asupra acestei fresce au durat decenii, dat fiind importanța ei deosebită. În 1901, pictorul Ștefan Popescu, care se oferise să execute fresca, scria: „Eu doresc să reprezint într-o lucrare monumentală nu numai imaginea și istoria poporului român, dar, în același timp, să fac o sinteză a tuturor manifestărilor vieții noastre și să arăt sufletul poporului nostru".

În cele din urmă execuția lucrării a fost încredințată pictorului Costin Petrescu (1872-1954), membru al Societății Ateneului din 1920.

În 1933, schița lucrării era încheiată și ea a fost expusă pentru discuție publică. Izvorîtă dintr-o concepție originală, fresca lui C. Petrescu prezintă istoria românilor în desfășurarea ei unitară și continuă, din cele mai îndepărtate timpuri și pînă la momentul triumfului idealului național, la 1 Decembrie 1918.

Proiectul de frescă a fost acceptat și, la 11 septembrie 1933, s-a trecut la realizarea ei. Execuția lucrării necesita ca și construcția clădirii importante cheltuieli. S-a apelat, ca și în 1886-1887, la contribuția cetățenilor. S-au organizat în Capitală și în alte orașe ale țării diferite acțiuni (conferințe, spectacole, șezători) ale căror beneficii erau vărsate pentru fondul marii fresce. O contribuție importantă au avut-o liceenii din București și din țară, care și-au dat obolul, cumpărînd vinietele difuzate în școli și care reproduceau detalii din schițele executate de Costin Petrescu pentru această lucrare. „Se poate spune — subliniază monografia amintită — că marea frescă din sala Ateneului reprezintă în bună parte, un dar făcut patriei de către liceenii țării".

Focar de cultură

O dată importantă în istoria Ateneului o reprezintă ziua de 22 aprilie 1939, cînd s-a inaugurat orga de concert din sala mare, cumpărată printr-o colectă publică, al cărei principal inițiator și susținător a fost George Enescu.

De altfel, marele muzician a fost legat toată viața sa de Ateneul Român. Aici, la 1 martie 1898, pe cînd avea numai 16 ani, a debutat în dubla calitate de compozitor și dirijor, prezentînd *Poema Română*. Astfel pentru prima dată, în sala mare a Ateneului au răsunat acordurile unei lucrări simfonice românești.

Să mai consemnăm, din cronica Societății Ateneului, și faptul că acțiunile sale s-au bucurat de un larg răsunet în toată țara, în decursul timpului înființîndu-se și activînd filiale ale sale în numeroase localități, cum ar fi Alexandria, Bacău, Bîrlad, Botoșani, Buzău, Brăila, Caracal, Cîmpulung-Muscel, Constanța, Craiova, Dorohoi, Focșani, Galați, Giurgiu, Iași, Piatra Neamț, Pitești, Ploiești, Săveni-Dorohoi, Tîrgoviște, Tecuci, Tulcea, Turnu-Severin, iar după Unirea din 1918, la Oradea, Timișoara, Turda etc.

Memoria cifrelor este grăitoare cînd evocăm activitatea Societății Ateneului, a membrilor și susținătorilor săi. Astfel, în perioada 1865-1949, documentele înregistrează 1 753 conferințe publice, 1 686 prelegeri la Universitatea Ateneului (1921-1948), 487 conferințe la filiale. Au fost organizate, de asemenea, 100 expoziții colective și 648 expoziții individuale, precum și cca. 10 000 manifestări culturale (congrese, concursuri, concerte, conferințe, serbări etc.).

„Multe din cele dobîndite în direcțiunea organizării noastre de stat — scria A.D. Xenopol în primul volum al *Enciclopediei române*, Sibiu, 1898 — au fost mai întîi dezbătute, cernute, clarificate la tribuna Ateneului și în dezbaterile pe secțiuni ale lui. Ateneul a fost școala doctrinei politice și sociale, cît și un neîntrecut focar cultural".

În timpul sălbaticelor bombardamente hitleriste din 24 august 1944, clădirea Ateneului — ca multe alte edificii de cultură și artă, clădiri publice sau locuințe particulare din Capitală — a fost grav avariată. Printr-un susținut efort al maselor de bucureșteni, Ateneul a fost reparat în scurt timp, încît la 1 aprilie 1945 palatul și-a redeschis porțile pentru public, iar la 20 mai, în sala mare, răsunau acordurile orchestrei simfonice, sub bagheta lui George Enescu. ■

PLANȘELE NOASTRE

①-④ În urmă cu o sută de ani, se inaugura în Capitală un impozant edificiu cultural — **Ateneul Român,** care, de-a lungul anilor, a găzduit importante manifestări politice, științifice, culturale și artistice naționale și internaționale.

a) Rotonda sălii de concerte și... b) Cupola edificiului; c) Statuia poetului național, operă a sculptorului Gh. Anghel, străjuiește grădina Ateneului; d) Sala de concerte a Societății „Atheneul Român", unde s-au dat primele concerte simfonice în București în secolul trecut; e) George Enescu la pupitrul Filarmonicii în 1946; f) Muzicieni celebri pe podiumul Ateneului: Yehudi Menuhin și David Oistrach, sub bagheta lui George Georgescu, într-un concert din anul 1958; g) Dirijează Sergiu Celibidache; ultimele patru fotografii sînt din colecția muzicologului Viorel Cosma. **(Ateneul Român — istorie și cultură,** p. 29)

ATENEUL ROMÂN
centenar

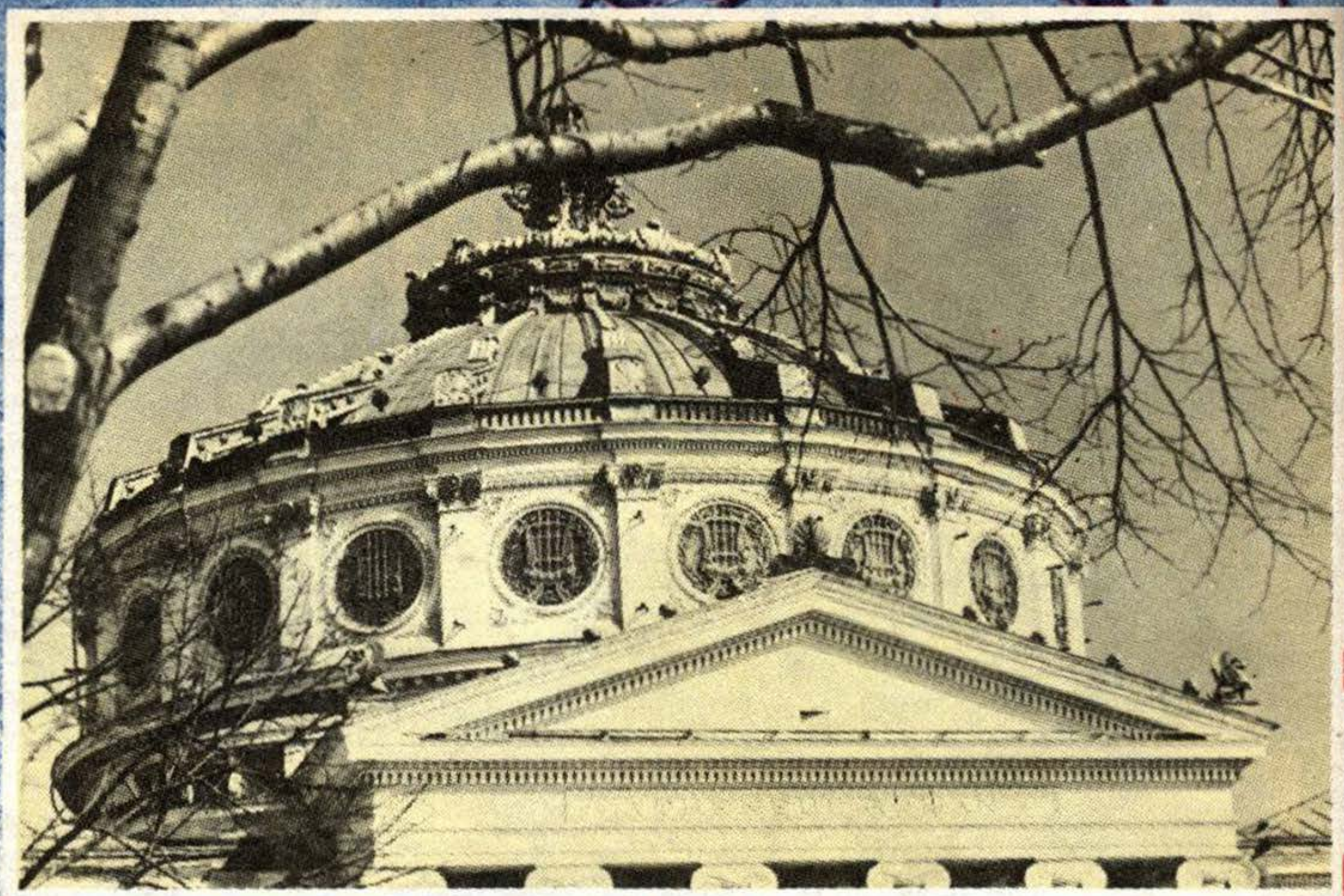

b

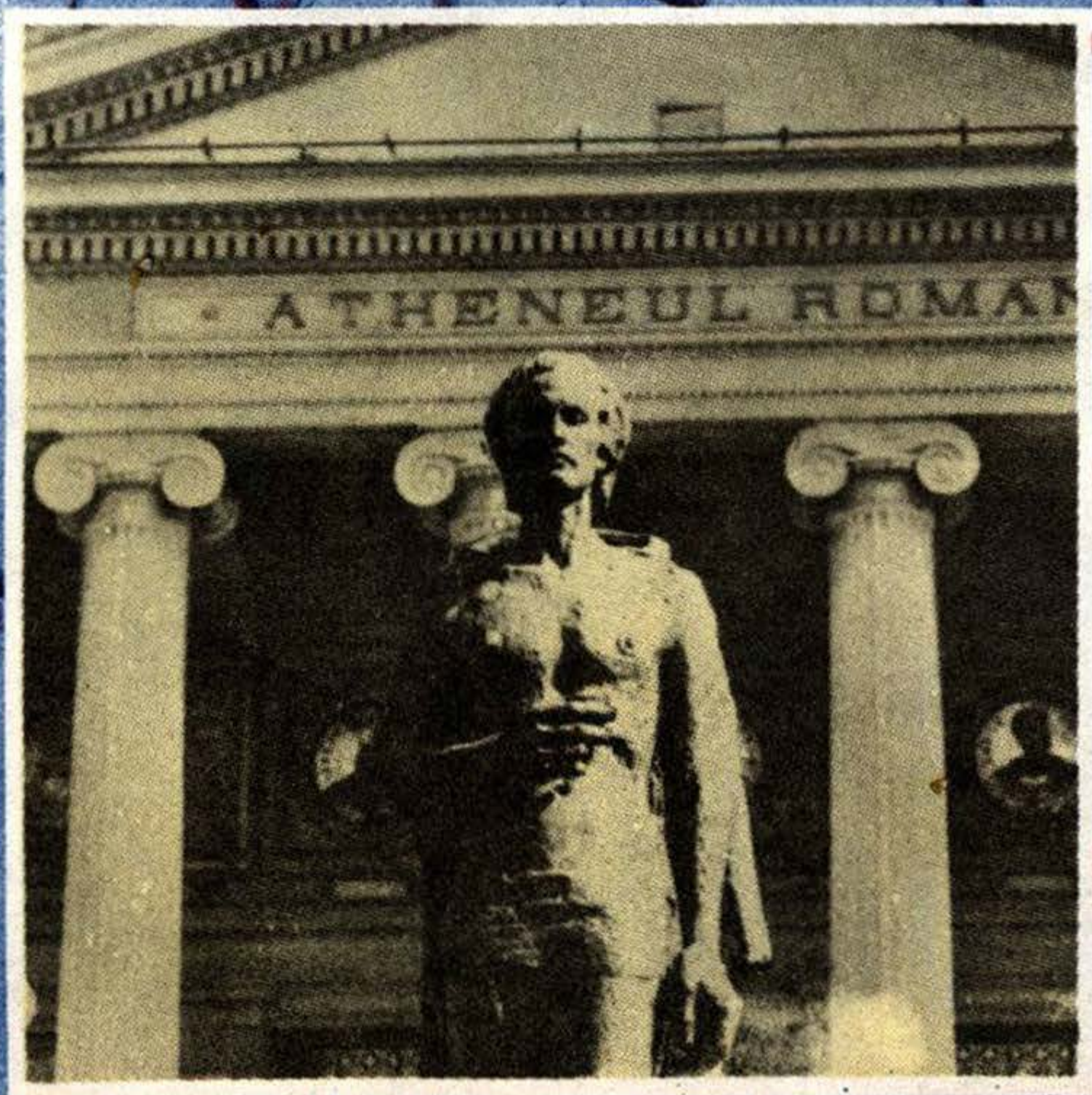

c

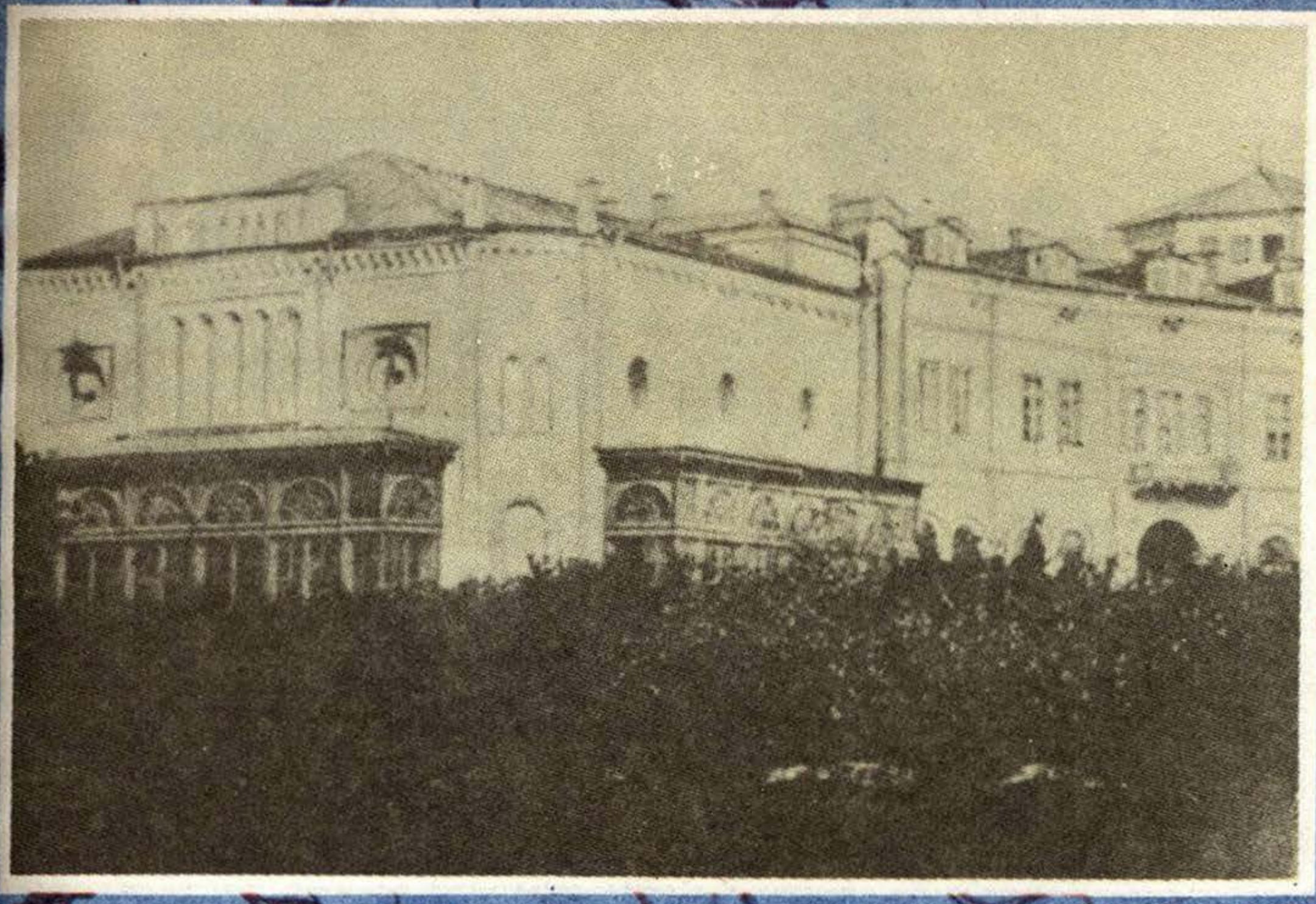

d

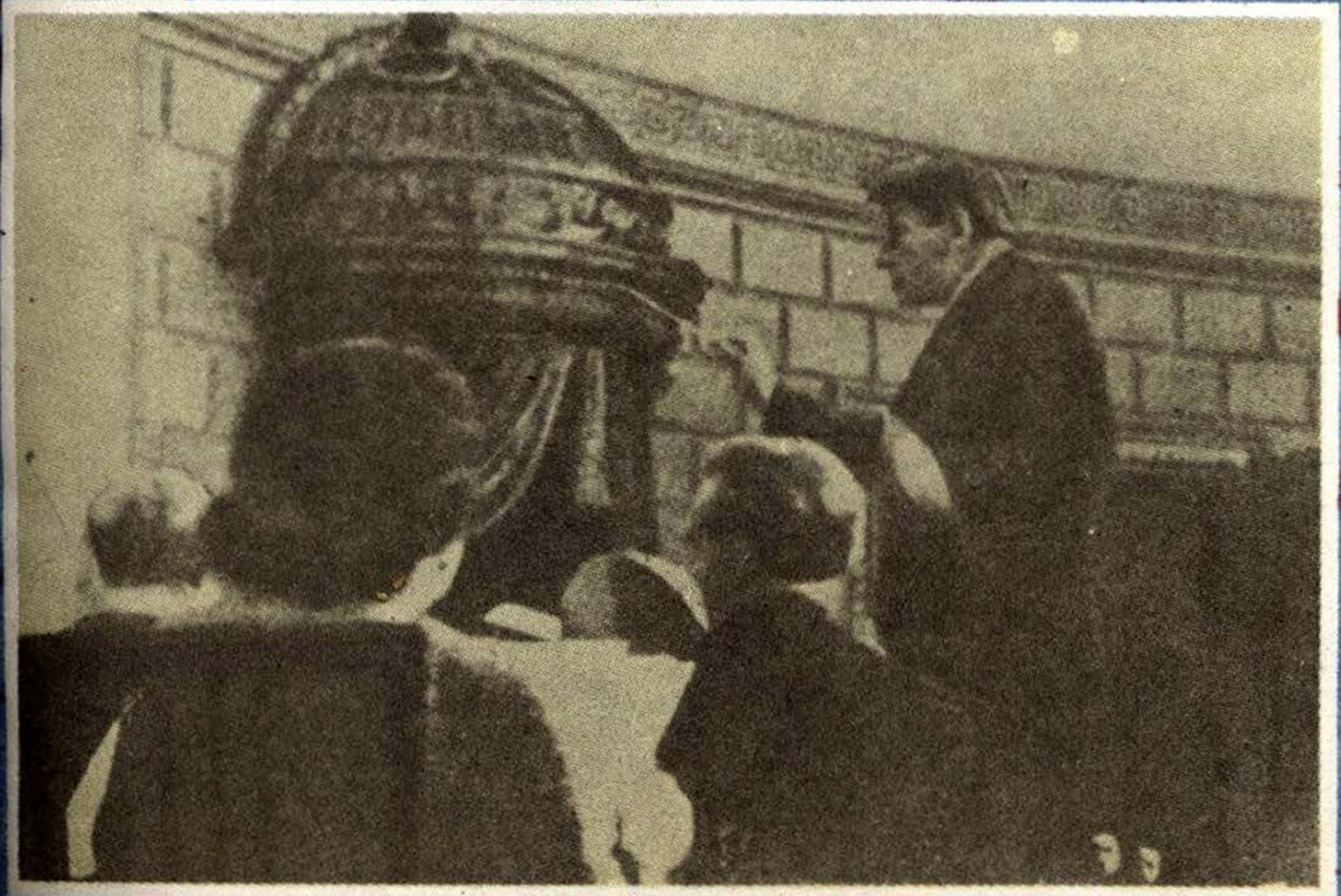

f

g

PE URMELE STRĂMOȘILOR (XXII)

ION POPESCU-PUȚURI

Considerat unul din reprezentativii istorici italieni ai vremii sale (apreciere făcută în *La Grande Encyclopédie*, vol 31, p. 432), istoricul Carlo Troya este puțin cunoscut azi, la aproape un veac și jumătate de la moartea sa.

S-a născut la Neapole, la 7 iunie 1784 (după alte surse, 1785) ca fiu al unui medic de la curtea regală. A făcut studii de drept, devenind avocat al Casei Regale, dar mișcările revoluționare ce au urmat Congresului de la Viena din 1815 l-au îndreptat spre mișcarea de înnoire a Italiei. A intrat în organizația carbonarilor napolitani care, împreună cu revoluționarii din Nola și Avellino, au declanșat, la 1 iulie 1820, lupta revoluționară. Intervenția armatelor austriece, în cadrul campaniei de înăbușire a revoluțiilor inițiate după Sfînta Alianță, l-au obligat pe Carlo-Troya să se refugieze din Napoli și să ia drumul pribegiei, la Florența, apoi la Roma, unde a rămas în toată perioada în care regatul Neapolelui, devenit acum Regatul celor două Sicilii, a fost sub ocupație habsburgică.

Carlo Troya a folosit prilejul anilor emigrației pentru adîncirea studiilor de istorie, dedicîndu-se studierii, în numeroase biblioteci și arhive din întreaga Italie, a istoriei străvechi a omenirii, cu conexiunile ei etnice de cultură și civilizație, existente între semințiile ce populau, în epocile respective, Europa, Asia și Africa. Rezultatele acestor prime cercetări s-au concretizat în două lucrări: *Dei popoli barbari avanti la loro venuto in Italia* în 1839 și *Discorso sulla condizione dei Romani vinti dai Longobardi* — 1841 care i-au atras deosebita apreciere a contemporanilor săi, devenind președinte al Societății istorice din Neapole (1844-1847).

Paralel a continuat activitatea politică, fiind unul dintre protagoniștii evenimentelor politice ale anului 1848, cînd, pentru scurtă vreme (3 aprilie-14 mai) a și fost președinte al Ministerului Național (deci prim-ministru al guvernului).

După înfrîngerea revoluției din 1848 a fost ales, în repetate rînduri, deputat al orașului Casoria. A fost, de asemenea, guvernator al provinciei Basilicata din sud-estul Italiei.

Paralel, și-a continuat activitatea de istoric lucrînd la opera sa fundamentală, în același timp și cea mai controversată, *Storia del Italia del Medio Evo*, proiectată în șaptesprezece volume, din care a realizat 12 volume compartimentate în cinci părți, ajungînd, cu reconstituirea istoriei italiene pînă în epoca migrațiilor.

În *Istoria Italiei*, Carlo Troya a trebuit să abordeze și istoria geto-dacilor și relațiile statornicite, de-a lungul vremii, între aceștia și romani. Potrivit unei păreri ce există încă din evul mediu (avîndu-și originea în identificarea — de către Iordanes și alți istorici din primele veacuri — a geților cu goții), Carlo Troya a preluat și el această idee pe care a dezvoltat-o într-un *Adaos* scris de el la cea de-a doua parte a lucrării sale, parte ce tratează în special istoria geto-dacilor carpatici, care, împreună cu alte popoare „barbare", s-au ridicat împotriva Imperiului roman. În scurta *Introducere* la *Adaosul* la volumul II, intitulat *Faptele getice sau gotice*, Carlo Troya arată că scopul urmărit în aceste trei părți a fost să demonstreze că „geții lui Zamolxe și ai lui Decebal au fost strămoșii goților lui Theodoric din neamul Amalilor, precum și faptul că neamul getic sau gotic a fost diferit de cel germanic, cu toate că de-a lungul veacurilor neamul getic a inclus numeroase triburi germanice".

Motivînd publicarea *Adaosului*, Carlo Troya arăta: „Pentru a putea discerne cît mai lesne firul acesteia, mi se pare util să adaug *Faptele getice sau gotice*, din care va rezulta în urma desfășurării continue a faptelor că ostrogoții lui Theodoric au fost urmașii geților sau dacilor lui Decebal și ai geților lui Zamolxe". De fapt, adaosul este o cronologie amănunțită a istoriei marelui popor geto-dac, atît dinaintea erei noastre, cît și din era noastră, completînd cu date necunoscute sau mai puțin analizate cunoștințele noastre despre această perioadă.

În capitolul *Perioada istorică înaintea erei noastre*, perioada I: *De la Zamolxe la Burebista și la Deceneu*, Carlo Troya surprinde istoria geto-dacilor începînd cu anul 640 î.e.n., afirmarea lor în istorie, rolul deosebit jucat de Burebista „restauratorul gloriei getice", spațiul geografic al geto-dacilor în timpul lui Burebista, al cărui regat se întindea „pe malurile Tyrasului [Nistrului] unde locuiau o parte din geți numiți Tyrageți și pe malurile fluviului Boristhenes sau Nipru pînă în părțile răsăritene ale Boemiei", unde — adaugă Carlo Troya — „au ajuns poate și cîteva scîntei din noua civilizație pe care Deceneu o răspîndea în rîndul geților de la Dunăre".

Carlo Troya amintește, de asemenea, constituirea Confederației geto-dacice, înfăptu-

ită sub Burebista de geto-daci și alte neamuri pentru a face față pericolului roman.

În perioada a II-a, intitulată *De la Burebista și Deceneu la Decebal*, istoricul italian enumeră acțiunile unor regi care au domnit între cei doi mari conducători ai poporului geto-dac.

În capitolul *Timpurile istorice ale erei noastre*, după ce amintește de o seamă de regi ai geto-dacilor, despre faptul că „cîntecele și limba geților ajunseseră la un nivel atît de ridicat, încît [poetul roman] Ovidiu a putut dicta un poem în limba getică, elogiind pe Augustus", Troya caracterizează apoi personalitatea marelui rege geto-dac Decebal, care „redă vigoarea regatului zamolxian al lui Burebista, fortifică în mod admirabil orașul său Sarmizegetusa, din provincia numită astăzi Transilvania".

Carlo Troya acordă o mare atenție aliațelor înfăptuite de Decebal, apreciind că regele geto-dacilor „leagă prietenii cu alte popoare și își îndreaptă privirile spre Pacorus, regele parților", în vederea atacului comun împotriva Imperiului roman aflat în expansiune.

În această parte a *Adaosului*, Carlo Troya formulează semnificative opinii despre istoria geto-dacilor. El apreciază că: „Cei mai nobili dintre Pilofori sau Capelluti [este vorba de pileati și comati — *n.n.*] din rîndul geților care se distinseseră în războiul împotriva lui Cornelius Fuscus, au primit numele de Ansi sau Asi, adică semizei; acest titlu a fost apoi luat sau obținut în veacurile următoare de tovarășii celui care s-a dat drept zeul Odin și s-a îndreptat spre Scandinavia".

Printre acești Asi — consideră Carlo Troya, preluînd informații cuprinse în *Compendiul* lui Iordanes — a fost și Gapto, cel mai vechi străbun al familiei Amalilor, care ar alcătui astfel o ramură a geto-dacilor.

Istoricul italian prezintă apoi succesiunea celor 17 generații ale familiei Amalilor: „1. Gapto a fost tatăl lui 2. Amal, care a fost tatăl lui 3. Agius, tatăl lui 4. Amalus, care a dat numele familiei și a fost tatăl lui 5. Isarna, tatăl lui 6. Ostrogot (rege) care a fost tatăl lui 7. Unilt, devenit tatăl lui 8. Atal, tatăl lui 9. Aghiulf, tatăl lui 10. Ausila, tatăl lui 11. Ediulf, Vidulf și Ermanarich (cel Mare). Numitul Vidulf a fost tatăl lui 12. Valevarans, care a fost tatăl lui 13. Vinitar, care printre alții a avut ca fiu pe 14. Teodemir, tatăl lui 15. Theodoric, regele Italiei, tatăl Amalasuntei care, de la un alt Amal, a născut pe 16. Atalaric, rege".

„Lipsește — adaugă Carlo Troya — o generație bărbătească uitată de Iordanes. Aceasta trebuie să fi fost cea a lui Munit sau Unalamerus, pe care Cassiodor îl numește printre principii Amali și tot el, în alt loc, afirmă că în realitate generațiile Amalilor au fost 17.

Pînă la Ermanarich cel Mare, neamul Amalilor — consideră Carlo Troya — a domnit asupra ostrogoților și vizigoților uniți, cu toate că ambele popoare erau împărțite în triburi mai mici. La moartea lui Ermanarich, potrivit relatărilor lui Iordanes, vizigoții s-au despărțit de ostrogoți. Valevarans, nepotul lui Ermanarich, a domnit asupra ostrogoților și a fost străbunicul lui Theodoric al Amalilor, regele Italiei".

Revenind la istoria geto-dacilor carpatici și înfrîngerea lor de către împăratul Traian, Carlo Troya precizează pe bună dreptate că doar o treime din regatul lui Decebal a căzut sub stăpînirea romană, celelalte două treimi, locuite de cincisprezece „popoare de neam getic", rămînînd în afara hotarelor imperiului.

„Este necesar — scria Carlo Troya — să amintim numele celor 15 popoare indigene existente cu mult înainte [de cucerirea romană — *n.n.*] despre care însuși Ptolemeu-geograful, scria, puțini ani după cucerirea lui Traian, că ar fi cuprinse în Dacia romană și deci ar fi devenit supuse ale Imperiului. Aceste popoare erau: 1. Anartii; 2. Tauriscii; 3. Costobocii; 4. Predavensii; **5. Ratacensii; 6. Caucoensii; 7. Biefii; 8. Buridavensii;** 9. Cotensii; **10. Albocensii; 11.** Potulatensii; 12. Sensii; 13. Saldensii; 14. Ciagisii; 15. Piefigii. Aceste numiri — adaugă Carlo Troya — mai dăinuiau atunci cînd Ptolemeu își dicta scrierile geografice".

O atenție deosebită merită aprecierea lui Carlo Troya făcută asupra geto-dacilor după retragerea administrației romane sub împăratul Aurelian. El apreciază: „Eu, deci — scrie el —, voi împărți în două cronicile referitoare la geți. Voi numi geto-dacisci pe toți cei care au intrat sub stăpînirea romanilor; și geto-daci pe ceilalți, care au rămas liberi timp de 170 de ani, cîți au trecut de la cucerirea lui Traian pînă la părăsirea Daciei de către împăratul Aurelian. Atunci dasciscii s-au reunit cu geto-dacii, de același neam și toți s-au numit goți, ca efect al unei ușoare mutații în pronunție, nu diferită de cea prin care Mesii s-au numit Misi și Bastarnii au devenit Basterni; tot după cum aceiași Daci, după Strabon, s-ar fi numit Davi sau Dai.

Această schimbare de pronunție — după Carlo Troya — pare să fi început în Tracia".

Fragmentul pe care îl prezentăm, în continuare, din capitolul consacrat de Carlo Troya *Faptelor getice sau gotice*, cuprinde sub forma unui indice cronologic principalele evenimente din istoria geto-dacilor, așa cum a reconstituit-o istoricul italian pe baza izvoarelor consultate de el.

Perioada istorică înaintea erei noastre

Perioada I: De la Zamolxe la Burebista și la Deceneu

640 î.e.n. Geții din Tracia descriși de Herodot. Zeul Zamolxe; peștera din Cîra; edificii subterane, după o arhitectură getică, numită apoi gotică, sau cel puțin după o artă a construcțiilor proprie lor; șingeroase soli (ambasade) [trimise] la Zamolxe. Istoria Italiei (Ist. I.), pp. 122-123. Tabele cronologice (Tab. Cron.) p. 80.

640 Zorabos-Tereosii și Pii printre geți. Muzica și ceterele (lirele). Poligamia. Obiceiuri. Ist. I. p. 123, Tab. Cron. p. 81.

508 Geții duși în Sciția europeană de către Darius, fiul lui Histaspe. Ist. I. p. 161, Tab. Cron. p. 96.

508 Geții își recapătă libertatea; numiți de Herodot „cei mai drepți și cei mai viteji dintre traci". Ist. I. p. 162, Tab. Cron. p. 96.

429 Octombrie. Geții intră sub stăpînirea tracilor odrisi. Ist. I. pp. 179-180. Tab. Cron. p. 101.

429 Octombrie. [Sînt consemnați de izvoare] Dii Macherofori de la Rodopi din care se crede că s-ar trage dacii sau geții. Ist. I. pp. 179 și 180. Tab. Cron. pp. 78-79.

340 Geții [sînt] supuși de către regele [scit] Ateas. Ist. I. pp. 188-189. Tab. Cron. pp. 103-104.

340 Războiul lui Filip II Macedoneanul împotriva geților de dincoace de Dunăre. Eficacitatea ceterelor (lirelor) Pilor, după spusele lui Teopompos. Ist. I. p. 189. Tab. Cron. p. 103.

335 Alexandru II Macedon [cel Mare] atacă pe geții stabiliți dincolo de Dunăre și care ridicaseră orașul Helis, conform arhitecturii sau artei getice de a construi. Bogatele lor recolte; prin urmare [dovezile practicării] agriculturii. O parte din geți rămîn în Tracia. Ist. I. pp. 191 și 199. Tab. Cron. p. 104.

334 Oeții vorbeau aceeași limbă cu dacii și ambele popoare [de fapt un singur neam denumit diferit de greci și romani], după cum povestește Strabon, vorbeau un grai al tracilor. Ist. I. p. 198. Tab. Cron. p. 109.

334 Daco-geții ucid pe Zopyrion, căpitan al lui Alexandru Macedon, cu întreaga sa oștire. Ist. I. p. 202, Tab. Cron. p. 110.

295 Victoria, ospățul și mărinimia lui Dromichete, regele geților de dincolo [la nord] de Dunăre. Ist. I. pp. 221-223. Tab. Cron. p. 120.

129 Ctistii și Capnobații printre geți, descriși de Poseidonios. Celibatul și sacrificiile lor. Ist. I. p. 278. Tab. Cron. p. 144.

109 Daco-geții trec Dunărea și invadează Tracia pînă la [rîul] Ebru [Hebros]. Respinși de Minucius Rufus. Ist. I. p. 292. Tab Cron. p. 147.

84 Daco-geții înfrînți de bastarni și de aceea puși să fie îmbrăcați cu straie femeiești de către regele lor Oroles sau Rostolodes [Rubobostes]. Ist. I. p. 324. Tab. Cron. p. 156.

84-44 [Domnia lui] Burebista, restauratorul gloriei getice. Primește pe Deceneu, venit din Egipt și din Orient; ambii dau geților legile numite [de Iordanes] „Bellagines"; Deceneu îi învață alfabetul, precum și artele, științele și alte discipline orientale. (Vezi anul 44). Ist. I. pp. 324-325. Tab. Cron. p. 156.

80 Vasta stepă a geților. O parte din geți se întindea pînă la Tyras, adică la Nistru, și de aceea au fost numiți tyrageți. Confederația daco-geților formată de Burebista. Ist. I. pp. 325-326. Tab. Cron. p. 156.

75 Geții lui Burebista distrug regatul [celților] boiilor lui Critasiros. Devastează Tracia, Macedonia și Illiria. Regatul lui Burebista se întinde de la malurile Tyrasului și din țara tyrageților pînă în părțile răsăritene ale Boemiei. Datorită acestor victorii, populația getică pătrunde în Germania orientală, unde au ajuns poate și cîteva scîntei din noua civilizație pe care Deceneu o răspîndea în rîndurile geților.

Victorie a lui Burebista asupra tauriscilor. Ist. I. p. 329.

75 Geții lui Burebista sînt numiți daci de către Caesar. Acesta povestește că în zilele sale Pădurea Hercinică se întindea în partea sa răsăriteană pînă la hotarele dacilor și ale amarților, vecinii acestora. Ist. I. p. 329. Tab. Cron. p. 156.

59 Caesar aude pentru prima oară numele lui Ariovist în Galilia și cel al suevilor și ai celorlalți germani. El deschide romanilor — pentru a ne exprima în modul acesta — lumea germanică, atunci cînd regatul getic al lui Burebista era în plină splendoare. Ist. I. p.348. Tab. Cron.pp.160-161.

47 Geții lui Burebista pun stăpînire pe Olbia, de la malurile fluviului Boristhenes sau Nipru ca și pe alte orașe de la Pontul Euxin. Ist. I. pp. 358-359. Tab. Cron. p. 165.

46 Întinderea daco-geților. Caesar, invidios, trimite pe Octavian în Epir să pregătească războiul împotriva acestora. Ist. I. p. 359. Tab. Cron. p. 163.

44 Moartea lui Burebista; Imperiul daco-geților se împarte în mai multe părți. Ist. I. p. 350. Tab. Cron. p. 163.

Perioada a II-a: De la Burebista și Deceneu la Decebal.

44 La moartea lui Burebista. Deceneu este și mai mult venerat de către geți. Stabilește locuința preoților lui Zamolxe pe Muntele Cogeon[Kogalonon], dincolo de Dunăre; reformează pontificatul zamolxian; împarte pe geți în ordinul Piloforilor sau Pileaților și al Capellutilor sau Comaților; face cunoscute geților astronomia și agricultura; ridică noi altare și clădește edificii sacre, urmînd probabil canoanele arhitectonice din Egipt, de unde venise, și din Orient. Ist. I. pp. 363-366. Tab. Cron. p. 165.

44 Comosicus, preot și rege, îi succede [la tron]. Domnesc asupra unor diferite regiuni locuite de geți în același timp regii: Ziraxes, Dicomes, Dapyx, Rholes, Cotyso, poate același cu Comosicus. Ist. I.p. 367. Tab. Cron. p. 165.

34 Pătrunderi ale regelui Cotyso în Tracia. Augustus îl face să spere că va putea să se căsătorească cu una din fiicele sale. Cotyso se alătură lui Antonius. Ist. I. p. 373. Tab. Cron. p. 168.

33 Regele Dicomes îi trimite lui Antonius la Actium o ceată de geți. Ist. I. p. 375. Tab. Cron. p. 168.

29 Războaie civile între geții lui Dapyx, Ziraxes și Rholes. Sarmații alungă poporul geților pînă la Tisa. Ist. I. pp. 375-376. Tab. Cron. p. 169.

28 Dapyx este înfrînt într-o fortăreață în care se închisese, unde apoi se sinucide împreună cu al său. Zyraxes, stăpîn al puternicei fortărețe Genucla, care cade în mîna lui Licinius Crassus, Ist. I. p. 378. Tab. Cron. p. 169.

16 Cotyso cu geții trec Dunărea pe gheață. Ist. I. p. 386. Tab. Cron. p. 171. An incert:

Corillo sau Scorillo, rege al geților. Ist. I. p. 367. Tab. Cron. p. 171.

10 Daco-geții care trecuseră Dunărea sînt respinși de Tiberius. Ist. I. p.301. Tab. Cron. p. 174.

Timpurile istorice ale erei noastre

Anul 2. Pretinsă descoperire a insulei Gotlandia din [Marea] Baltică; insulă, despre care se povestește, fără nici un fel de dovadă istorică din partea vreunui scriitor sau în baza vreunui document contemporan, că ar fi patria geților. Și chiar dacă lucrul acesta ar fi fost dovedit, de ce geții gotlandezi ar fi trebuit să se îndrepte de la Baltica spre Dunăre, unde exista o împărăție zamolxiană, a lui Burebista și a lui Deceneu, și de ce geții de la Dunăre n-ar fi trimis o colonie spre Baltica, colonie care să fi pus stăpînire pe insula Gotlandia? Da, trebuie să o repetăm, lipsesc cu desăvîrșire dovezile pentru una dintre aceste două presupuneri. Doar cronicile nordice, scrise după secolul X al erei noastre, s-au referit la povestea mai sus-amintită, despre descoperirea insulei Gotlandia în primul an al erei noastre. Ist. I. p. 414. Tab. Cron. p. 179.

9 Daco-geții se înmulțiseră atît de mult dincolo [la nord] de Dunăre încît prefectul roman Aelius Catus a putut să strămute, așa cum povestește Strabon, 50 000 dintre aceștia în Tracia. Ist. I. p. 430. Tab. Cron. p. 183.

9 Dar luptele dintre ei îi măcinaseră, adaugă Strabon, și în epoca sa geții nu mai puteau ridica decît 40 000 luptători. Ist. I. p. 431. Tab. Cron. p. 183.

17 Geții de dincolo de Dunăre veneau deseori să prade teritoriul Tomisului din Tracia, oraș grecesc unde era exilat Ovidiu. Mai existau și geți care nu părăsiseră niciînd Tracia. Ist. I. p. 488. Tab. Cron. pp. 187-188. „Deși este amestecată între greci și geți, regiunea se revendică mai degrabă din geții prost învinși".

(Ovidiu, Tristele, Cartea a V-a, Elegia VII, versurile 11, 12).

17 Și grecii din Tomis, dacă Ovidiu spune adevărul, învățaseră din prietenia vecinătății cu geții să-și încheie certurile cu spadele. „Nu se tem de legi, dar legalitatea cedează în fața forței. În ceea ce-l privește pe războinic, lui justiția zace sub sabie." (Ovidiu, Tristele, versurile 47, 48).

17 Cîntecele și limba geților ajunseseră la un nivel atît de ridicat, încît Ovidiu a putut dicta un poem în limba getică, elogiind pe Augustus. Ist. I. p. 449. Tab. Cron. p. 187. ■

AVANPREMIERĂ EDITORIALĂ

URARTU — ŢINUTUL DINTRE DOUĂ MĂRI

MELINÉ POLADIAN-GHENEA

Pentru mulţi, frumuseţea misterioasă a Caucazului a fost relevată de acea admirabilă povestire romantică Un erou al timpului nostru, **în fapt un jurnal deghizat al scriitorului Mihail Lermontov.**

Desigur, cel ce priveşte harta Caucazului de azi nu va recunoaşte cu uşurinţă locurile evocate de eroul povestirii lui Lermontov, Grigori Alexandrovici Peciorin. Dar va putea vedea că între Marea Neagră şi Marea Caspică se înalţă lanţul muntos semeţ al Caucazului. El mărgineşte la nord Gruzia, Armenia şi Azerbaidjanul, pe întinsul cărora istoria este prezentă la fiecare pas. Avînd aspectul unui istm între două mări — de unde funcţia de punte de trecere dintre nord şi sud — această „ţară de piatră", hrănită şi protejată de uriaşul complex muntos al Caucazului, a adăpostit în multele sale văi şi depresiuni, încă din vremuri imemoriale, diverse populaţii mai mari sau mai mici. A rezultat de aici un original mozaic de culturi locale. Rolul lor în vastul spaţiu mediteraneano-european şi al Orientului Apropiat a început să-i preocupe în mod sistematic pe specialişti abia în vremea din urmă.

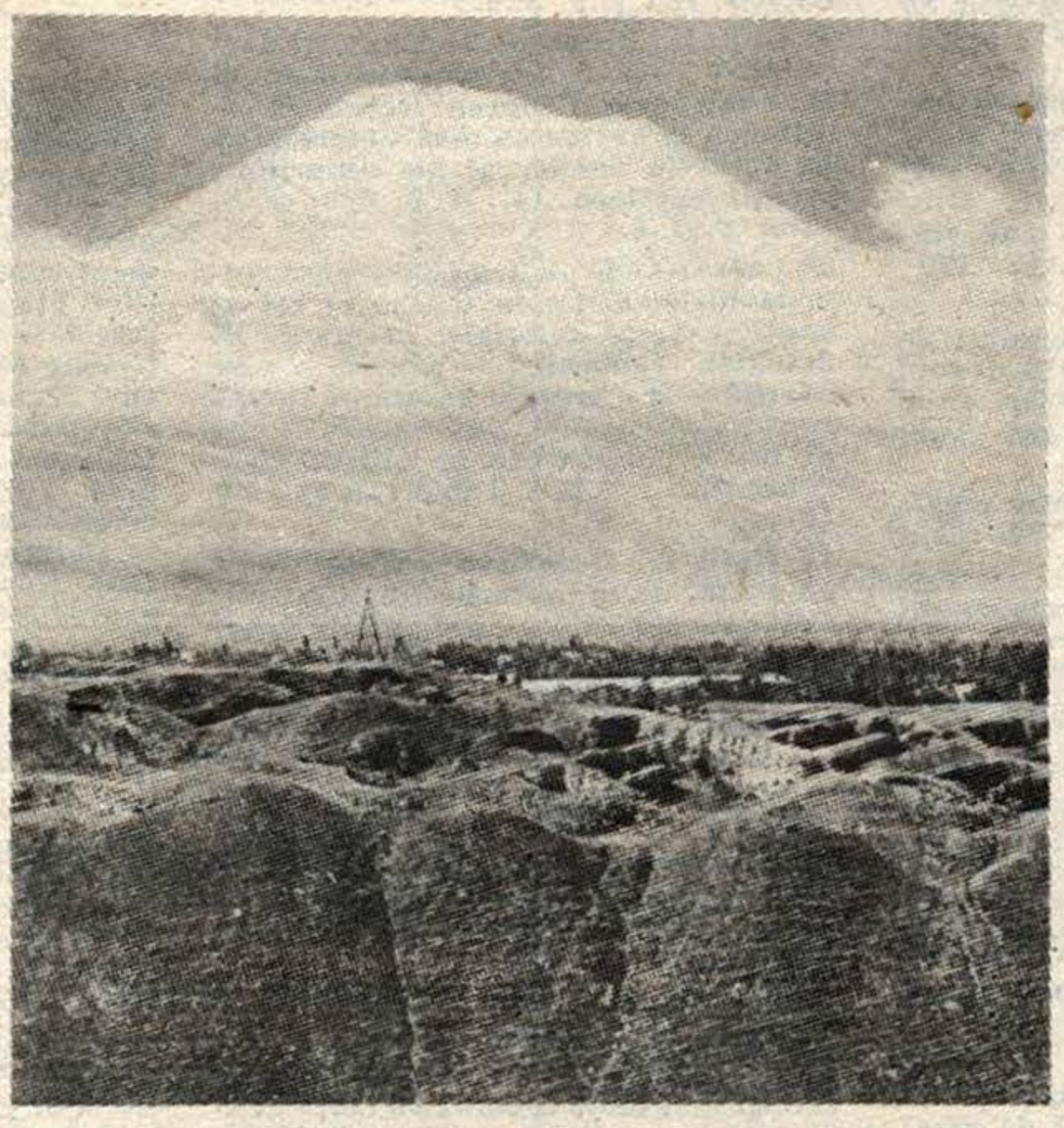

În imaginea de sus: vedere generală, dinspre nord, a aşezării Teişebaini (sec. VII î.e.n.); în fundal, Muntele Ararat.

În secolele XIII-VII î.e.n., populaţii originare din spaţiul carpato-balcanic au participat la o violentă deplasare în spaţiul egeean şi în Anatolia. Alte valuri au ajuns în Caucaz şi, după unele păreri, la întemeierea statului Urartu din podişul Armeniei şi Transcaucazia au luat parte şi triburi tracice stabilite aici[1]. Nu este locul să insistăm asupra acestei pasionante probleme, dar s-ar părea că participarea tracilor la procesul de etnogeneză a viitoarelor popoare caucaziene a fost destul de consistentă.

Au urmat apoi lungi perioade favorabile legăturilor între spaţiul carpatin şi cel caucazian. Relativa unitate creată de răspîndirea coloniilor greceşti pe întregul perimetru al Pontului „ospitalier", menţinută în vremea Imperiului roman, în cadrul căruia s-au găsit, fie şi pentru scurtă vreme, provinciile Dacia şi Armenia, iar apoi a Imperiului bizantin, care a constituit o largă punte între Orientul Apropiat şi Dunărea de Jos, oferă jaloanele unei posibile istorii comune pentru pămînturi şi popoare geografic îndepărtate. Mai ales în evul mediu şi modern relaţiile directe şi indirecte dintre ţările române şi Caucaz s-au

[1] *Magazin istoric*, nr. 9/1976, 7/1986.

amplificat, materializîndu-se, nu o dată, în realizări de notabilă valoare.

Alungaţi din propria lor ţară de invaziile asiatice, mulţi armeni au găsit adăpost în Moldova, unde primele lor lăcaşuri de cult sînt semnalate încă de la sfîrşitul sec. XIV. Prosperitatea coloniilor armeneşti de aici s-a tradus în crearea unor scriptorii proprii, cu caligrafi şi miniaturişti de talent, ca şi în ridicarea mai multor monumente. Mai tîrziu, în sec. XVII, grupuri masive de armeni au trecut din Moldova în Transilvania, unde au contribuit la urbanizarea localităţilor Gherla, Dumbrăveni, Gheorgheni.

În cadrul legăturilor indirecte să menţionăm circulaţia unor motive decorative provenind din Caucaz şi integrate în compoziţia arhitectonică a unor monumente de renume, precum ctitoria episcopală din Curtea de Argeş, biserica mănăstirii Dragomirna, Trei Ierarhi din Iaşi.

Un moment deosebit în istoria relaţiilor culturale româno-caucaziene îl constituie venirea în Ţara Românească a „meşterului de tipare" Andrei. Originar din Iviria Caucazului — de unde porecla de „Ivireanul" — tînărul Andrei s-a dovedit a fi un ales cărturar şi iscusit artist, impunîndu-se repede în atenţia contemporanilor săi de la curtea lui Constantin Brîncoveanu. Intratîn cinul monahal cu numele Antim, el a ajuns pe înalta treaptă de mitropolit al ţării, calitate pe care a onorat-o în mod strălucit, locul său în istoria culturii româneşti demonstrînd o deplină identificare cu aspiraţiile cele mai nobile ale poporului său adoptiv. La iniţiativa lui Constantin Brîncoveanu, Antim Ivireanul a confecţionat tipare cu caractere tipografice gruzine şi a trimis la Tbilisi o tiparniţă pe care a pus-o în stare de funcţionare meşterul Mihai Ştefanovici, venit pentru aceasta de la Bucureşti, împreună cu un grup de ucenici. Şi astfel, în anul 1708, apărea la Tbilisi prima carte tipărită în limba gruzină, o evanghelie, monument de cultură care purta pecetea legăturilor dintre două ţări îndepărtate.

Rapida trecere în revistă a confluenţelor istorice carpato-caucaziene nu a urmărit altceva decît să îl convingă pe cititor că în peisajul său sufletesc, tărîmul dintre cele două mări merită să ocupe un loc de frecvente popasuri. Să zăbovim deci — prin intermediul paginilor selectate din cartea cercetătoarei române Meliné Poladian-Ghenea, ce urmează să apară la Editura Meridiane, cu titlul Arta preistorică şi antică din regiunea caucaziană — asupra unui moment din istoria acestor locuri: epoca regatului Urartu.

Vasile DRĂGUŢ

În pp. 38-39: *imagini ale unei figurine feminine cu aripi (sec. VIII î.e.n.)*

Sculptură în lemn şi bronz — aflată la Muzeul Armeniei din Erevan — mărturie a nivelului de dezvoltare atins de arta urartu

O regiune uitată de istorie

„Timpul nu păstrează în egală măsură amintirea regatelor din vremuri trecute", spune arheologul sovietic B.B. Piotrovski[1]. Într-adevăr. Egiptul, Asiria, Babilonul, Grecia sau Roma sînt astăzi nume bine cunoscute ale unor state antice, a căror civilizație a fost atent studiată și despre care s-au scris multe cărți și articole. Altele însă s-au cufundat într-o uitare totală. Este și cazul statului transcaucazian cunoscut sub numele de regatul Van sau Urartu, care, după ce a cunoscut o vertiginoasă ascensiune, strălucind cu putere pe arena politică a Asiei, a intrat, odată cu declinul său politic, în conul de umbră al istoriei. Țara Urartu (corespunzînd biblicului Ararat și Armeniei de mai tîrziu), era situată în jurul lacului Van. Pornind de la acest teritoriu de bază, ea s-a extins în întreaga Transcaucazie, învecinîndu-se la răsărit cu Marea Caspică, la sud cu rîul Arax și lacul Urmia, iar la vest cu fluviul Eufrat și munții Taurus. Orientalistul francez Saint-Martin, care a călătorit la începutul secolului XIX prin aceste ținuturi, ne-a lăsat o frumoasă descriere: „Pămînt vast, brăzdat în toate direcțiile de un mare număr de rîuri și de torente, acoperit de lacuri întinse, îngrădit de jur-împrejur de munți înalți, care fac accesul extrem de dificil și împart regiunea într-o serie de văi adînci, ce formează tot atîtea ținuturi distincte".

În analele hittite și asiriene figurau mențiuni despre statul Urartu, denaturate de subiectivismul autorilor dornici de a-i preamări pe proprii lor cîrmuitori. Dar, pînă la începutul secolului nostru, nimeni nu reușise să plaseze acest regat pe hartă. Obiectele de artă urartu, descoperite întîmplător sau în urma unor săpături mai mult sau mai puțin autorizate, au fost atribuite, de cele mai multe ori, unor culturi străine: asiriană, hittită, iraniană, greacă. Și, ca o culme a ironiei, însăși tradiția orală a armenilor — urmașii direcți ai urarților — a atribuit multe din realizările acestui popor tocmai dușmanilor săi, asirienii. Astfel, istoricul armean Moise din Khoren[2] (sec. V e.n.), bazîndu-se pe povestirile și legendele populare ajunse pînă la el, atribuia multe construcții monumentale reginei asiriene Semiramis (812-803 î.e.n.). De fapt, ea era doar învinsa regelui urart Menua (810-771 î.e.n.), cel care era adevăratul făuritor al respectivelor construcții.

În anul 1827, în drumul său prin zona caucaziană, arheologul german F.E. Schulz descoperea pe malul lacului Van ruinele unei cetăți, ziduri de apărare, coridoare săpate în stîncă, apeducte, inscripții rupestre, care prezentau semnificative asemănări cu o descriere lăsată de istoricul armean Moise din Khoren. Moartea i-a întrerupt însă cercetările și locurile au rămas pradă căutătorilor de comori.

La sfîrșitul secolului trecut și în primele decenii ale sec. XX, au fost inițiate o serie de expediții arheologice. Interesul a fost stîrnit de descifrarea „tăbliței de lut"[3] în care erau descrise expedițiile regilor asirieni în Urartu. Ulterior, au putut fi citite și inscripțiile cuneiforme în limba urartu, care relatau diverse evenimente din istoria acestui stat. Au ieșit, treptat, la iveală principalele vestigii ale acestei străvechi civilizații: ruine de cetăți, palate, temple, morminte, depozite de alimente și vinuri, locuințe, inscripții descoperite la Erebuni, Teișebaini, Argbiștikhinili, Altîn-tepe, Kayalîdere[4]. Pe baza lor și a

[1] Arheolog și orientalist sovietic, născut în anul 1908. Începînd din 1930, a inițiat mai multe campanii de săpături în zona Caucazului. Principalele sale lucrări sînt consacrate istoriei acestei zone în epoca antică, în special statului Urartu, originii și istoriei vechi a poporului armean. Este membru al Academiei de științe a U.R.S.S. și al Academiei de științe a R.S.S. Armene. Cronologia folosită în articol îi aparține.

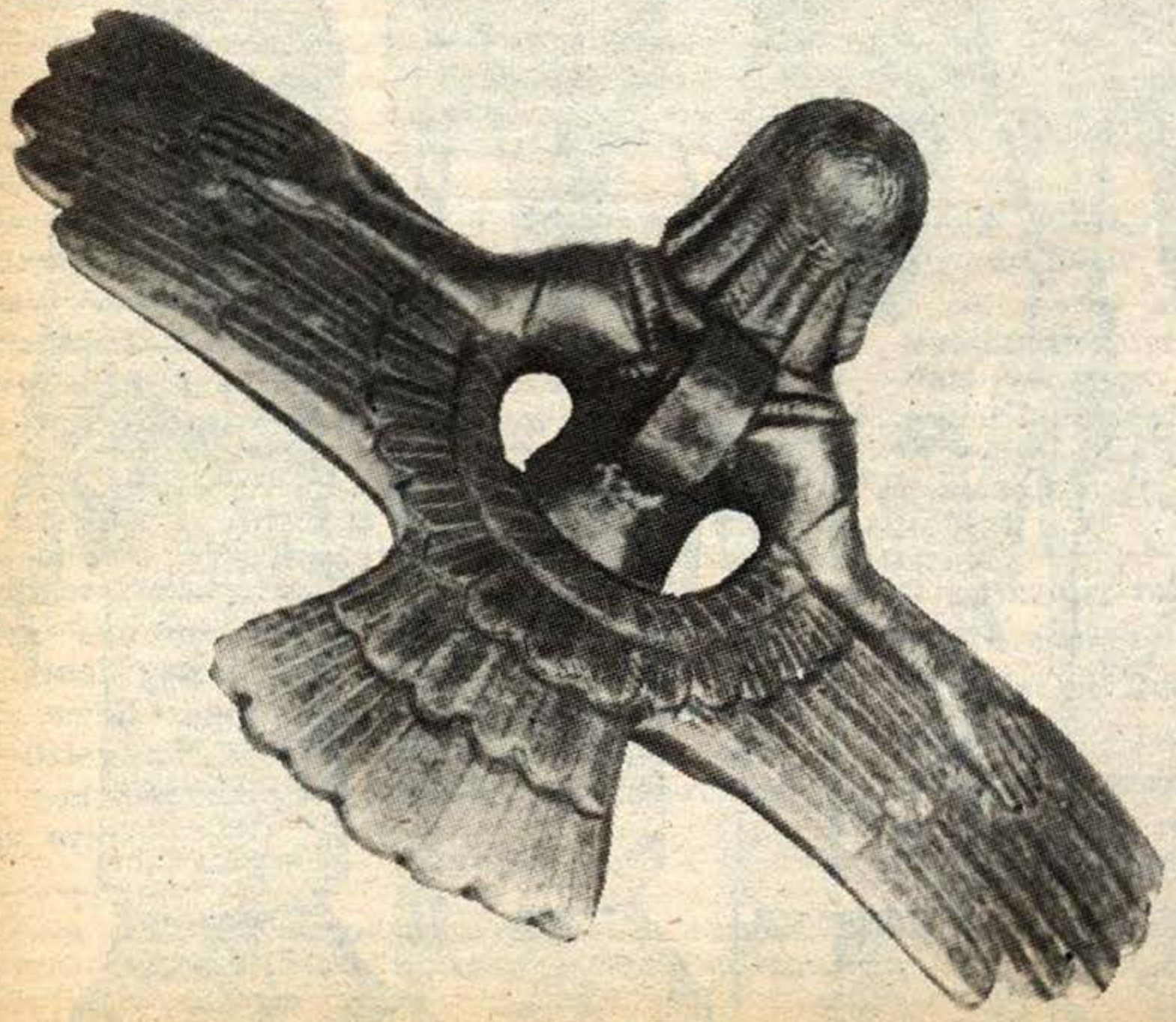

[2-3] *Magazin istoric*, nr. 7/1983; 7-8/1968.

[4] Într-un articol cu titlul *Predecesorii armenilor în Armenia*, apărut în cotidianul *Constituționalul* nr. 3233 din 23 aug./5 sept. 1900, pp. 1-2, autorul (nesemnat), bazîndu-se pe unele descoperiri și pe descifrarea unor inscripții cuneiforme, releva importanța istorică a statului Urartu, menționînd cîțiva regi și cuceririle lor teritoriale, și prezenta unele date despre cultura urartu. În ciuda unor inadvertențe și erori inerente pentru posibilitățile de informare din acei ani, articolul avea meritul de a prezenta o pagină necunoscută de istorie și de a avansa interesante păreri asupra semnificației sale. Autorul scria între altele: „Până acum eram prea aplecați a crede că în lumea antică n-au fost decît cele două- rei popoare, pe care tradițiunea clasică ne i-a păstrat. În afară de dînsele credeam că sunt numai barbari". Fiecare descoperire nouă ne dovedește că Asia și Africa constituiau atunci un întreg politic tot așa de complex, ca și

izvoarelor scrise care ni s-au păstrat, putem reconstitui astăzi principalele momente ale evoluției acestui stat.

Măreție...

Regatul Urartu s-a format între sec XIII-IX î.e.n., ca o confederație tribală urmînd unui îndelungat proces de dezvoltare economică, socială și politică a triburilor și uniunilor de triburi de pe cursul superior al fluviului Tigru și Valea Ciorokhului. În anul 1130 î.e.n., un rege asirian a întreprins o expediție contra „țării Nairi", denumirea dată în izvoarele asiriene teritoriului numit mai tîrziu Urartu. Într-o inscripție care s-a păstrat, el povestea că „am traversat mlaștini inaccesibile, ținuturi pline de febră, în care nici un rege nu pătrunsese mai înainte. Am pășit pe drumuri dificile, am trecut prin hățișuri dese. Mi-am tăiat cale cu greu prin locuri stîncoase, cu carele mele cu roți din piatră. 23 de regi din țara Nairi își puseseră carele și armele la graniță. Ei au ieșit înaintea mea pentru a mă înfrunta, dar i-am împins înapoi prin forța armelor mele".

În jurul anului 860 î.e.n., sub regele Arame (sau Aramu) era realizată unificarea triburilor menționate. La scurt timp însă, regele asirian Salmanasar III (858-824 î.e.n.) l-a supus pe regele urart. Rivalitatea dintre cele două state era provocată de lupta pentru supremația politică în zonă, care să le asigure stăpînirea unor pășuni întinse, a bogatelor resurse minerale, în special minereuri de fier din munții din jur și controlul asupra drumurilor comerciale ce se intersectau în acest spațiu. În urma unei suite de evenimente, ce nu pot fi reconstituite cu claritate, pe tronul regatului Urartu s-a instaurat dinastia întemeiată de Sarduri I (832-824 î.e.n.). Dispunînd de un potențial militar însemnat, el a inaugurat prin cuceririle sale expansiunea teritorială a statului Urartu. Într-o inscripție redactată în limba asiriană, noul stăpînitor se intitula deja „rege mare, rege puternic, rege al lumii, rege al țării Nairi, rege fără seamăn, cîrmuitor minunat ce nu se teme de cîmpul de luptă, în stare să îi supună pe cei nesupuși... rege al regilor, care primește tribut din partea tuturor celorlalți regi".

Profitînd de situația politică favorabilă — puterea Asiriei era mult slăbită în urma tulburărilor interne și a certurilor pentru domnie dintre diverși pretendenți — Sarduri I și fiul său Ișpuini I (824-810 î.e.n.) au putut iniția lucrări edilitare de mari proporții. În capitala Tușpa s-au ridicat o fortăreață, ziduri de apărare, temple și alte clădiri publice, iar în jurul lacului Van și în alte puncte ale țării, cetăți de apărare.

În ultimii ani ai domniei sale, Ișpuini I a împărțit puterea cu fiul său Menua I (810-786 î.e.n.), care a continuat să extindă granițele statului. Întinderea stăpînirilor sale poate fi reconstituită pe baza inscripțiilor răspîndite din bazinul rîului Murat (lîngă orașul Malatya de azi) în vest, pînă la lacurile Sevan în nord și Urmia în sud-est. Pentru a-și întări dominația asupra părții centrale a imperiului și a noilor teritorii cucerite, ca și pentru a-și asigura bazele necesare viitoarelor campanii, Menua I a ridicat orașe și fortificații la marginea statului său, pe cursurile superioare ale rîurilor Aradzan și Arax, în ținuturile Erzerum și Kars, pe valea rîului Ciorokh. Pentru alimentarea orașelor cu apă s-au construit canale și apeducte. Exista și o vastă rețea de canale pentru irigații, între care cel mai important era „canalul Șamiram", aflat în funcțiune și astăzi, după două milenii și jumătate. El avea o lungime de 80 km — ne spune Moise din Khoren —, era susținut de piloni groși de piatră care îl ridicau pînă la 25 m deasupra solului, străpungea stînci dure prin tunele lungi, trecea peste rîuri prin jgheaburi solide.

Același autor armean ne-a lăsat și o descriere a orașului Tușpa, în care Menua a ridicat o serie de construcții, puse tot pe seama legendarei regine Semiramis: „În cîțiva ani ea a ridicat o cetate nemaipomenită, cu ziduri impunătoare și porți de bronz. Înăuntrul cetății a pus să se construiască un mare număr de clădiri minunate, din piatră de diferite culori, cu două sau trei caturi, împodobite uneori cu balcoane. Concepuse cetatea după un plan ingenios, cu străzi largi și frumoase. În împrejurimile cetății, în părțile de răsărit, miazănoapte și miazăzi, plantase livezi și tufișuri umbroase, grădini pline cu flori și vii. Ea a mai introdus multe lucruri frumoase în oraș și a adus un mare număr de locuitori. Dar minunatele clădiri de pe înălțimea cetății nu puteau fi privite de locuitorii de rînd și nu e cazul să fie descrise. Regina încununase înălțimea cetății cu ziduri, pentru ca nimeni să nu poată pătrunde acolo și ridicase în acel loc un palat regesc, un lăcaș de taină și de groază. În partea de răsărit, unde pămîntul este atît de tare încît nici măcar fierul nu-l poate zgîria, a pus să se sape în stîncă mai multe palate, cu camere de dormit, ascunzători pentru tezaure și coridoare lungi. Pe întreaga lățime a stîncii a pus să se graveze — așa cum se grăvează cu un stilete ascuțit pe ceară — un mare număr de inscripții. Simpla vedere a acestui perete stîncos îl face pe privitor să se minuneze. Și aceasta nu e totul, căci în numeroase locuri din Armenia regina Șamiram a ridicat stele cu inscripții gravate cu aceleași caractere". →

întregul format de statele din Europa. Era un echilibru asiatic, cum e azi un echilibru european și regatul Urardu [= Urartu] a fost un factor important al acestui echilibru".

Primul alfabet tipografic armean

Dr. GHEVORG ABGARIAN

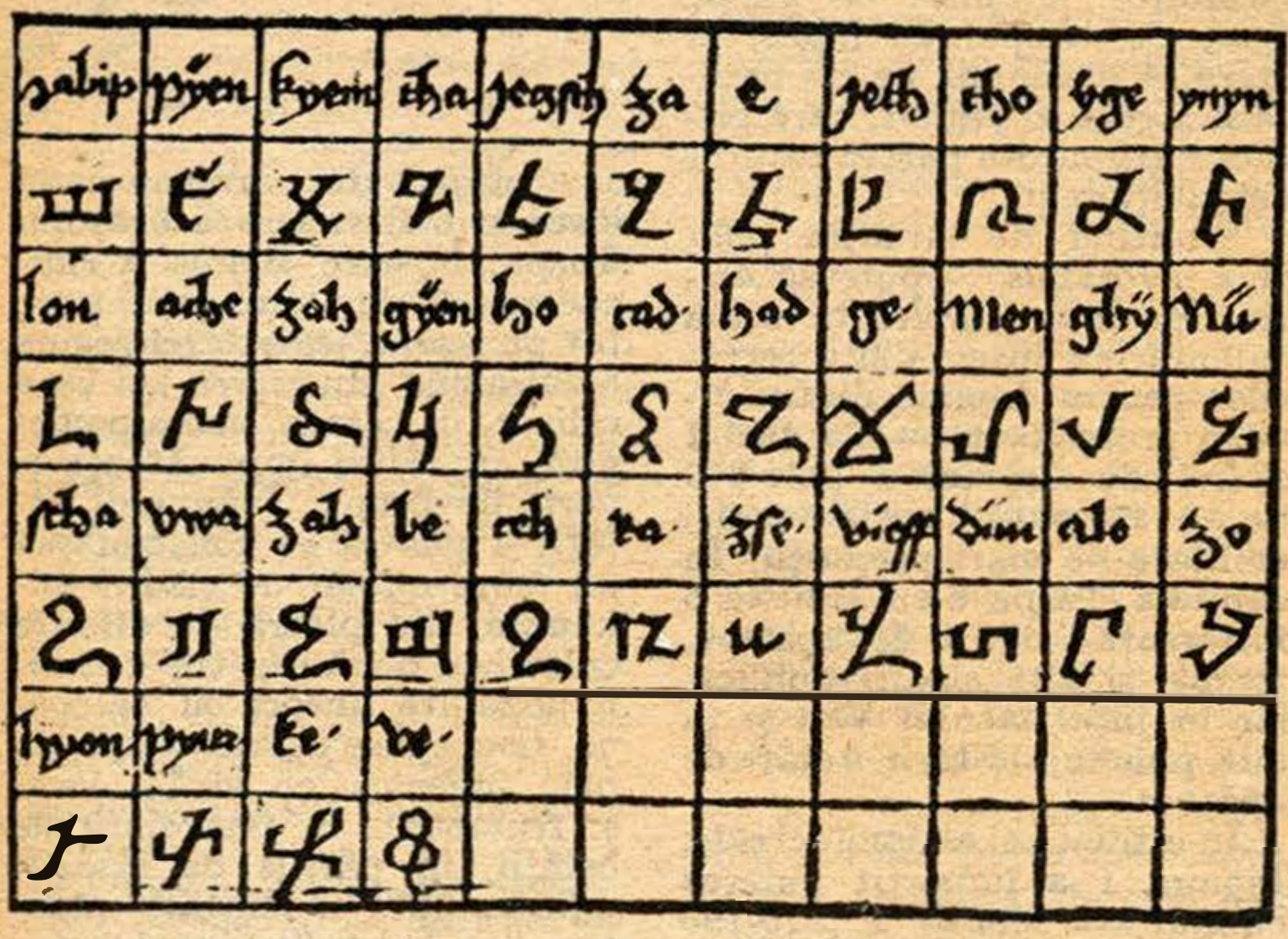

În anii '40 ai secolului XV, omenirea a fost martora unei descoperiri epocale, ce avea să fie denumită de Victor Hugo „cel mai important eveniment din istoria universală". Inventatorul german Gutenberg a oferit omenirii tiparul. Printre primii care s-au bucurat de această invenție au fost și armenii. Chiar în prima carte științifică ilustrată, apărută la Mainz, a fost inclus și tabelul xilografiat cu reprezentarea alfabetului armean. Trei ediții diferite ale acestei cărți (în latină, germană și neerlandeză) se păstrează în prezent la British Museum. Primele două s-au tipărit în 1486, iar a treia în 1488. În ediția latină, precum și în cea neerlandeză, tradusă după prima, lipsește tabelul xilografiat al alfabetului, probabil datorită teoriei medievale conform căreia „cărțile se concep pentru știutorii de carte, iar ilustrațiile pentru analfabeți". În afara edițiilor latină, germană și neerlandeză, mai sînt cunoscute și cele franceză, spaniolă, cehă, tipărite tot la Mainz.

Este de presupus că la răspîndirea alfobetului armean au contribuit și armenii care trăiau la Mainz, instalați în orașul natal al lui Gutenberg încă înainte de inventorea tiparului. În prezent, la Biblioteca Congregației Augustinilor din Austria se păstrează un manuscris armean copiat în 1391 la Mainz, împodobit cu miniaturi europene. Armenii din Mainz au venit în contact cu centrele de copiști din oraș și, reproducînd miniaturile de pe manuscrisele acestora, au împodobit cărțile armenești. Pergamentul folosit la cele 206 file ale cărții este tot european. Printre rînduri, pot fi întîlnite și cuvinte latinești. În colofoniul[1] manuscrisului, copistul armean amintește că a copiat cartea la Catedrala „Fecioara Maria" din Mainz, în anul 1391. Dacă ne-ar fi parvenit și alte colofoniuri de manuscrise conținînd indicii că armenii au continuot să locuiască în Mainz și în secolul următor — ceea ce este foarte posibil — am fi putut presupune că ei frecventau biserica germonă (nu cunoaștem nici o informație despre exlstența unei biserici armene), unde l-au întîlnit pe Bernhard von Breidenbach, autorul cărții tipărite care conținea alfabetul armean, decan și trezorier al Catedralei din Mainz. Recent, am descoperit un manuscris pe pergament, scris în orașul hanseatic Lübeck, între anii 1385-1399. Denumit Cronica de la Lübeck sau Manuscrisul imperial, acest document este pînă în prezent cel mai vechi izvor despre armeni din istoriografia germană. Autorul său, Detmor, cronicar german din sec. XIV, vorbește cu vădită simpatie despre armeni. Redînd istoria statului armean al Ciliciei[2], el a folosit un izvor, pe care îl numește „onorobilul Reichonus". Am demonstrat că acesta era numele istoricului armean Hetum, de la începutul veacului XIV, care în manuscrisul german a devenit Reichonus.

O altă sursă, cuprinzînd numeroase pagini ce oglindesc respectul de care se bucurau armenii în Germania, este volumul cu însemnările de călătorie în Orient, din anii 1394-1427, ale lui Hans Schildberger, în care există cîteva capitole consacrate armenilor. Această carte s-a tipărit în 1475. Nu este exclusă eventualitatea ca Schildberger să-l fi cunoscut pe autorul lucrării care cuprindeo olfabetul armean. Pe scrierea lui Breidenbach este imprimată emblemo arhiepiscopului de Mainz. De aici reiese că tipărirea acelei cărți n-a fost exclusiv o inițiativă personală a autorului, ci o avut un caracter de ediție oficială. Reuwich, un gravor de la Curte, care împreună cu Breidenbach a călătorit în anii 1483-1484 spre Ierusalim, a cunoscut pe armeni și alte popoare și a realizat o serie de lucrări, între care și cu alfabetul armean. În timp ce cercetam unele informații biografice ale lui Peter Schoeffer, cel moi cunoscut tipograf din Mainz, anumite date pe care le-am întîlnit ne-au sugerat gîndul că volumul care cuprinde de alfabetul armean a fost cules cu literele tipografice folosite de Gutenberg. Fapt este că Peter Schoeffer era ginerele lui Johann Fust, patronul tipografiei lui Gutenberg. Fust preluase, împreună cu gine-

---

[1] Însemnare la sfîrșitul unei cărți, în epoca introducerii tiparului, cuprinzînd detalii despre tipograf, data și locul unde a lucrat, despre autor și titlul lucrării — *n.t.*

[2] La sfîrșitul veacului XI, în timp ce Armenia propriu-zisă se afla sub jugul cuceritorilor străini, pe malurile răsăritene ale Mediteranei, în Cilicia, s-a creat un nou stat armean, a cărui existență a durat circa 300 ani, din 1080 pînă în 1375 — *n.t.*

rele său, grija tipografiei lui Gutenberg și continua activitatea acestuia. Dacă alfabetul s-a tipărit în 1486, cînd tipografia era în mîna lui Schoeffer, se înțelege de la sine că gravorul Reuwich pentru a tipări cartea lui Breidenbach, a cumpărat de la Schoeffer chiar literele tipografice folosite în tipografia lui Gutenberg și trecute ulterior în posesia lui Schoeffer.

Astfel devine clar că alfabetul armean tipărit la Mainz în 1486 a fost, în general, unul dintre primele alfabete tipărite din lume. Cu cinci ani înainte, în 1481, la Basel se editaseră însemnările de călătorie din Franța ale trubadurului și medicului englez Mandeville, în care, de asemenea, erau incluse diferite alfabete, dar acestea erau niște semne imaginare, care aminteau prea puțin de adevăratele alfabete.

Reuwich a ales alfabetul cu litere de rînd, nu cel cu majuscule. Probabil că scrierea de rînd i s-a părut mai frumoasă, gravînd-o pe lemn cu mare migală. Alfabetul gravat de el este incomparabil mai reușit decît orice alt alfabet armean folosit la tipărirea unor cărți vechi europene. De aceea Reuwich ne apare nu numai ca autorul unui alfabet fără greșeli, dar în general și ca prim gravor și unic desenator al unor alfabete în veacul XV. Cel mai vechi alfabet armean tipărit, cunoscut de știință, era considerat pînă în prezent alfabetul gravat, inclus în gramatica multilingvă editată la Paris de către Guillaume Postel, după o jumătate de veac (1538) de la alfabetul gravat de Reuwich.

Volumul cu însemnările de călătorie ilustrat de Reuwich nu are foaie de titlu și este cunoscut sub titlul latin Peregrenatio in Terrum Sanctam *(Călătorie spre Țara Sfîntă). Breidenbach, autorul însemnărilor de călătorie, a tipărit pe foaia care prezintă alfabetul gravat de Reuwich informații despre armeni, care pot fi întîlnite pentru prima dată în această carte.*

Primul alfabet tipografic armean, apărut la începuturile tiparului lui Gutenberg, dovedește o dată în plus evoluția eternei opere a lui Mesrob Maștoț (361-440), creatorul, în anul 405, al alfabetului armean. ■

Traducere din limba armeană de Madeleine KARACAȘIAN, după săptămînalul Haireniki Dzain, **Erevan (U.R.S.S)**

→ ...și dispariție

Statul Urartu a atins apogeul puterii sale la mijlocul sec. VIII î.e.n., în vremea regilor Arghiști I (786-760 î.e.n.) și Sarduri II (760-740). Primul dintre cei doi suverani a întreprins îndelungate ofensive în nordul Siriei, pe cursul superior al Eufratului. Cronica rupestră de la Khorkhor — o stîncă de pe malul sudic al lacului Van — care are 400 rînduri, fiind una din cele mai ample inscripții ale Orientului antic, consemnează aceste evenimente. Extinderea stăpînirii regilor din Urartu spre vest a tăiat principalul drum de aprovizionare al Asiriei cu fier din munții Taurus.

Dar gloria statului Urartu nu a ținut mult. Nori negri s-au strîns curînd deasupra sa. În a doua jumătate a sec. VIII î.e.n., Asiria a cunoscut o nouă perioadă de expansiune teritorială, în vremea regelui Tiglatpalasar III (744-727). Acesta l-a înfrînt într-o bătălie pe regele urart Sarduri II. Pe cînd se îndrepta spre Tușpa, a primit știrea că o revoltă de palat l-a răsturnat pe Sarduri II și l-a instalat pe tron pe fiul său, Rusa I (730-714). Tiglatpalasar III nu și-a mai continuat expediția. I-a revenit fiului său, Sargon II (722-705), sarcina de a elimina regatul Urartu ca rival în zonă.

Un rol important în acest deznodămînt final l-a jucat chiar Rusa I. El a desființat mai multe state din nordul regatului său, facilitînd astfel penetrația cimmerienilor. Triburi nomade și războinice, aceștia au sosit în valuri, între 750-720 î.e.n., fiind atrași de strălucirea și bogățiile țărilor din Transcaucazia, Mesopotamia și podișul iranian. Aflînd că Rusa I a fost înfrînt într-o ciocnire cu cimmerienii (714 î.e.n.) și a fugit spre Capitală, pierzînd contactul cu restul armatei sale, Sargon II a pătruns în Urartu. Rusa I a reușit să se refugieze în capitala sa Tușpa, dar regele asirian a evitat să-și blocheze armata pentru a asedia orașul. El a preferat să prade regiunile înconjurătoare, între care ținutul și orașul Musasir, centru cultural urartu, situat în preajma lacului Urmia. Îndurerat de această pierdere și nemaiavînd nici o speranță, Rusa I s-a sinucis.

Urmașul său, Arghiști II (714-685 î.e.n.), pentru a contracara pericolul asirian, a stabilit relații de alianță cu cimmerienii. Apropierea a fost ușurată de penetrația, la sfîrșitul sec. VIII î.e.n., a unui nou val de migratori, sciții[1]. Veniți din Caucazul de Nord, ei au trecut pe lîngă Marea Caspică prin trecătoarea Derbendt și s-au stabilit pentru o vreme în cîmpia Kuro-Arax. Sciții au întemeiat un regat numit în scrierile asiro-babiloniene Așkenaz. După cum ne spune geograful antic Strabo „sakii [adică sciții], asemenea cimmerienilor și trerilor, făceau incursiuni atît în țările depărtate, cît și în cele învecinate. Ei au cucerit Bactriana[2] și au stăpînit pămînturile cele mai bune din Armenia, pe care le-au denumit Sakasen; ei au ajuns de asemenea în Cappadocia[3]".

Urarții, în alianță cu cimmerienii, au reușit să respingă atacurile regelui asirian Sargon II. Mai mult chiar, în vremea regelui Rusa II (685-655 î.e.n.), regatul a cunoscut o adevărată renaștere economică. Tot atunci s-au impus pe teritoriul regatului neamurile proto-armene, care au contribuit pe de o parte la căderea statului Urartu, iar pe de altă parte la procesul de formare a poporului armean.

Dar presiunea noilor sosiți — cimmerienii și sciții, cărora li s-a adăugat un popor nou, mezii — era din ce în ce mai puternic resimțită atît de Urartu, cît și de Asiria. Aceasta din urmă s-a prăbușit, la sfîrșitul sec. VII î.e.n., sub loviturile regelui med Cyaxares aliat cu babilonienii[4]. În anul 590 și Urartu a devenit o provincie a regatului med. Lua astfel sfîrșit istoria de peste două secole și jumătate a acestui stat. Pe ruinele sale s-a ridicat apoi primul regat armean.. ■

---

[1] *Magazin istoric*, nr. 10/1971, 7/1981.

[2] Regiune istorică, plasată astăzi în Republica Afganistan. În sec. III-II î.e.n. aici s-a format un regat elenistic.

[3] Situată în centrul Asiei Mici, Cappadocia a devenit după moartea lui Alexandru Macedon un regat elenistic. Din anul 17 e.n. a fost înglobată, ca provincie, în Imperiul roman.

[4] *Magazin istoric*, nr. 11/1971.

FEBRUARIE 1938

MICROARHIVA MAGAZIN ISTORIC

ÎN BUCUREȘTI, ACUM 50 ANI

Cronică măruntă

● Dintre periodicele care publică documente istorice inedite, se remarcă revista clujeană Gînd românesc, aflată în al cincilea an de apariție. În numărul pe noiembrie-decembrie 1937, D. Prodan prezintă trei scrisori ale lui Gheorghe Lazăr (două în limba germană și una în maghiară) din 1807, de la Viena, unde se afla la studii. Ion Mușlea publică, de asemenea, o scrisoare inedită către Nicolae Bălcescu ce conține trei mesaje din partea lui V. Alecsandri, Costache Negri și (probabil) Lascăr Roset I. Aflați la Cernăuți, cei trei revoluționari moldoveni scriau la 25 iulie 1848 lui Bălcescu, exprimîndu-și credința în unitatea forțelor revoluționare, în unirea celor două țări surori. „Trebuie să te înștiințez — scria Alecsandri — că dorul cel mai înfocat al nostru cît și al unei mari partide din Moldova este: Unirea Moldovei cu Valahia sub un singur guvern și sub aceeași constituție".

La rîndul său, Costache Negri mărturisește că „mai întîia dorința noastră este de a ne uni cu voi neapărat; și spre acest sfîrșit ce are a ne aduce a forma o țară puternică și cu îndoit viitor vom lucra cu cît ne va fi prin putință".

● La București își desfășoară lucrările primul congres național al medicilor din aeronautică și marină.

● Record. În Senatul american, senatorul Allen J. Ellender (Louisiana) a ținut ocupată tribuna timp de zece zile, într-o interminabilă oratorie, pentru a împiedica votarea unui amendament la constituția americană. În acest timp, se spune că va fi făcut 20 000 gesturi, a băut peste 80 l oranjadă, a mîncat 600 sandvicluri și a parcurs 150 km, mișcîndu-se în jurul tribunei.

● Teatrale. La Teatrul Național se relau reprezentațiile cu piesa Suflete tari de Camil Petrescu, unul din succesele stagiunii. În rolul lui Matei Boian, Ion Manolescu face „o creație unică, cea mai mare și mai emoționantă

1938. Un nou an din cronica Bucureștilor din urmă cu cinci decenii.

Anul începe sub auspicii grave. La cîrma țării se află, de la 28 decembrie 1937, guvernul de dreapta condus de Octavian Goga și secondat de A.C. Cuza. Este un guvern nepopular, impus de rege, în cadrul planului său de acaparare a puterii și de instaurare a dictaturii personale. Măsurile antidemocratice luate de noul guvern — printre care suprimarea ziarelor *Adevărul*, *Dimineața* și *Lupta*, din Capitală, și a altor publicații din provincie[1] —, orientarea sa profascistă și antisemită sînt primite cu profundă nemulțumire de clasa muncitoare, de masele populare, care din primele momente își exprimă ostilitatea față de această formulă de guvernare. „Muncitorimea de la Grivița — se arată într-un document al vremii — privește cu mare neîncredere noul regim de la conducerea țării... În orice caz, starea de spirit a muncitorimii ceferiste este ostilă guvernului"[2].

Dezvăluind caracterul primejdios al guvernării Goga-Cuza, Partidul Comunist Român mobilizează masele populare la lupta hotărîtă pentru apărarea regimului constituțional, a libertăților democratice, împotriva pericolului fascist. Este subliniat faptul că primejdia cea mai mare pentru independența și suveranitatea României o reprezintă hitlerismul, politica revanșardă și revizionistă a Germaniei naziste și a aliaților ei.

„Vrem o Românie puternică — scrie publicația legală a P.C.R., *Reporter*, la 2 ianuarie 1938. Să fie destul de puternică pentru a ține piept poftelor de pradă ale Berlinului de astăzi.

Pentru o Românie liberă, puternică și fericită — continuă articolul citat —, este necesară plecarea guvernului actual și instalarea unui guvern democratic, sprijinit pe marile mase populare, ale căror interese trebuie să le apere permanent".

Încă din acele momente, cînd pericolul fascist devenea tot mai amenințător la adresa României, P.C.R. — credincios menirii sale de apărător al intereselor vitale ale poporului român — mobilizează țara la apărarea libertății patriei, chezășie a vieții demne, nerobite a întregii națiuni. „Să nu uităm: lupta pentru unirea democraților contra pericolului de dreapta va fi, într-adevăr, o luptă. Cu încredere în puterea de acțiune a forțelor democrate unite — se arată în încheiere —, cu încredere în posibilitatea acestei

[1] În consecință, și cronica noastră, alcătuită pe baza presei timpului, dispune de o documentare mult mai restrînsă, datorită dispariției unui mare număr de cotidiene. Extrem de bogatul curier al revistei care apreciază această rubrică ne obligă, desigur, să o continuăm.

[2] Pentru a ușura lectura, nu am mai marcat cu puncte de suspensie întreruperile de text la extrasele din ziarele sau din însemnările vremii. Precizăm, de asemenea, că în redarea acestor extrase am păstrat, cu unele excepții, cerute de normele ortografice actuale, scrierea din original.

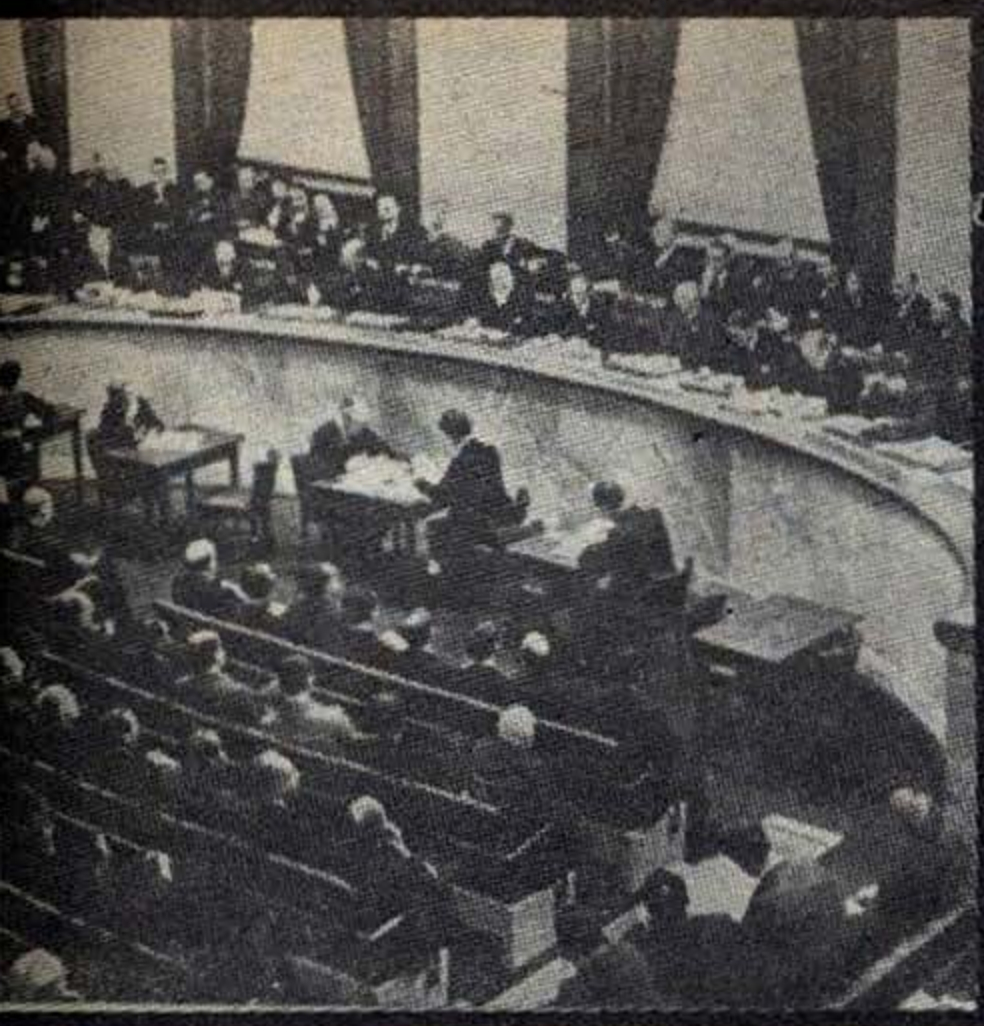

Deschiderea celei de-a 100 sesiuni a Adunării Generale a Societății Națiunilor, la Geneva

Demonstrație a femeilor din New York pentru boicotarea mărfurilor Japoniei militariste

uniri atît de necesare în aceste momente grave, cu credința nestrămutată în victoria democrației, intrăm în 1938, pornim înainte pentru o Românie liberă".

F*ront contra Gărzii de fier*. În articolul ce poartă acest titlu, *Reporter* din 23 ianuarie analizează, sub semnătura militantului comunist Ion Popescu-Puțuri, „pactul de neagresiune"[1] încheiat între național-țărăniști și legionari: „Nu e o crimă față de interesele poporului, față de independența noastră națională, orice contact, fie el sub forma unui pact de neagresiune, fie sub altă formă?

Cu agenții lui Hitler nu se încheie pacte de neagresiune. Fiindcă ei sînt dușmanii noștri de moarte".

Articolul subliniază că „alături de lupta pentru răsturnarea cabinetului, trebuie făcut *front contra Gărzii de fier*", pentru „apărarea cu succes a regimului democratic, a libertăților publice și a independenței noastre politice și naționale".

Pentru atitudinea sa fermă de pe poziții consecvent democratice, la 6 februarie 1938, revista *Reporter* este suprimată de cenzură. În ultimul său număr, publicația consacră mai multe pagini demascării caracterului antinațional, fascist, al Gărzii de fier. „Poporul întreg din România — scrie Ilie Pintilie în articolul *Primejdia cea mare — Garda de fier* — trebuie să știe că gruparea legionară nu este decît o filială a fascismului german în România". Subliniind că ea constituie „primejdia cea mare pentru țară" articolul evidențiază faptul că „împotriva acestei mari primejdii, un singur front este singura garanție a înlăturării din viața politică a agenturii hitleriste în România".

Ziua de 10 februarie 1938 marchează în viața politică interbelică instituirea dictaturii personale a regelui Carol II. Cu o zi mai înainte, la Palat fuseseră puse la punct ultimele detalii. Iată cum le relatează Armand Călinescu în *Însemnările* sale: „Sînt chemat la ora 3.15 de Urdăreanu. Mă introduce la rege în locuința din dosul Palatului, deși eram în vestiar. Găsesc pe Rex și Tătărăscu. ...Rex spune: Pe d-ta, domnule Tătărăscu, mă bizui în comitetul de patronaj, iar pe Călinescu mă bizui în guvern. Trecem în altă cameră și ne așezăm în jurul unei mese: Rex în cap, Tătărăscu la dreapta, eu la stînga și lîngă mine Urdăreanu. Examinăm problema loviturii de stat. Guvern compus din Comitet de patronaj (foști prim-miniștri) cu patriarhul președinte, apoi titular eu la interne... Administrația luată de colonei de județ. Proclamație Rex, apoi stare de asediu, dizolvarea partidelor. Dezbateri pînă la ora 6.30, stabilind programul pentru ziua de „10".

[1] *Magazin istoric*, nr. 11/1987.

Cronică măruntă

din carieră". (Timpul) Tot Ion Manolescu interpretează la Teatrul radiofonic, în 20 februarie, rolul lui Hamlet. Ofelia — Aura Buzescu.

● Yehudi Menuhin, celebrul violonist, elev al lui George Enescu, este cea mai tînără vedetă internațională și, în același timp, cea mai scump plătită. „Totuși, un băiețel timid — scrie Timpul — la cei 21 ani ai săi".

● Apare vol. II al Buletinului Muzeului „Teoharl Antonescu" al jud. Vlașca, în care D. Berciu publică studiul Prime considerațiuni asupra neoliticului din valea Dunării inferioare în legătură cu descoperirile din județul Vlașca, în care sînt prezentate rezultatele investigațiilor arheologice de la Tangîru și Petru Rareș.

● Este anunțată o nouă expoziție de caricaturi — cea de-a șasea — a scriitorului și caricaturistului Neagu Rădulescu.

● Reporter din 23 ianuarie prezintă fresca pe care Pablo Picasso a închinat-o memoriei victimelor bombardamentului fascist asupra orășelului spaniol Guernica. Expusă la Expoziția internațională de la Paris, Guernica exprimă „ceea ce martorii oculari cu o sensibilitate comună n-au putut să explice, ceea ce reporterii marilor cotidiene n-au știut să demaște decît la rece și în afara emoției sublimate artistic".

● Bilanțul literar al anului precedent, 1937, înregistrează între aparițiile editoriale care s-au bucurat de succes: Istoria limbii române de Al. Rosetti, În lumea Mediteranei, de Panait Istrati, Taifunul de Zaharia Stancu, Secretul Anei Florentin de Ionel Teodoreanu, 1907 de Cezar Petrescu.

● Vizită. Un grup de studenți turci vizitează la 20 februarie Capitala. După ce depun o coroană de flori la mormîntul Eroului necunoscut, sînt oaspeții studenților de la Facultatea de drept.

● Revista istorică, condusă de N. Iorga, publică între altele și o

FEBRUARIE 1938

CEA MAI LUNGĂ MUSTAȚĂ DIN LUME

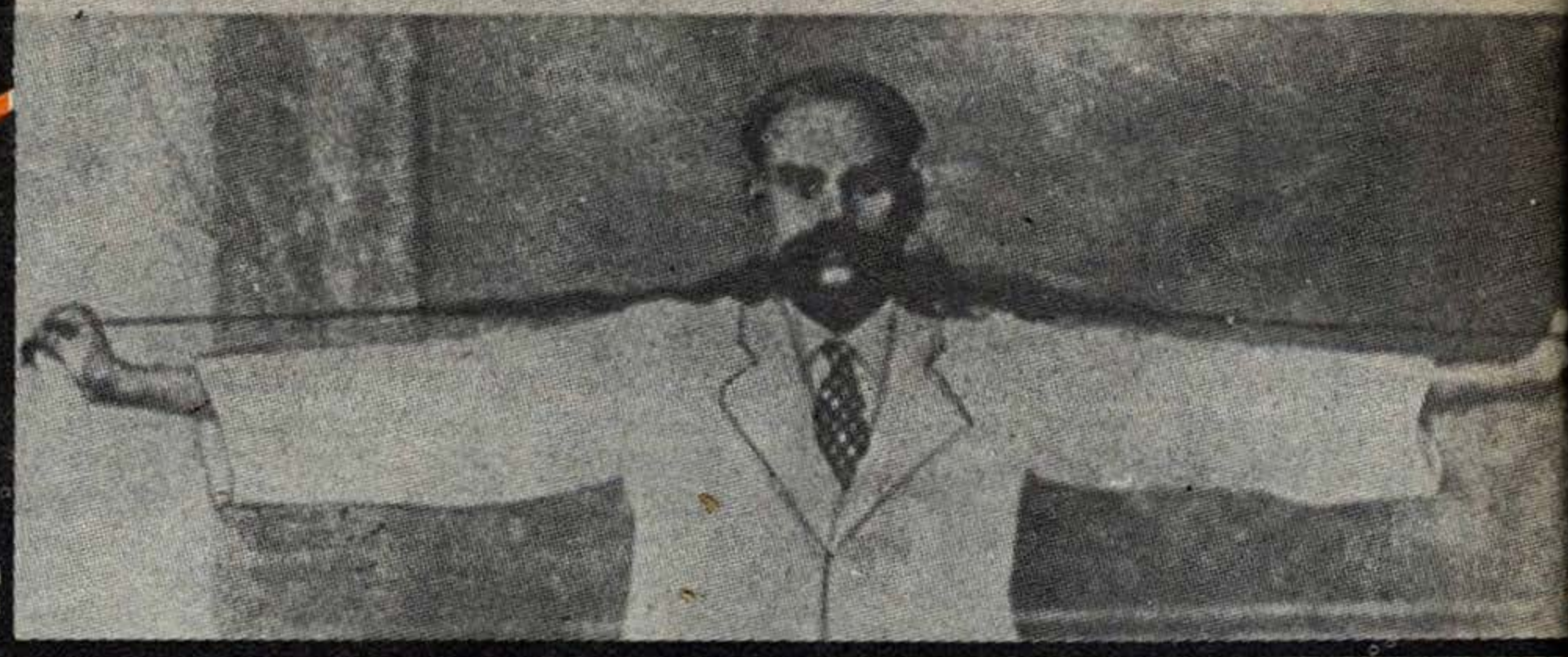

Un original campion malaezian

Cronică măruntă

Informație referitoare la Columna Traiană, model pentru un monument german de pe la anul 1000. Este vorba de columna de metal a episcopului Bernard, păstrată în domul din Hildsheim. Bernard (960-1032), episcop de Hildsheim, a fost educator al tînărului împărat Otto III (983-1002). În 1001 a călătorit la Roma. Sub impresia monumentelor artistice de aici, întors acasă, a comandat și pentru orașul său mai multe monumente de artă, printre care și această columnă. Înaltă de patru metri, este împodobită cu opt spirale cu 154 figuri, grupate în 28 scene de inspirație religioasă.

● Radar? „Un profesor — scrie Timpul din 3 februarie — a prezentat autorităților din statul Massachussets (Statele Unite) o interesantă invenție, denumită «ochiul electric» și servind la semnalizarea automobilelor care circulă pe șosele cu o viteză exagerată. «Ochiul electric» va aviza, în mod automat, posturile polițienești de pe parcurs, atunci cînd o mașină va trece în goană pe șosea. Polițiștii vor putea lua din vreme măsuri pentru oprirea mașinii și pentru sancționarea contravenției la legile circulației".

● La sala Dalles, comandor aviator Andrei Popovici evocă, într-o conferință, personalitatea unuia dintre pionierii aviației românești: Mircea Zorileanu. Și-a început cariera militară ca elev al Școlii de cavalerie din Italia, pe care a terminat-o strălucit. În anul 1910, atras de aviație, a plecat în Franța, unde a urmat școala de pilotaj, absolvită după George-Valentin Bibescu. În timpul primului război mondial s-a remarcat prin eroismul și curajul cu care s-a avîntat în lupte. Între alte fapte de vitejie pilotînd un avion de legătură, în timp ce o șarjă a cavaleriei române fusese respinsă în tranșeea de inamic, Zorileanu a coborît cu avionul pînă la cîțiva metri de pămînt și i-a încurajat, făcîndu-i să cîștige

A doua zi, guvernul Goga-Cuza își dă demisia. „Formațiunea — scrie ziarul francez *Le Petit Parisien*, articol citat de *Timpul* din 13 februarie — era artificială și a avut o existență nu mai lungă decît merita. Fostul guvern a căzut sub presiunea opiniei publice, care refuza să accepte un partid [Partidul Național Creștin] sprijinit pe o ideologie străină. Franța și Anglia — scrie în continuare ziarul amintit —, care de la început au primit acel guvern cu neîncredere justificată, s-au convins curînd că politica lui Octavian Goga, dacă se prelungea, rupea România de puterile care au ajutat la mărirea și la întărirea ei".

Guvernul format la 10 februarie 1938 are următoarea alcătuire: președinte — patriarhul Miron Cristea; ministru de stat și ad-interim la externe — Gh. Tătărăscu; miniștri de stat — C. Angelescu, N. Iorga, Al. Averescu, Alex. Vaida Voievod, Arthur Văitoianu, G.G. Mironescu, foști președinți de Consiliu; Armand Călinescu — interne; G. Ionescu-Sisești — agricultură și cooperație; I. Costinescu — sănătate; Voicu Nițescu — muncă; Const. Anghelescu — comunicații; I. Antonescu — armată, aer și marină; Mircea Cancicov — educație națională și ad-interim justiție; Const. Argetoianu — industrie și comerț; Paul Teodorescu — subsecretar de stat la apărarea națională.

Primul decret al noului guvern: proclamarea stării de asediu în întreaga țară.

Zece zile mai tîrziu se decretează o nouă Constituție a țării, promulgată[1] la 27 februarie. Ziarele amintesc cu acest prilej faptul că prima Constituție a României a fost aceea din 1 iulie 1866. Ea a suferit modificări în 1879, 1884 și 1917. După unirea din 1918, a fost promulgată o nouă Constituție în anul 1923, care cuprindea 138 articole, față de precedenta, care avea 128. Constituția din 1938 are 100 articole, dar semnificativ pentru caracterul ei este conținutul. Noua lege fundamentală a statului român acordă regelui toate prerogativele privind politica internă și externă a statului român, absolvindu-l, totodată, de orice răspundere pentru actele întreprinse ca șef al statului. „Persoana regelui — se spune în articolul 44 — este inviolabilă. Miniștrii lui sînt răspunzători. Actele de stat ale regelui vor fi contrasemnate de un ministru, care, prin aceasta însăși, devine răspunzător de ele. Se exceptează numirea primului ministru care nu va fi contrasemnată".

Între publicațiile legale apărute sub îndrumarea și influența Partidului Comunist Român, se află și *Dacia nouă*, „săptămînalul tinerei generații".

[1] Promulgare — act prin care șeful unui stat dispune publicarea și intrarea în vigoare a unui proiect de lege votat de organul legislativ.

O comedie de succes pe scenele bucureștene — Coloniale, cu actorii Silvia Chicoș, Mircea Axente, Mișu Fotino

Două celebrități ale ecranului: Charlie Chaplin și Paulette Goddard

În paginile ei — deschise problemelor tineretului, participării sale la lupta pentru democrație, pentru cultură și progres — semnează nume cunoscute ale vieții științifice și culturale românești, printre care C.I. Parhon, Nicolae Titulescu, C. Rădulescu-Motru, N. Vasilescu-Karpen, Tudor Vianu, Mircea Florian, Victor Iliu.

În numărul din 2 ianuarie 1938, apar însemnările lui Nicolae Titulescu, „prieten devotat și sincer" al tineretului român, despre *Misiunea istorică a tineretului român*. „Lozinca noastră — scrie Titulescu — trebuie să fie: Totul pentru România, dar prin tineret și în slujba lui". Nicolae Popescu-Doreanu scrie despre *Ultimele zile ale lui N. Bălcescu* (8 ianuarie), prof. G. Vlădescu-Răcoasa și Anton Dumitriu răspund la ancheta intitulată *Rolul culturii franceze în formația mea spirituală* (30 ianuarie și 20 februarie).

La 20 februarie, revista publică sub semnătura lui Henri Focillon, profesor la Sorbona, unul dintre valoroșii istorici și filosofi contemporani ai artei, articolul *România, înfățișare și suflet*, consacrat prezenței artistice românești la Expoziția Universală de la Paris din 1937. „O națiune veche în istorie, dar care a știut să se păstreze tînără" — apreciază reputatul savant francez — a prezentat „minunea unui geniu spontan care se adapă la izvoarele antice ale poporului său și care a făcut operă de artist și de poet mare".

Expoziția internațională de la Paris din 1937 este prezentă și în notele publicate de N. Iorga, sub titlul *Carnet de drum* în *Revista fundațiilor regale*, februarie 1938.

La pavilionul sovietic, savantul român înregistrează „un element de mare frumusețe: grupul celor doi tineri cari, întruchipînd munca, pornesc în vîrful înalt al frontului către un viitor de o mai mare fericire omenească"[1].

„La germani — în schimb, notează Iorga — totul e sever și gol. Doi gardieni în uniformă privesc aspru lumea care vine. Atîta public francez caută să vadă mai aproape trufașa operă a Satanei". ■

Rubrică de: Ioana URSU, Ioan LĂCUSTĂ

Selecția fotografiilor: Radu Ion POPESCU

[1] Este vorba de monumentul, înalt de 24 metri, *Muncitorul și colhoznica*, realizat de Vera Muhina și care simboliza avîntul revoluționar al maselor populare care edificau primul stat socialist din lume.

Cronică măruntă

bătălia. În 1917 a publicat lucrarea Ion Pripitul, poștaș aerian, în care a expus principiile poștei aeriene, puse în practică după primul război mondial.

● Revista fundațiilor, prezentînd ultimele numere din Revue des deux Mondes, reproduce din aceasta cîteva întîmplări din viața Lordului Balfour (1848-1930), prim ministru (1902-1905) și ministru de externe (1916-1919) al Angliei. Iată una dintre ele.

În 1917, în plin război, Balfour a plecat în S.U.A. cu o importantă misiune. Pentru securitatea sa, s-au luat cele mai severe măsuri, inclusiv a se păstra secretul asupra portului de îmbarcare și traseului urmat, spre a fi ferit de submarinele germane care supravegheau coasta nordică a Irlandei. Balfour și ceilalți membri ai misiunii au petrecut, în cel mai mare secret, o noapte în orășelul Dumfires, iar a doua zi au fost îndreptați într-o direcție necunoscută. În momentul îmbarcării, unul dintre însoțitori îl felicită pe Balfour pentru faptul că nimeni n-a descoperit cine este. „— Cine v-a spus asemenea prostii? întrebă Balfour. În orice caz e unul care a știut cine sînt. — Și cine e acesta? — Băiatul de la lift. Toată lumea era consternată. — Dar cum de-a putut afla? întrebă cineva. Iar Balfour le explică surîzînd: — Foarte simplu. Mi-a adus în cameră albumul său de autografe, pe care l-am semnat".

● Acad. I. Simionescu evocă în Timpul din 25 februarie personalitatea lui Ion Ghica, „un adevărat și serios enciclopedist". Sînt subliniate meritele scrierilor sale economice, „străduința de a împleti teoriile sale economice cu exemple luate din țara lui". Este citată o apreciere a lui Victor Slăvescu: „Scrierile economice ale lui I. Ghica nu au atît valoarea unor opere de pură știință economică, cît, mai ales, cuprind strădania de gîndire a unui mare patriot de a răspîndi idei noi, potrivite pentru ridicarea țării".

Din tradiţiile gîndirii progresiste româneşti

Constantin Dobrescu-Argeş:

DEVOTAMENT ŞI ABNEGAŢIE

PENTRU SOARTA ŢĂRANULUI

Dr. ROMUS DIMA

Pămîntul, principalul mijloc de producţie în agricultură, reprezenta elementul fundamental al „chestiunii ţărăneşti" din România sfîrşitului secolului XIX. Incontestabil, asigurarea acestui mijloc hotărîtor pentru viaţa şi munca ţărănimii a constituit preocuparea de căpetenie a lui Constantin Dobrescu-Argeş.

Pentru reforme reale

Starea economică şi socială înapoiată a ţărănimii, lupta ei de veacuri pentru pămînt şi un trai mai bun au determinat pe C. Dobrescu-Argeş să se aplece cu devotament şi abnegaţie asupra problemei centrale a ţăranului şi a satului românesc din a doua jumătate a sec. XIX — problema pămîntului. El a elaborat studii, analize, diagrame şi statistici, a generat anchete sociale în diverse comune şi sate unde lipsa de pămînt luase proporţii alarmante. La multe dintre aceste acţiuni a luat parte personal, iar principalele constatări le-a făcut cunoscute, publicîndu-le în presă, îndeosebi în *Gazeta ţăranilor*, sau le-a adus la cunoştinţa guvernului şi Parlamentului. În Camera Deputaţilor a adresat numeroase interpelări Guvernului, primului ministru şi miniştrilor de resort în legătură cu lipsa de pămînt atît de greu resimţită de ţărani, a dezvăluit abuzurile şi ilegalităţile comise de moşieri şi arendaşi, ca şi de unele autorităţi locale sau centrale.

Cum vedea C. Dobrescu-Argeş rezolvarea celui mai arzător şi complex capitol al „chestiunii ţărăneşti" din acel moment istoric?

Asigurarea pămîntului pentru ţărani — considera el — se putea rezolva prin: împroprietărire; prin acordare de izlazuri comunale şi alte resurse necesare gospodăriilor ţărăneşti pentru a creşte animale; prin învoieli agricole corecte, fundamentate prin lege.

Opiniile sale cu privire la împroprietărirea ţăranilor au cunoscut o traiectorie curioasă, în sensul că, la începuturile activităţii sociale şi politice, a fost dominat de idei mai înaintate decît în perioada apogeului carierei sale. Astfel, la 19 iunie 1883, el a publicat în *Ţăranul* un articol de fond în care se referea pe larg la modalităţile de înfăptuire a împroprietăririi ţăranilor. El constata că „de 18 veacuri proprietatea la noi în ţară n-a fost absolută, ci condiţionată", că între proprietarii de pămînt şi ţărani exista un fel de „pact social", în sensul că primii erau datori „să dea pămîntul trebuincios locuitorilor după moşiile lor", iar aceştia aveau obligaţia să muncească pămîntul şi să dea zeciuiala proprietarilor. Aşadar, arăta el, aceste raporturi se întemeiau pe „principii de reciprocitate între proprietar şi ţăran". Avînd în vedere acest fapt, el solicita să se realizeze împroprietărirea ţăranilor astfel: statul, ca posesor al celei mai mari suprafeţe de teren, dar care nu era „proprietar absolut asupra moşiilor", ci numai administratorul acestora, să treacă domeniile sale la ţărani, percepînd „arendă fixă". „Proprietarii cei mari — zicea Dobrescu-Argeş —, *obligaţi* [s.n.] de acelaşi principiu, să facă [şi ei] ca statul, împroprietărind pe cei după [de pe] moşiile lor ce n-au nici un pămînt şi lăsînd pe seama sătenilor, cu arendă fixă, ca la coloni, moşiile lor". Procedîndu-se aşa, constata el, „chestia rurală nu mai există".

Observăm deci că în anul 1883 era vorba de o obligaţie a marilor proprietari de a împroprietări pe ţăranii fără pămînt şi de a da în arendă moşiile lor la săteni. În discursurile parlamentare de după anul 1888 însă, deputatul de Argeş nu s-a mai referit la această obligaţie a marilor proprietari de pămînt, sau la „pactul so-

cial“ dintre ei și țărani, despre care vorbea în anul 1883. Ba mai mult, el s-a ridicat chiar împotriva celor care cereau să se cumpere moșii și de la particulari spre a fi împărțite sătenilor, declarînd sentențios și categoric: „Noi dorim emanciparea țăranilor și împroprietărirea lor pe moșiile statului, spre a constitui mica proprietate“. Inconsecvent și contradictoriu în aceste privințe, a renunțat și la această poziție, propunînd în ședința Camerei Deputaților din 1 martie 1890, în numele grupului democrat din Parlament, un proiect de lege care să autorizeze statul să cumpere moșii de la particulari — *dar numai dacă aceștia se ofereau să le vîndă* — spre a împroprietări țăranii, în cazul cînd moșiile statului nu erau suficiente.

Dincolo de aceste limite și inconsecvențe, este demnă de a fi semnalată acțiunea energică și hotărîtă a lui C. Dobrescu-Argeș pentru a determina Parlamentul și guvernul să treacă neîntîrziat la împroprietărirea țăranilor pe moșiile statului. În februarie 1896, el scria: „Chestia pămîntului este din ce în ce mai ardentă; atît sătenii care nu au nicicum pămînt, precum și cei ce au mai puțin de o jumătate de hectar..., și unii și alții, cer pămînt. Iată o problemă pe care trebuie să o dezlegăm. Un stoc de moșii trebuie să aibă statul ca să împace aceste cereri de pămînt“.

C. Dobrescu-Argeș și grupul democrat din Camera Deputaților considerau, pe baza unor calcule și analize detaliate, că dacă fiecărui țăran i s-ar fi asigurat sau completat șapte hectare de pămînt prin împroprietărire, suprafața respectivă i-ar „garanta și libertatea lui și întreținerea familiei“. Așadar, statul ar fi trebuit să dea țăranilor aproximativ 2 000 000 hectare pămînt, peste ceea ce dăduse între 1864 și 1889. „Dar statul nu posedă, după cum declară un economist, n-are acum decît 1 850 000 de hectare“; diferența pînă la 2 000 000 — arăta C. Dobrescu-Argeș în Parlament — „ar putea să se cumpere de stat într-un timp mai îndelungat, spre a se împărți în urmă la săteni“.

Propunînd Parlamentului, în anul 1889, împroprietărirea țăranilor în sistemul și modalitățile consemnate, deputatul de Argeș a supus totodată criticii toate legile de împroprietărire elaborate pînă atunci de diferitele guverne, inclusiv legea din anul 1864. Trebuie precizat însă că el a recunoscut întotdeauna caracterul progresist al legii rurale inițiate de Cuza și Kogălniceanu în 1864. („Cine nu-și aduce aminte de marea bucurie cu care legea rurală a fost primită de toată națiunea!“, declara el la 3 iulie 1894), dar în același timp a relevat lacunele acestei legi, faptul că nu s-au aplicat, în totalitate sau deloc, exact acele părți bune ale ei. Aceste motive îl făceau să afirme: „Astăzi, de fapt, țăranul e tot sub robia clăcii, dar o clacă mizerabilă, ascunsă, omorîtoare“. Pe baza articolului 15 din legea rurală de la 1864, statul avea obligația, iar țăranii dreptul să li se măsoare pămîntul primit la împroprietărire, să-l parceleze, să-l hotărnicească și să-l împrejmuiască. Nici după 30 ani de la apariția legii rurale nu fuseseră însă înfăptuite prevederile articolului 15. C. Dobrescu-Argeș acorda mare atenție acestui articol, întrucît neaplicarea lui a creat multe probleme de ordin social: însușirea pămîntului țăranilor săraci de către cei mai înstăriți și cu putere materială deosebită, certuri numeroase între țăranii împroprietăriți, procese multiple etc. Era normal să ceară stăruitor, în presă ca și în Parlament, aplicarea articolului menționat. În februarie 1889, declara în Camera Deputaților: „Dacă, d-lor, veți binevoi a revizui Legea rurală din 1864 și veți face parcelarea pămîntului [delimitarea loturilor cuvenite], cu aceasta veți ușura cu trei părți din patru soluționarea problemei“. La inițiativa sa, un grup numeros de deputați, între care și socialistul V.G. Morțun, a propus guvernului, în februarie 1894, să prezinte de urgență Camerei Deputaților un proiect de lege pentru parcelarea, împrejmuirea și hotărnicirea pămîntului țăranilor împroprietăriți în 1864. Ca de obicei însă propunerile făcute de C. Dobrescu-Argeș nu au fost aprobate. Deputatul argeșean nu a abandonat însă lupta declarînd că drepturile cetățenești nu puteau fi desființate prin nimic, întrucît ele „sînt eterne ca și poporul, sînt imprescriptibile, inalienabile și inviolabile. Poporul are oricînd datoria a și le lua în stăpînire“. Referindu-se la legile pentru împroprietărirea țăranilor adoptate în România după anul 1864, el le caracteriza în următorii termeni: „Legi de împroprietărire aplicate după arbitrariul tuturor slujbașilor irresponsabili; împroprietăriri făcute fără control și fără pricepere, pe care le puteau desființa perceptorii și comisiile de recensămînt de la sate, luînd pămîntul de la unii și dîndu-l altora!“ Așa s-a întîmplat și în 1887, cînd s-a elaborat o lege de revizuire a tuturor împroprietăririlor făcute în anii 1879, 1882-1883 și 1886, dar care, din păcate, nu s-a aplicat niciodată. Așadar, nu numai legea cu prevederile ei, ci și aplicarea corectă a acestora. Or, în majoritatea cazurilor, prevederea legii rămînea literă moartă. „Vă închipuiți ce ar fi ieșit la iveală — nota el —, făcîndu-se o astfel de cercetare! Cîte pungășii nu s-ar fi aflat, cîte infamii, cîte arbitrarii, cîte fărădelegi! Prin urmare, puternicii timpului de atunci au tăcut ca... peștele în apă, Tăcerea era de aur, căci și treaba rentase aur“.

Deputatul de Argeș a depus mari eforturi pentru a deter-

mina cercurile responsabile ale țării să adopte un spirit realist în rezolvarea marilor probleme ale vremii. „Spuneți mereu că sîntem o țară eminamente agricolă. Este o frază goală pe care toți o spunem și de care m-am plictisit. Da, venim aici în Parlament, ținem discursuri frumoase, calde, generoase, dar numai atît!... Ei bine, țara are dreptul a ne zice: Nu cu vorbe se rezolvă problemele sociale, ci cu reforme reale, întemeiate pe date științifice, pe fapte".

Învoielile agricole orînduite printr-un act normativ în anul 1866, odată cu votarea „Legii pentru tocmelile de lucrări agricole și pentru executarea lor", ca și celelalte reglementări din a doua jumătate a sec. XIX, au avut în vedere cu precădere interesele moșierilor și arendașilor și mai puțin sau deloc pe cele ale țăranilor. C. Dobrescu-Argeș socotea că învoielile agricole sînt o problemă economică importantă de care depinde nivelul de trai al țărănimii. Într-un articol publicat în *Gazeta țăranilor* din 11 septembrie 1894, el aprecia că învoielile agricole erau inechitabile și reprezentau „marea pricină, marele izvor al robiei economice a țăranului". Iar în Camera Deputaților, la 23 decembrie 1895, afirma: „Tocmelile agricole reprezintă cea mai grea și mai mare problemă economică a României rurale".

Dacă învoielile agricole ar fi fost corecte, afirma C. Dobrescu-Argeș, ele puteau contribui la asigurarea condițiilor minime de trai pentru țărănime. De aceea, a militat cu ardoare pentru adoptarea unei noi legi care „să aibă tot atîtea îndatoriri scrise pentru proprietari sau arendași cîte sînt înscrise pentru țărani". Dacă este vorba de o tocmeală agricolă — afirma el — înseamna că, obligatoriu, trebuie să fie două părți contractante, cu drepturi și obligațiuni și pentru una și pentru cealaltă. El adresa chemarea Camerei Deputaților ca să dea dovadă de „imparțialitate și maturitate, pentru a găsi o soluțiune ce trebuie să împace toate interesele" agricole, atît ale marilor, cît și ale micilor proprietari". Numai așa se putea elabora „o lege de tocmeli agricole care să asigure prosperitatea clasei rurale".

Pe lîngă inconsecvențele de care aminteam, considerăm necesar să scoatem în evidență încă o lacună a gîndirii lui C. Dobrescu-Argeș. Exagerînd rolul activității electorale și parlamentare, el avea convingerea nestrămutată că rezolvarea tuturor laturilor „chestiunii țărănești", mai ales cele privind pămîntul, izlazul și învoielile agricole, se putea obține prin trimiterea în Parlament a cîtorva zeci de deputați aleși din rîndurile țărănimii, care să-și impună drepturile lor. „Trimiteți în Cameră — le spunea C. Dobrescu-Argeș țăranilor în noiembrie 1894 — la alegerile care vin, 38 de deputați aleși liber din rîndurile voastre și atît. Ca prin farmec totul se va schimba... Glasul vostru fi-va pretutindeni auzit și ascultat... Cestiunea pămîntului și a tocmelilor agricole vor fi în folosul celor 4 milioane de muncitori... Toate acestea le va face votul. Într-însul stă mîntuirea".

Analiza istorică a activității lui Constantin Dobrescu-Argeș ne determină să apreciem că, deși a promovat și asemenea idei naive, lipsite de orice bază reală, revendicările sale cu privire la împroprietărirea țăranilor și la învoielile agricole, incluse și în programul Partidului Țărănesc înființat în anul 1895, au un caracter burghezo-democratic și dacă ar fi fost aplicate puteau determina, în condițiile de la sfîrșitul secolului XIX, îmbunătățirea simțitoare a situației economice, sociale și politice a țărănimii române. ■

(Va urma)

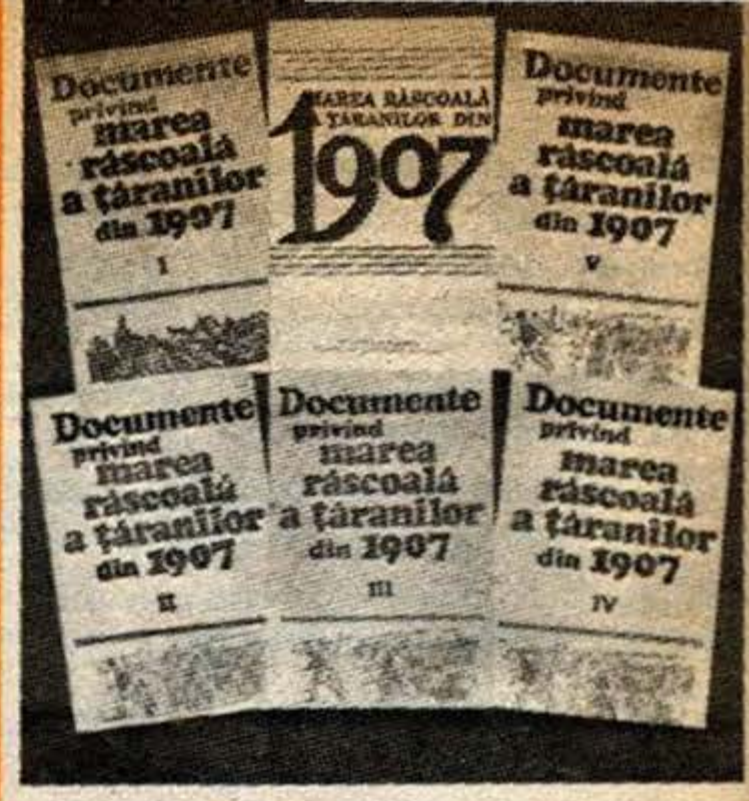

Cu volumul V, recent apărut în Editura Academiei Republicii Socialiste România, se încheie seria de Documente privind marea răscoală a țăranilor din 1907. *Amplă acțiune de explorare documentară și de cercetare științifică a celei mai puternice ridicări la luptă a țărănimii române în epoca modernă, cele cinci volume de documente apărute în perioada 1977-1987, sub egida Academiei de Științe Sociale și Politice a Republicii Socialiste România, reprezintă încununarea muncii unui larg colectiv de specialiști de la Institutul de Studii Istorice și Social-Politice de pe lîngă Comitetul Central al Partidului Comunist Român, Institutul de Istorie „Nicolae Iorga" și Direcția Generală a Arhivelor Statului, activitate a cărei coordonare științifică a fost asigurată de Ion Popescu-Puțuri.*

Valorificarea editorială a imensului material documentor existent în arhive, în presa timpului și în bibliotecile din țară a debutat în 1967, cu elaborarea monografiei Marea răscoală a țăranilor din 1907, *căreia a doua ediție, revăzută și îmbunătățită, a văzut lumina tiporului odată cu cel de-al cincilea volum de documente. Specialiștii, publicul larg cititor au, astfel, la dispoziție nu numai materialul documentor existent, ci și evaluarea și interpretarea critică, științifică, a evenimentelor petrecute acum opt decenii. O contribuție cu totul remarcobilă la descifrarea complexelor probleme ținînd de evoluția societății românești la începutul secolului nostru, a rolului pe care l-a jucat țărănimea în procesul edificării României moderne.*

Privite în contextul general al dezvoltării cercetării științifice din patria noastră, cele cinci volume de documente și monografia recent apărută se constituie ca una din cele mai de seamă realizări ale istoriografiei românești din perioada de ample deschideri inaugurată de Congresul IX al Partidului Comunist Român în toate domeniile vieții noastre sociale.

AȘA VA PLACE ISTORIA?

URMAȘII LUI PRIAM LA LUTETIA?

ALAIN DEMURGER

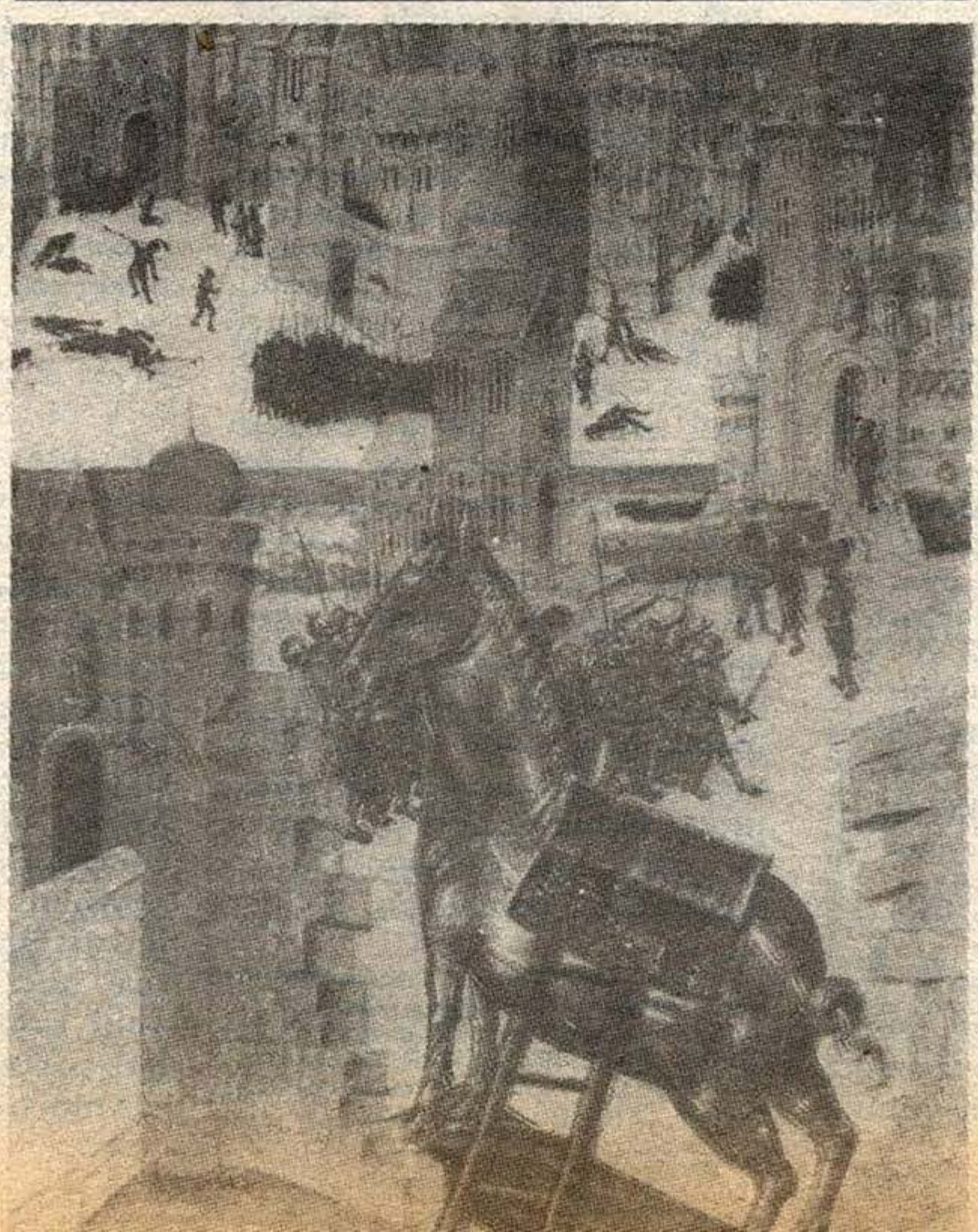

Pe vremea cînd francezii credeau că se trag din Priam, ultimul rege al Troiei, o asemenea miniatură, reprezentînd calul troian, era des întîlnită pe manuscrisele epocii

În 1714, un ordin al lui Ludovic XIV trimitea la Bastilia un savant, pentru că acesta nega... originile troiene ale francezilor! Mitul despre aceste origini datează din evul mediu, de pe vremea cînd francezii credeau că se trag din Priam, ultimul rege al Troiei. Această idee a domnit în mod absolut timp de cîteva secole. Pînă în ziua în care, în conștiința francezilor — cum scrie autorul articolului care urmează[1] —, galii i-au înlocuit pe troieni. Astăzi lucrurile sînt limpezi. Începînd din mileniul I î.e.n. teritoriul Franței a fost locuit de celți (cărora romanii le spuneau gali, de unde și denumirea de Galia), supuși, în secolul I î.e.n. — în urma asediului cetății Alesia și înfrîngerii lui Vercingetorix[2] — de legiunile romane ale lui Cezar. După cîteva veacuri, în care în zonă s-au succedat invaziile barbare, pustiitoare, în sec. V s-au stabilit și francii, Clovis (481-511) reușind să întemeieze statul franc, ce a durat pînă la mijlocul sec. IX.

De-a lungul veacurilor, originile francilor au suscitat aprinse discuții. În legătură cu aceste origini, cunoscuții istorici francezi E. Lavisse și A. Rambaud, în lucrarea Histoire générale du IV e siècle à nos jours, **apărută în urmă cu aproape 100 ani, în 1894, și considerată pînă astăzi o istorie monumentală relevă: „Scriitorii vechi au apelat la legendă acolo unde istoria a refuzat să-i ajute. Pentru Grégoire de Tours [episcop și istoric galo-roman din sec. VI], francii sînt un popor venit, afirmă el — fără să ne spună și cum — din Pannonia pe Rin... Pentru** Gesta Francorum **francii sînt troienii învinși, pe care Priam și Antenor i-au condus pe mare la gurile Dunării.**

În ceea ce ne privește, trebuie să ne menținem în incertitudine și neștiință. Să constatăm numai că în sec. III, cînd germanii pornesc ofensiva împotriva Romei, numele de franci este comun tuturor populațiilor care locuiau pe malul drept al Rinului, de la Main pînă la mare".

Astăzi pentru oamenii de știință a devenit clar că francii erau triburi germanice, care trăiau în sec. III e.n. pe cursul inferior și mijlociu al Rinului și care au cucerit, în sec. V-VI, aproape toată Galia, creînd — cum am mai arătat — statul franc. Multă vreme însă, după cum demonstrează articolul reprodus aici, copiii au învățat la școală despre originile troiene ale francilor și deci ale francezilor.

F. D.

---

[1] Reproducem acest articol, într-o formă prescurtată și cu titlul și subtitlurile redacției noastre, din revista franceză *L'histoire*, nr. 86 (februarie 1986).

[2] *Magazin istoric*, nr. 8,9/1975, 2/1986.

„Strămoșii noștri galii"... Punctul de plecare obligatoriu al oricărei istorii a Franței. Dar răspunsurile la foarte vechea întrebare „de unde venim?" au variat, în decursul secolelor. Francezii evului mediu îi considerau strămoșii lor pe... troieni. De atunci, istoricii au dovedit — nu fără dificultăți — că la mijloc era un mit și galii i-au înlocuit pe troieni. Este însă interesant de aflat de ce omul medieval își dorea strămoși atît de prestigioși. Dar mai întîi, care era viziunea lui despre istorie?

Astăzi, vechile manuale de școală primară ne dau o idee exactă asupra fondului istoric comun tuturor francezilor. Ideal ar fi ca, plasîndu-ne, de exemplu, în pragul secolului XV, să reconstituim imaginar manualul de istorie al unui elev francez din evul mediu. Din nefericire, nu putem face asta pentru că, de fapt, pe atunci nu exista o unică cultură istorică, ci mai multe, ale unor pături, divers instruite.

„Scrise ca un copac"

Prima pistă este, evident, cartea. Există numeroase inventare de biblioteci. „Librăriile" regale sau princiare erau cele mai bine înzestrate (Carol V, Carol de Orléans, ducii de Burgundia). La fel de bogate erau bibliotecile mănăstirilor. În acestea, istoria ocupa un loc de frunte. În primul rînd, marile succese ale literaturii istorice medievale: *Chronique de Charlemagne*, atribuită lui Turpin; un manual de bază pentru cunoașterea istoriei sfinte, *Histoire scolastique*, de Pierre le Mangeur; istoria papilor și împăraților, relatată în cronica Fratelui Martin. O enciclopedie istorică, *Miroir historial*, scrisă de călugărul dominican Vincent de Beauvais, completează seria de lucrări în limba latină, traduse în franceză la sfîrșitul evului mediu și care au fost printre primele cărți tipărite.

Istoria Troiei figurează peste tot, deseori sub titlul *Romanul Troiei* (roman înseamnă povestire istorică, în limba populară). Cel mai celebru roman al Troiei a fost scris la sfîrșitul sec. XII de un truver[1] din Touraine, Benoît de Sainte-Maure, care s-a inspirat din două relatări atribuite unor luptători din războiul Troiei: Dares Frigianul, reprezentantul troienilor, și Dictys Cretanul, purtătorul de cuvînt al grecilor. Troia îi preocupă pe oamenii evului mediu: în 1395, episcopul de Bazas dăruiește o *Istorie a Troiei* unui colegiu din Cahors, iar ducele Jean de Berry cumpără „o carte despre Troia cea Mare de la un cetățean și bancher din Paris". Astfel de lucrări ne ajută să cunoaștem cultura istorică a unei pături restrînse, aceea care știa să citească, aceea căreia îi plăcea istoria.

Dar ceilalți? Ei au știință de carte, dar nu cunosc trecutul sau nu-i interesează: testamentele funcționarilor din Lyon nu conțin nici un titlu istoric. Fără îndoială, o mare parte din francezi sînt familiarizați cu unele teme istorice. Putem însă vorbi despre o cultură? Totul depinde de mediul social. Elitele cultivate posedau o bună informație istorică. În cadrul nobilimii, istoria Troiei se discuta atît de des, încît un istoric din sec. XII, în căutare de public, propune alte teme.

Ce fel de istorie oferea istoricul medieval cititorilor săi? În primul rînd, una genealogică, preocupată de căutarea originilor. Philippe Mousket, cetățean al orașului Tournai, vrea, în 1242, „În versuri să pună a regilor Franței/ Întreagă istorie și spiță". Primat, călugărul de la mănăstirea Saint-Denis, care a trăit la sfîrșitul sec. XIII și a tradus în franceză *Cronicile latine de la Saint-Denis*, transformîndu-le în *Grandes Chroniques de France*, veritabilă istorie oficială a dinastiei Capețienilor (întemeiată în 987), vrea să stabilească continuitatea familiei regale „pentru că mai multe persoane se îndoiau de genealogia regilor Franței, de originea lor și de spița din care se trag".

În sec. XIV, cunoșteau o mare popularitate cărți cu poze sau suluri împodobite cu picturi, destinate educației religioase a laicilor: succesiunea evenimentelor din istoria sfîntă și din cea profană se prezenta sub formă de tablouri sinoptice. Astfel, în biblioteca lui Carol V (1364-1380), se găsesc tablouri „ale anilor Nașterii Domnului nostru Iisus Hristos, de la Adam încoace, ale vîrstei lumii și, de asemenea, ale papilor, împăraților și regilor Franței, pictate, istorisite și scrise ca un copac, pe pergament împăturit și aceasta pentru a fi făcute sul".

Autorul anonim al unei scurte istorii a Franței, scrisă în timpul domniei lui Ludovic XII (1498-1515), și-a împărțit materia pe domnii: prin ce se deosebește Ludovic XII de toți predecesorii săi, începînd de la regele franc Meroveu (448-458), care a dat numele dinastiei merovingiene? „Anume prin aceea că înainte de el nimeni de spiță regală nu urmase la tron fără a fi fiu sau măcar nepot de rege. Iar tatăl lui și bunicul lui nu fuseseră decît duci". De la antici, îndeosebi de la Virgiliu, istoricul medieval a reținut că „destinul națiunilor este cea mai nobilă temă istorică". Dar destinul unei națiuni se confundă, în epocă, cu cel al familiei sale domnitoare, de unde efortul intens de reconstituire genealogică și cronologică.

Pharamond, fiul lui Marcomir

Istoricul medieval vrea să găsească în trecut și învățăminte pentru prezent. Acest obiectiv se îmbină cu cel precedent: dacă munca istoricului constă în stabilirea ascendenței regilor și dacă contribuie la justificarea prezentului de către trecut, nu încape îndoială că întemeierea unei rase, unui popor, unui drept în trecutul cel mai îndepărtat cu putință este cea mai bună justificare a reali-

[1] Poeți medievali care își compuneau creațiile în vechea franceză de nord și cultivau o poezie erotică rafinată. Spre deosebire de trubadurii etineranți, truverii se stabileau la curțile principilor, în orașe.

tăţii şi a legitimităţii sale. „Prin urmare, cert este că regii Franţei, prin care regatul este glorios şi renumit, se trag din nobila familie domnitoare a Troiei", ne spune Primat. Şi, timp de un mileniu, originile troiene au constituit adevărul istoric.

Ştiau oare toţi francezii din sec. XV că se trag din troieni? Evenimentele din *Grandes Chroniques de France* erau desigur gravate în memoria multor francezi. Iată-le: „404 ani înainte de înfiinţarea Romei [deci în 1157 î.e.n.], în Troia cea Mare domnea Priam"... A urmat asediul aheilor, distrugerea Troiei. Supravieţuitorii s-au răspîndit care încotro, sub conducerea principilor troieni: Helenus, Enea, Antenor, trei nume transmise de tradiţia antică. Lor li s-au adăugat nou-veniţii, Turcus şi Francion, „care erau veri primari (căci Francion era fiul lui Hector, iar Turcus fiul lui Troilus); ei locuiau pe un fluviu care se numea Dunărea". Au întemeiat o cetate pe care au numit-o Sicambra; timp îndelungat li s-a spus sicambrieni, după numele cetăţii; plăteau tribut romanilor, la fel cu celelalte naţiuni. „Au locuit în această cetate 1507 ani după ce o întemeiaseră". Totuşi nu au rămas toţi la Sicambra. Foarte curînd unii dintre ei au trecut în Galia, unde au întemeiat Lutetia [viitorul Paris].

În anul 376 e.n., împăratul roman Valentinian II s-a văzut nevoit să facă faţă revoltei tribului alanilor; la chemarea împăratului, troienii din Sicambra i-au izgonit pe alani şi, drept recompensă, Valentinian i-a scutit de plata tributului pe zece ani. El le-a zis „francezi, din cauza mîndriei lor" (alţi autori sînt însă de părere că numele lor vine de la Francion). După zece ani, împăratul le-a cerut să plătească iarăşi tribut; francii au refuzat, dar, ştiind că nu se vor putea opune romanilor, au părăsit cîmpia Dunării şi s-au aşezat pe Rin. Francii de pe Rin şi-au ales trei duci. Unul dintre ei a fost Marcomir, care s-a dus la Lutetia, pe urmele verilor săi troieni, instalaţi de mult în acel oraş. În amintirea strămoşului lor comun, Paris, cel care o răpise pe Elena, au dat Lutetiei numele acestuia. „Marcomir avea un fiu, pe nume Pharamond: era un cavaler nobil şi viteaz în luptă. Francezii, care voiau să aibă un rege, la fel cu celelalte naţiuni, l-au ales pe Pharamond, urmînd sfatul lui Marcomir, tatăl acestuia. Acest Pharamond a fost primul rege al Franţei".

În anii '30 ai secolului nostru, medievistul Edmond Faral a atribuit paternitatea acestei poveşti unui cronicar din sec. VII, numit Frédégaire. În anul 727, un călugăr din Neustria (partea apuseană a regatului merovingian) a compus *Gesta Regum Francorum*, în care originile troiene ale francilor nu mai erau puse la îndoială. *Gesta* va cunoaşte o mare răspîndire în evul mediu, căci a rămas în cel puţin 50 manuscrise. Lucrarea a furnizat esenţialul din istoria troiană a francilor. În sec. XI, călugărul Aimoin[1] i-a imprimat prestigiul marelui centru istoric care era pe atunci oraşul Fleury (Saint-Benoît-sur-Loire). De la Aimoin şi-au luat relatarea călugării istorici de la Saint-Denis, inclusiv Primat, conferindu-i toate caracterele autenticităţii. De atunci încolo aceste monumente ale istoriografiei medievale franceze vor fi socotite autorităţi certe. Popularizînd o asemenea poveste, istoricii francezi se făceau propagandiştii dinastiei şi patriotismului francez.

Această ascendenţă ilustră este comună unui mare număr de popoare: Padova se mîndreşte cu mormîntul lui Antenor, un alt principe troian, al cărui fiu, Danaus, a fost strămoşul danezilor. Englezii se pretind urmaşii lui Brutus, nepotul de fiu al lui Enea.

[1] Sfîntul Aimoin (mijlocul sec. X — Fleury, cca. 1008) este autorul lucrării *Historia Francorum*, de la origini pînă în anul 654.

Trei luni la Bastilia

Mitul troian simbolizează permanenţa unui popor — şi aceasta constituie tăria lui. Din ruinele Troiei au scăpat cîţiva supravieţuitori; lor le este hărăzit să ducă poporul învins pe culmi şi mai înalte. Spectacolul înălţării irezistibile a Romei, întemeiată de troianul Enea, pînă a ajuns stăpîna lumii, a fost un model pentru toate popoarele din evul mediu.

Pe scurt, istoricul care povesteşte istoria Franţei începe de la Troia, trece prin Sicambra, apoi prin Germania; nu ajunge în Galia decît în sec. IV, odată cu Pharamond, strămoşul lui Clovis.

Secolul XV i-a redescoperit pe gali, fără a-i părăsi însă pe troieni. În epocă s-a dedus ideea că primii troieni erau locuitorii de baştină ai Galiei şi că ei au fost asimilaţi cu galii. Secolul XV a inventat galo-troienii; mitul originilor troiene ale francilor a devenit mitul originilor troiene ale galilor.

Către sfîrşitul secolului însă, soluţia „galo-troiană" nu i-a mai satisfăcut pe toţi, căci lăsa goluri care stînjeneau. În 1497, Giovanni Nanni, zis Annius din Viterbe, a publicat extrase inedite — cum pretindea el — din istorici din antichitate, Beros Caldeeanul, Maneton Egipteanul etc. Erau falsuri, dar ce conta: prin aceste texte putea fi reconstituită o genealogie a regilor gali pornind de la... Noe! Mitul troian rămînea însă intact.

Concomitent au apărut însă istorici care au atacat mitul. Paul Emil din Verona, istoriograf al regelui Franţei Francisc I, a reamintit istoria troiană cu scepticism, apoi, citîndu-l (pe nedrept) pe Cicero, a afirmat că francii erau germani; ceea ce a confirmat un umanist german, Beatus Rhenanus. Imediat, a apărut însă un curent întreg care a restabilit adevărul: strămoşii francezilor sînt realmente troienii.

În ultima treime a sec. XVI, o critică istorică ştiinţifică avea să rupă cu ceea ce, abia atunci, putea fi considerat un basm. În a sa *Franco-Gallia*, François Hotman nota: „În ce-i priveşte pe cei care, prinzînd gustul poveştilor şi basmelor născocite, au raportat originea francezilor la troieni şi la un oarecare Francion, fiu al lui Priam, nu vreau să spun mai mult decît că au furnizat teme poeţilor, mai curînd decît istoricilor adevăraţi". La sfîrşitul veacului XVI, pînă şi în lucrările de popularizare originile troiene erau eliminate din istorie.

Totuşi, în secolul următor, XVII, pasărea Phenix troiană renaşte! În a sa *Histoire de France* (1643-1651), François Mézeray menţiona: „Nu există poveşti care să nu aibă un fundament în adevăr". Într-un cuvînt, nu există fum fără foc. La 11 noiembrie 1714, cînd era admis ca student la Academia inscripţiilor, Nicolas Fréret (1688-1749) a citit un memoriu despre originea francezilor, în care demonstra că francii erau un trib germanic. Autorul susţinea deci contrariul adevărului oficial pe care iezuitul Gabriel Daniel, viitorul istoriograf al regelui, îl prezentase cu un an în urmă. Acuzat de a fi voit să-şi tipărească memoriul fără încuviinţare, Fréret a fost întemniţat la Bastilia, timp de trei luni.

Astăzi, toate sînt la locul lor. Galii se aflau în Galia în baza dreptului primului ocupant. Romanii au venit în Galia, nu chiar în mod paşnic, am zice, ci ca nişte cuceritori, oricîte lucruri frumoase ar fi dăruit ei după aceea. Apoi au venit vreo 100 000 franci, pe care trebuie să ne hotărîm să-i înrudim cu germanii, şi nu cu frumoasa prinţesă a Troiei şi foarte numeroasa ei descendenţă. Toţi, inclusiv galii, au lăsat urme. ■

În româneşte de
Georgeta BOLOMEI

AETHICUS HISTRICUS

(Urmare din p. 14)

răspîndire. Pînă în sec. XVI au apărut numeroase copii, cunoscîndu-se în prezent 40 diferite variante ale ei.

S-au produs chiar şi unele confuzii. Datorită coincidenţei de nume a abreviatorului (presbiterul Ieronim) şi a cunoscutului părinte bisericesc Ieronim s-a crezut o perioadă că abreviatorul ar fi fost chiar acest mare scriitor bisericesc apusean. De asemenea, în ce-l priveşte pe Aethicus — datorită prestigiului lucrării sale — s-a crezut că şi alte cosmografii ar fi realizate tot de el. Aşa s-a întîmplat cu *Cosmografia* lui Iulius Honorinus atribuită lui Aethicus, motiv pentru care în lumea ştiinţifică *Cosmografia* scrisă de Honorinus circulă şi cu numele de *Pseudo-Aethicus*.

În sec. XIX *Cosmografia* lui Aethicus Histricus a trezit interesul specialiştilor fiind editată şi comentată succesiv de mai mulţi învăţaţi. Un remarcabil studiu a întocmit savantul german H. Wuttke.

Într-o lucrare consacrată lui Aethicus tipărită la Frankfurt în 1973, Kurt Hillkowitz îşi însuşea părerea lui Wuttke asupra locului naşterii lui Aethicus Histricus la Dunărea de Jos, în Dobrogea de azi. O contribuţie recentă aparţine eminentului profesor italian Vittorio Peri, care, avînd în vedere descoperirile arheologice de la Histria, a stabilit locul naşterii lui Aethicus, în Histria dobrogeană.

Un alfabet sui-generis

Aethicus nu a fost numai un pasionat filosof, geograf, navigator, ci şi un lingvist şi, în aceeaşi măsură, un inventator. Începînd cu cele mai vechi copii — inclusiv cea aflată la Leipzig — la sfîrşitul *Cosmografiei* se află un alfabet, deosebit prin caractere şi denumirile literelor, de toate alfabetele cunoscute pînă atunci. Acest alfabet cuprinde 22 litere, care în manuscrisul lui Rabanus Maurus mai cuprinde o literă *(Reque)* redată şi de A. d'Avezac în ediţia din 1852 a *Cosmografiei*.

Existenţa acestui alfabet, în majoritatea copiilor-manuscrise, pune probleme de seducător interes pentru cercetarea ştiinţifică.

Este un alfabet imaginat pur şi simplu de filosoful antic? Punea Aethicus în circulaţie semne grafice ale limbii folosite atunci pe străvechile meleaguri natale? Reprezenta acest alfabet o scriere pe care marele învăţat a preconizat-o pentru a exprima limba vorbită atunci altundeva, în îndelungatele sale călătorii? Răspunsul la aceste întrebări constituie însă o problemă de viitor.

Menţionînd încă o dată meritele lucrării lui Aethicus, care, chiar în forma sa trunchiată de Ieronim, a constituit vreme de cîteva sute de ani manualul de bază, cu ajutorul căruia în şcolile mănăstireşti ale evului mediu au fost transmise cunoştinţele geografice ale Antichităţii, să subliniem totodată că opera filosofului Aethicus Histricus reliefează şi ea contribuţia spiritualităţii daco-romane la universalismul european, ilustrînd faptul că, în acea epocă, cultura din spaţiul carpato-danubiano-pontic ţinea direct şi în chip firesc de lumea daco-romană, dar şi de întreaga Europă, fiind integrată civilizaţiilor din lumea cunoscută atunci.

Prin operele lor, cînd nu au circulat ei înşişi (cum a făcut-o Aethicus Histricus), cărturarii străromâni au îmbogăţit patrimoniul cultural al lumii, rămînînd în acelaşi timp, puternic legaţi de meleagurile străbune. Referirile la Dobrogea natală, atît din scrierea lui Aethicus, cît şi din ale lui Ioan Cassian, Dionisie Exiguul ş.a., sînt o dovadă a faptului că aceşti cărturari au rămas mereu legaţi de meleagurile de origine, în pofida distanţelor care, uneori, i-au separat de aceste locuri.

Prin preocupările şi prin opera sa, prin spiritul său deschis cunoaşterii şi cercetării, dar, în acelaşi timp, prin dorinţa de a transmite cunoştinţele sale umanităţii, Aethicus Histricus este un adevărat enciclopedist „avant la lettre" — o contribuţie străromână la cultura universală. ■

CORESPONDENŢĂ SECRETĂ

CASA ALBĂ —

DOWNING STREET 10

Dr. EUGEN PREDA

O scrisoare datată 29 februarie poate fi expediată, cum se ştie, doar o dată la patru ani[1]. 1944 a fost an bisect. Fiind război, Olimpiada nu a avut loc. Dar marea conflagraţie nu a anulat un alt eveniment al fiecărui an bisect: alegerile prezidenţiale americane. Pentru Franklin Delano Roosevelt, care la 30 ianuarie împlinea 62 ani, 1944 avea să adauge suprasolicitărilor războiului eforturile unei aprige campanii electorale, pînă la scrutinul care, tradiţional, se desfăşoară în prima zi de marţi din noiembrie. Cu atît mai mult cu cît noul an l-a găsit pe preşedinte nerestabilit de pe urma gripei contractate la sfîrşitul lui 1943, iar starea sănătăţii sale[2] s-a interferat cu celelalte preocupări copleşitoare. Două mesaje trimise la 29 februarie 1944 — poate data a fost aleasă cu scopul de a sugera caracterul deosebit al anului pentru preşedinte — dau masura priorităţilor americane. Ele marchează, totodată, un punct de cotitură în însăşi desfăşurarea corespondenţei, care îşi pierde treptat lustrul intimităţii cordiale. Chiar formula de adresare „Fostei persoane navale" devine o raritate, sub povara preponderenţei crescînde a puterii Statelor Unite asupra celei britanice şi urgenţei sporite a problemelor postbelice, în care ciocnirea intereselor capătă proeminenţă. După un an, la 23 februarie 1945, Churchill medita într-un cerc intim, după cum notează John Colville, în lucrarea sa *The Fringes of Power, 10 Downing Street, Diaries 1939-1945*: „După acest război, vom fi lipsiţi de forţă, nu vom avea bani şi vigoare şi vom zăcea între cele două mari puteri S.U.A. şi U.R.S.S."

Soarta celor două scrisori

Un măr al discordiei era petrolul din Orientul Mijlociu. În ultima zi a lunii februarie, Roosevelt a luat iniţiativa de a-i trimite lui Churchill pentru *„a fi văzut numai de Dv."*, şi cu rugămintea de a-i *„fi înapoiat, neavînd alt exemplar"*, un memorandum întocmit de generalul P. Hurley, fost ministru de război (1929-1933), care întreprinsese numeroase misiuni în străinătate, ca reprezentant personal al preşedintelui. Documentul schiţa politica americană în Iran, cu implicaţii pentru întreg Orientul Mijlociu. Obiectivul Statelor Unite devenea preluarea conducerii în Iran şi în alte ţări *„mai puţin puternice"*. Pentru a fi sprijinită să rămînă o putere mondială, Marea Britanie, indica memorandumul, *„trebuie să accepte principiile libertăţii şi democraţiei şi să renunţe la principiile imperialismului opresiv. Rusia sovietică şi-a cîştigat un loc sigur ca putere mondială de prim rang. Prietenia şi cooperarea dintre Statele Unite şi U.R.S.S. sînt esenţiale pentru pacea şi buna înţelegere în lumea postbelică. Va trebui, de aceea, să existe o înţelegere şi o acceptare reciprocă a căilor libertăţii postbelice, pe care marile puteri, între ele şi Statele Unite, pot să le ofere asociaţilor lor mai puţin puternici"*.

În scrisoarea căreia îi era anexat memorandumul, Roosevelt se confesa: *„Nu-mi*

---

[1] Continuăm publicarea extraselor din corespondenţa secretă completă dintre Roosevelt şi Churchill (*Magazin istoric*, nr. 4-12/1987, 1/1988), apărută la New York, în trei volume (1984), sub îngrijirea profesorului W. Kimball.

[2] Un sfert de veac după decesul preşedintelui Roosevelt, s-a putut afla, din publicarea însemnărilor unuia dintre medicii săi curanţi, lt. comandor H. G. Bruenn, că „după aceasta (gripă), el (preşedintele) nu şi-a mai recăpătat obişnuita sa vitalitate... De la atacul gripal el s-a plîns de o neobişnuită şi excesivă stare de epuizare" (H.G. Bruenn, *Clinical Notes on the Illness and Death of President Franklin D. Roosevelt*, în *Annals of Internal Medicine*, Nr. 72/1970, p. 591).

displace concepţia sa generală despre îngrijirea şi educarea a ceea ce se obişnuieşte să fie denumite «ţări înapoiate». Cred că prin observaţiile Dv. personale împreună cu ale mele am putea să adăugăm şi ceva despre curăţenie.

Important în toate acestea este că eu nu doresc ca Statele Unite să dobîndească o «zonă de influenţă», dar nici vreo altă naţiune".

Ceea ce a omis preşedintele să precizeze în această scrisoare era că, încă la 13 mai 1943, generalul Hurley îi raportase, după un turneu în zonă: „În ultimul sfert de veac, Orientul Mijlociu a fost recunoscut ca o sferă britanică de influenţă... Marea Britanie nu mai posedă esenţialul puterii necesare menţinerii rolului tradiţional de influenţă dominantă în Orientul Mijlociu". Documentul propunea preşedintelui „integrarea politicii anglo-americane în Iran şi menţinerea unor relaţii corespunzătoare cu ruşii, care să se efectueze mai curînd sub conducerea Dv. decît a britanicilor"[1]. Nici scrisoarea din 29 februarie şi nici memorandumul ataşat nu menţionau „strînsa asociere" din acel moment între Hurley şi trustul „Sinclair Oil Company", care, chiar atunci, căuta să obţină concesiuni petroliere de la guvernul iranian.

Scrisoarea a intervenit în momentul în care Statele Unite insistau asupra deschiderii de negocieri privind problemele petrolului Orientului Mijlociu, luate în considerare la Londra numai după ce, la 3 martie, Roosevelt i-a solicitat lui Churchill *„să accepte asigurările mele că nu ne fac ochi dulci cîmpurile voastre petrolifere din Irak şi Iran"*. Abia la 21 mai 1944, premierul a returnat *„memorandumul generalului Hurley, din care mi-am păstrat o copie"*, iar următoarele fraze explică, poate, neobişnuita întîrziere a răspunsului: *„Generalul pare să aibă unele idei despre imperialismul britanic, care — mărturisesc — mă irită...*

[1] *Foreign Relations of United States, Diplomatic Papers, 1943, Volume IV, The Near East and Africa, Department of State*, Government Printing Office, Washington, 1964, pp. 368-369.

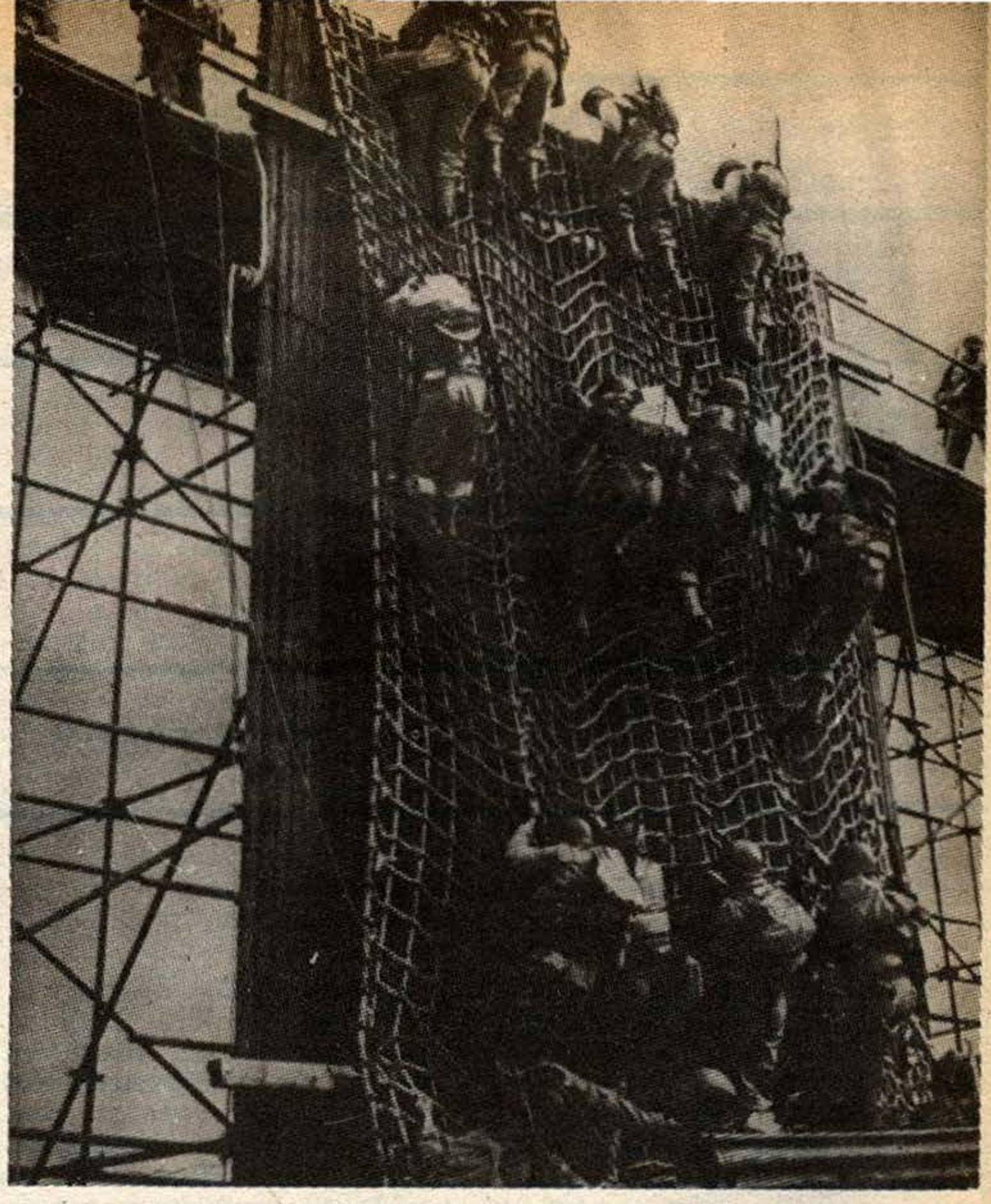

În Marea Britanie, soldaţii americani fac exerciţii în vederea debarcării...

În ce priveşte Persia[2]*, nu cred că «imperialismul britanic» intră în tablou. Este drept, întocmai ca Statele Unite, sîntem inevitabil preocupaţi în legătură cu aprovizionarea strategică cu petrol, cu atît mai mult cu cît, spre deosebire de Statele Unite, nu avem surse în metropolă. Din acelaşi punct de vedere, al securităţii, avem răspunderi pe care nu le putem abandona în prezent, între frontiera apuseană a Indiei şi cea răsăriteană a Irakului"*.

Dacă pentru scrisoarea mirosind a petrol, din 29 februarie, a fost necesară o duzină de săptămîni pentru a-i replica, al doilea mesaj al preşedintelui, din aceeaşi zi, n-a primit răspuns vreodată. El reflecta, de asemenea, considerente electorale (avînd în vedere sentimentele prevalente atunci în Statele Unite ca după război „băieţii să revină acasă"), precum şi hotărîrea ca forţa americană să nu devină paravanul pentru realizarea intereselor britanice: *„Te rog nu-mi cere să menţin* (după război) *forţe americane în Franţa. Pur şi simplu nu pot. Trebuie să le aduc pe toate înapoi acasă. Aşa cum am mai sugerat*[3]*, denunţ*

[2] Cu încăpăţînare, Churchill scria sau vorbea de Persia, motivînd că nu spune Iran pentru a nu se confunda cu Irak. În alte cazuri, în corespondenţă, deşi, uneori, folosea numele de Irlanda, preferinţa sa era să o indice ca „Irlanda de Sud".

[3] La 7 februarie, Roosevelt îi scrisese lui Churchill: *„În mod categoric nu doresc să fac poliţie în Franţa şi eventual în Italia sau în Balcani"*. Tot în cursul aceleiaşi luni, într-o notă din 21 februarie, transmisă lui E. Stettinius (1900-1949), subsecretarul de stat, care în absenţa lui C. Hull, bolnav, îndeplinea funcţia de interimar la Departamentul de Stat, Roosevelt trasase liniile privind rolul postbelic al Statelor Unite: „Nu vreau ca Statele Unite să poarte povara refacerii Franţei, Italiei şi Balcanilor. Aceasta nu este sarcina noastră firească la o distanţă de 3 500 sau mai multe mile. Aceasta este catego-

și contest paternitatea asupra Belgiei, Franței și Italiei. Tu trebuie să-ți crești și să-ți disciplinezi copiii. Avînd în vedere că ei îți vor fi bastionul în viitor, trebuie, cel puțin, să le plătești școlarizarea".

90 zile de separare

Totodată, Roosevelt a reafirmat dorința de a schimba zonele viitoare de ocupație în Germania, cum convenise la Quebec în 1943, astfel ca trupele americane să fie în nord, iar cele britanice în sud. Roosevelt a mai evocat această scrisoare într-un mesaj din 21 martie și a reprodus-o integral cu patru zile înaintea debarcării în Normandia. Referindu-se, la 2 iunie, la scrisoarea trimisă în ultima zi a lui februarie, președintele adăuga: *„Mă menținu cu tot atîta tărie la acest punct de vedere... Motivele, după cum știți, sînt politice, deși ca rezultat ele intră, în mod necesar, în sfera militară. Aici, noi situații politice se coc în fiecare zi, dar, deocamdată, printr-o grijă constantă îmi mențin capul deasupra apei.*

Nici la acest al treilea demers Churchill n-a răspuns scrisorii din 29 februarie. În acest interval se acumulaseră însă și motive suplimentare. La 18 martie, Churchill propusese *„o întîlnire de Paște"* [9 aprilie — *n.n.*] în Bermude, împreună cu principalii colaboratori, care să dureze o săptămînă, dat fiind că trecuseră *„90 zile de separare"*. Dupa două zile, președintele a răspuns că îi este *„imposibil să vină la o întîlnire de stat major la începutul lunii aprilie"*. Cauza: *„Sînt furios pe mine însumi. Vechiul atac de gripă nu se dă bătut, lăsîndu-mă cu febră intermitentă. Ross* [Mc Intire, amiral, medic personal — *n.n.*] *a hotărît, în urmă cu o săptămînă, că îmi trebuie o odihnă completă de două-trei săptămîni într-un climat convenabil și am decis categoric să o încep la sfîrșitul lunii. Nu văd altă ieșire și sînt furios"*.

În zilele următoare, medicii au constatat la președinte hipertensiune și insuficiență cardiacă congestivă. I s-a prescris digitalină, un program de slăbire și odihnă totală. Cum ultima recomandare nu putea fi aplicată decît parțial, a fost convins să plece la 9 aprilie la plantația din Carolina de Sud a prietenului său B. Baruch (1870-1965), mare financiar și consilier al Casei Albe. Abia sosit în *„climatul convenabil"*, cum reținuse Churchill într-un mesaj vag ironic, președintele a fost confruntat cu luarea unei decizii la insistențele premierului, formulate repetat, de a se aloca un număr mai mare de nave de debarcare (LST) în vederea viitoarelor operații împotriva Japoniei în Singapore și Malaezia. Dar, cum arată profesorul W. Kimball, „șefii de stat major ai S.U.A. nu aveau nici o intenție de a deturna vase de debarcare americane de la campania de succes din Pacificul central sau de la invazia, importantă politic, în Filipine, pentru a-i ajuta pe britanici să-și recucerească imperiul".

La 29 februarie, forțele americane debarcaseră în insula Los Negros din arhipelagul Amiralității (la nord de Noua Guinee). Anterior, la 31 ianuarie și 17 februarie, ele invadaseră, în arhipelagul Marshall, atolurile Kwajalein și

---

ric o sarcină britanică, în care britanicii sînt de departe mai interesați decît noi. Din punctul de vedere al Statelor Unite, principalul nostru obiectiv este să nu luăm parte la problemele interne ale Europei de sud-est, ci mai curînd să participăm la eliminarea Germaniei ca posibil și chiar probabil preț al unui al treilea război mondial". În același zi, președintele, într-o discuție cu șefii săi de stat major, a respins propunerea lui Churchill ca un general american să preia conducerea unei forțe expediționare în Iugoslavia. Roosevelt a spus că pentru un astfel de proiect nu va da nici măcar „o centimă din forța Statelor Unite".

...iar Churchill trece în revistă trupe ale Diviziei 11

respectiv, Eniwetok. La 12 martie, șefii Statului major au emis ordine către comandanții americani din Pacific, generalul D. MacArthur (comandantul suprem al zonei Pacificului de sud-vest) și amiralul C. Nimitz (comandant șef al zonei Oceanului Pacific), în vederea pregătirii atacului în „zona Luzon (arhipelagul Filipinelor) — Formosa" [Taiwan — *n.n.*], care să fie declanșat în februarie 1945. La 13 aprilie, Roosevelt a invocat *„imposibilitatea de a mai accelera sau spori programul nostru"* de construcții de LST. Churchill a răspuns în mai puțin de douăzeci și patru de ore, cerînd o reconsiderare a deciziei. Președintele și-a instruit colaboratorii să *nu* pregătească vreun răspuns și nici măcar să confirme primirea telegramei.

Controversa în jurul operației „Anvil"

Două luni după debarcarea reușită în Normandia, cartierul general al comandantului suprem al forțelor expediționare aliate, D. Eisenhower, continua să se afle la Portsmouth, pe litoralul sudic englez. Înaintarea trupelor sale era mult în urma calendarului operațiilor, definitivat în primăvara lui 1944. La 9 august, premierul a revenit la sediul lui Ike și a avut o discuție aprinsă, care a durat nu mai puțin de șase ore. El i-a cerut generalului american să renunțe la operația de sprijin prin debarcarea în sudul Franței[1], în folosul unei expediții britanice, tot în Mediterana, spre defileul Ljubljana[2]. În caz contrar, va fi nevoie, spunea Churchill, *„să depun mantia înaltei mele funcții"*[3]. O aluzie în acest sens mai făcuse W. Churchill la 4 martie, cînd, în toiul disputei în jurul petrolului, îi scrisese președintelui: *„Vă mulțumesc foarte mult pentru asigurările pe care ni le dați că nu vă fac ochi dulci terenurile noastre petrolifere din Iran și Irak. Dați-mi voie ca, la rîndul meu, să vă dau asigurarea deplină că nu ne gîndim să încercăm să ne infiltrăm în regiunile din Arabia Saudită pe care le controlați sau unde aveți proprietăți... Pe de altă parte, ea* [Marea Britanie] *nu va admite să fie deposedată de ceea care îi aparține pe drept, după ce și-a oferit toate serviciile cauzei celei mai bune — cel puțin atîta timp cît umilul dv. servitor va rămîne la cîrma treburilor acestei țări"*.

A fost, desigur, o ironie a istoriei ca pe omul care în noiembrie 1942 declarase sentențios și cu cea mai profundă convingere *„n-am devenit prim-ministru al regelui pentru a prezida lichidarea imperiului britanic"* destinul să-l cheme să fie martor tocmai al acestui proces. Cît i s-a opus din răsputeri o ilustrează și controversa în jurul operației „Anvil". În momentul ei culminant, Churchill nu ezita să amenințe cu demisia, mai ales că Roosevelt, din considerente electorale și de sănătate, a continuat să refuze să vină în Marea Britanie, imediat după „Ziua Z", a debarcării în Normandia, pentru a transa personal disputa. Încă la 27 mai, președintele îi scrisese: *„Condițiile de aici nu-mi permit să efectuez vizita în Regatul Unit imediat după «Ziua Z» și, după ce m-am consultat cu șefii mei de stat major, am ajuns la concluzia că o întîlnire în formație completă a statului major* [anglo-american] *în acest moment nu este necesară"*. În schimb, la Londra soseau generalul G. Marshall, amiralul E.J. King (comandantul flotei S.U.A. și șeful operațiilor navale — echivalentul Statului major al flotei, între 1942-1945) și generalul A.H. Arnold (șeful statului major al forțelor aeriene ale S.U.A.).

Șase zile după debarcare, cînd capul de pod din Normandia abia prindea contur, Churchill îi împărtășea lui Roosevelt că *„a avut o zi adorabilă pe plajele* (normande) *și dincolo de țărm"*. Discuțiile cu șefii de stat major americani au fost mai puțin plăcute, aceștia conchizînd că britanicii pun debarcarea în sudul Franței sub semnul întrebării; la 14 iunie, ultima zi a ședерii generalilor americani la Londra, Churchill îl informa pe președinte că *„se caută cea mai bună soluție problemelor dintre Mediterana și Overlord"*. Pentru americani, aceasta era realizarea „Anvil", care garanta introducerea prin porturile din sudul Franței a 40-50 divizii, așteptînd în Statele Unite, pentru a fi desfășurate în sprijinul „Overlord". Cum amiralul E. King dăduse un ordin de începere a transferului de nave pentru „Anvil", Churchill i-a cerut președintelui, la 21 iunie, să-l revoce. În aceeași zi însă, Roosevelt aproba un memorandum al generalului Marshall, care declara „propunerea britanică de a înainta în nordul Italiei și în Balcani de neacceptat" și stabilea data de 15 august pentru „Anvil". Aflînd de conținutul memorandumului, premierul i-a scris la 28 iunie: *„Vă rog în modul cel mai serios să examinați singur problema în detaliu. Consider arbitrar tonul șefilor de Stat major ai Statelor Unite și, în mod cert, nu întrevăd vreo perspectivă de a fi de acord cu linia lor în prezent"*. Dar, în aceeași zi, probabil chiar înainte ca să-i parvină o nouă amplă pledoarie a lui Churchill de anulare a operației „Anvil", datată tot 28 iunie, Roosevelt a transmis: *„După ce am cumpănit, sînt complet de acord cu poziția șefilor de stat major ai S.U.A."*

Prima eroare strategică

La 29 iunie, cu maximum de operativitate, Roosevelt a răspuns mesajelor premierului din ziua precedentă, pe care l-a încununat cu următoarele argumente, cele din ultimul paragraf fiind adăugate personal de președinte la proiectul ce îi fusese supus aprobării: *„Insist din nou ca direc-*

---

[1] Operația „Anvil", denumită de la sfîrșitul lunii iulie „Dragon".

[2] Imediat după cucerirea Romei (4 iunie 1944), W. Churchill își concentrase energia pentru a convinge să nu fie retrase forțe din Italia pentru „Anvil-Dragon", să se continue ofensiva spre valea Padului și o operație amfibie să fie declanșată în peninsula Istriei, de unde să se înainteze „prin defileul Ljubljanei în Austria și Ungaria și să lovim în inima Germaniei dintr-o altă direcție".

[3] *General Eisenhower on the Military Churchill. A Conversation with Alistair Cooke*, Norton, New York, 1970, pp. 51-52.

tiva propusă de Statul major american să fie dată generalului Wilson imediat. Este evident că, dacă vom continua să prelungim această discuție, vom anula perspectivele operației «Anvil» de a constitui un sprijin important pentru «Overlord».

La Teheran am convenit asupra unui plan precis de atac. Pînă acum acest plan s-a îndeplinit bine. N-a apărut nimic care să determine necesitatea vreunei schimbări. Din moment ce sîntem total implicați în principala noastră lovitură, istoria nu ne va ierta niciodată dacă vom pierde un timp prețios și vieți omenești datorită nehotărîrilor și discuțiilor. Dragul meu prieten, te rog lasă-ne să mergem înainte cu planul nostru.

În sfîrșit, din pure considerente politice interne, nu aș supraviețui nici celui mai mic recul al «Overlord», dacă s-ar afla că forțe destul de mari au fost deviate spre Balcani".

Churchill a redactat imediat un răspuns mînios și plin de amărăciune: *„Întreaga campanie din Italia este ruinată... Dacă plecarea mea din scenă ar ușura lucrurile, prezentîndu-mi demisia regelui, aș face-o cu dragă inimă, dar mă tem că cererea publicului de a cunoaște motivele va provoca mare prejudiciu trupelor care luptă".* După această nouă fluturare a amenințării cu demisia, premierul, convins de puterea sa de persuasiune în contactele personale, preciza: *„Nu există nimic ce nu aș face pentru a pune capăt acestui impas, exceptînd faptul de a deveni răspunzător pentru o strategie absolut perversă. Dacă dorești, vin imediat peste ocean în Bermude sau la Quebec ori, dacă vrei, la Washington".*

După o îndelungată discuție cu șefii săi de stat major, Churchill a renunțat să trimită mesajul. La 1 iulie, el a expediat o variantă nouă, fără a mai uza de eventuala sa demisie. I-a scris președintelui că decizia privind „Anvil" este *„prima eroare majoră strategică și politică pentru care amîndoi purtăm răspunderea".* Sugestia lui Roosevelt de a se supune lui Stalin controversa privind decizia debarcării în sudul Franței, confirmată la Teheran, a fost categoric respinsă, deoarece în domeniul strategic *„este mai bine să rezolvăm problemele pentru noi și între noi".* Premierul a recurs și la o declarație rar întîlnită în corespondență: *„Dacă dv. ne presați* [să îndeplinim] *directiva șefilor dv. de stat major de a retrage atît de multe dintre forțele noastre din campania italiană*[1] *și trîntiți astfel speranțele noastre la pămînt, guvernul Maiestății Sale, la avizul șefilor săi de stat major, este nevoit să recurgă la un protest solemn".*

În cîteva ore, Churchill se afla în posesia răspunsului prezidențial, care căuta să pună punct controversei. Pe un ton lipsit de dramatism, după ce reafirma: *„continuăm să fim convinși că cel mai bun drum de urmat este lansarea operației «Anvil» la o dată cît mai apropiată",* Roosevelt conchidea: *„Întotdeauna meditez la geometria* [învățată] *odinioară: «O linie dreaptă este distanța cea mai scurtă dintre două puncte»".*

La sfîrșitul lunii iulie era programată, la Chicago, Convenția Partidului Democrat, pentru a desemna candidatul la alegerile prezidențiale din noiembrie. Întrucît sprijinul pentru candidatura la un al patrulea mandat prezidențial îi era asigurat, Roosevelt a decis să evite prezența sa personală la „această partidă de șah deghizată într-un circ", cum denumește folclorul politic american convențiile din anii electorali pentru Casa Albă. Totodată, pentru a răspunde zvonurilor răspîndite de adversarii săi republicani privind „înrăutățirea catastrofală a sănătății" sale și „lipsa de energie", el s-a decis să facă un lung turneu pe coasta de vest și în Hawaii.

Abia plecase din Washington, la 13 iulie, și în trenul prezidențial s-a primit o telegramă de la Churchill: *„Cînd și unde urmează să ne întîlnim? Ar fi mai bine dacă ar veni și U.J. Sînt total în mîinile Dumneavoastră și sînt gata să bravez reporterii din Washington sau țînțarii din Alaska! Desigur, noi trebuie să stabilim o dată și apoi să începem să negociem cu U.J. Guvernul Maiestății Sale ar dori să propună «Eureka-2»*[2] *pentru ultimele zile ale lui august".* Acestui mesaj i-a urmat imediat un altul, propunînd Scoția ca loc al întîlnirii. La 17 iulie, Roosevelt a motivat că dat fiind turneul pe care îl începuse, o întîlnire este exclusă înainte de mijlocul lunii septembrie", *„imediat înainte de Echinox".*

La 19 iulie, trenul prezidențial a ajuns la San Diego (California). După ce a asistat la un exercițiu de debarcare, Roosevelt s-a îmbarcat la bordul crucișătorului greu „USS Baltimore", pentru Pearl Harbor. Ajuns în Hawaii, a aflat din presă că fiul lui Churchill a supraviețuit prăbușirii avionului, cu care călătorea, la aterizarea în partea controlată de partizani în Iugoslavia. La 27 iulie, din Pearl Harbor, a plecat următoarea telegramă: *„Strict Secret și Personal. Din partea președintelui către primul ministru. Sînt foarte fericit că Randolph*[3] *a scăpat cu bine. Roosevelt".* După convorbiri de trei zile cu comandanții americani din Pacific, președintele s-a deplasat la Alak (Alaska), apoi la baza navală Bremerton (statul Washington), revenind de pe coasta Pacificului în Capitală la 17 august, două zile după începerea operației „Dragon".

Înaintea turneului, de fapt, la mijlocul lunii iunie, Roosevelt mărturisise unor apropiați că nu exclude posibilitatea de a renunța la un al patrulea mandat prezidențial, dacă în august 1944 americanii ar ajunge la Berlin. ■

(Va urma)

Traducerea documentelor
Dan GHIBERNEA

---

[1] La debarcarea în sudul Franței urmau să participe trei divizii americane și șapte franceze, din care două erau în Italia. În mesajul lui Roosevelt din 29 iunie se preciza că și după retragerea celor cinci divizii, *„cele 21 de divizii plus numeroasele brigăzi independente vor asigura fără îndoială* [generalului britanic] *Alexander* [1891-1969, atunci comandant al forțelor aliate în Italia — *n.n.*] *superioritatea terestră adecvată".*

[2] Eureka (Evrika) era numele codificat al conferinței de la Teheran.

[3] Maiorul Randolph Churchill (1911-1968), ziarist și unicul fiu al primului ministru, era membru al Camerei Comunelor (1940-1945) și aparținea Direcției Operațiilor Speciale (S.O.E.). A fost reprezentant britanic pe lîngă cartierul general al mareșalului I.B. Tito (*Magazin istoric*, nr. 9-11/1972).

IANUARIE 1917 :

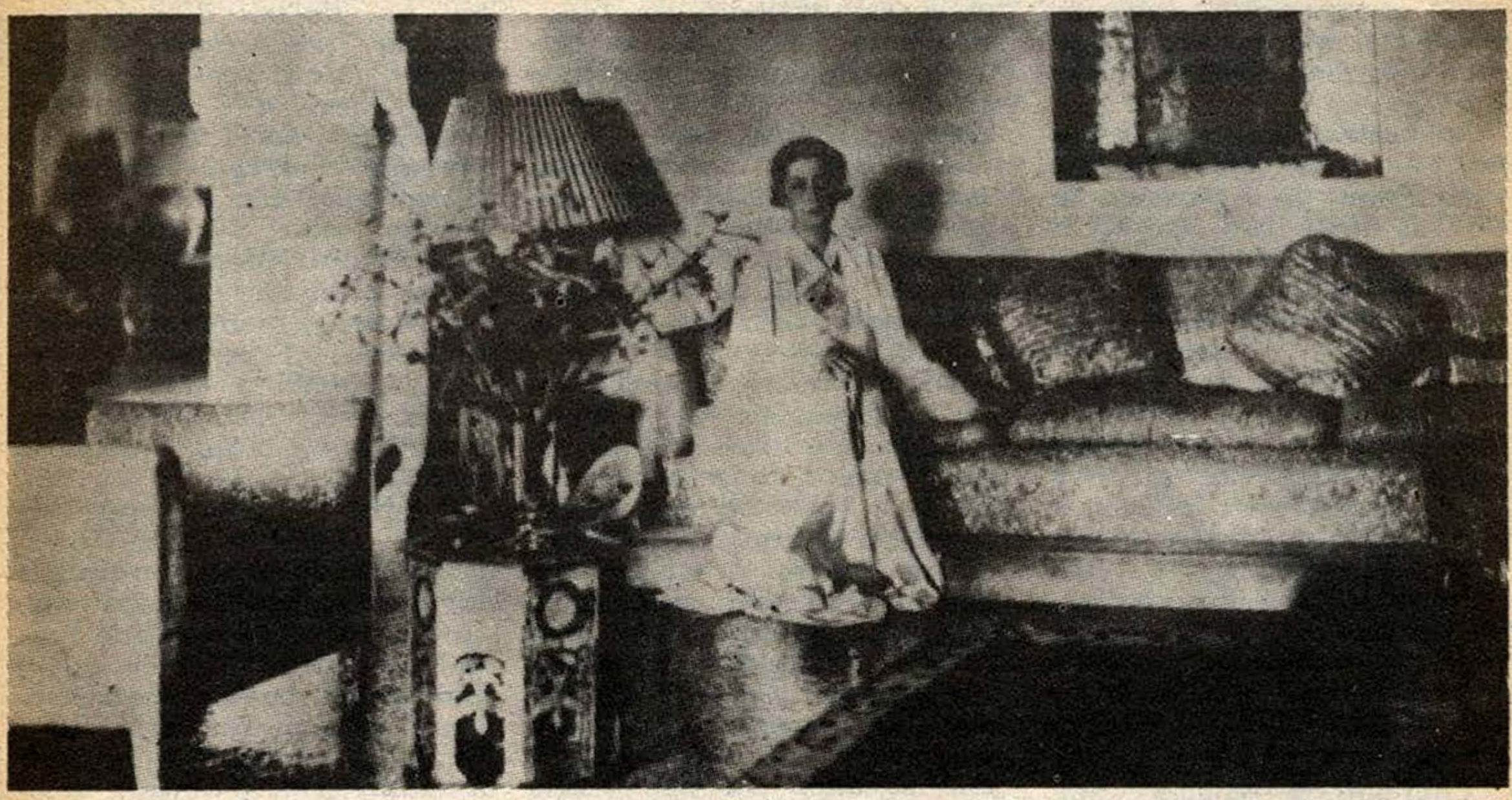

CONVORBIRI CU MARTHA BIBESCU

RAYMOND NETZHAMMER

„O hartă murală, lucrată cu precizie matematică şi executată cu măestrie artistică, încît să pară mai degrabă un peisagiu decît un desen geometric, ar fi pentru România de un folos incalculabil... Căci unde mai găsim o ţară al cărei teren să prezinte contraste mai ispititoare şi variaţiuni mai bogate decît în România?... Mai întîi, Carpaţii — o linie frumos arcuită. La mijloc, podişul Transilvaniei ocolit de munţi, din care podiş, unele rîuri ies străbătînd zidul stîncilor pe calea cea mai scurtă, spre Dunăre.

Apoi munţii se prelungesc cu un brîu de dealuri. Şi, pentru ca varietatea terenului să fie şi mai pronunţată, avem, între Muntenia şi Moldova, cîmpia măreaţă a Bărăganului. Totodată, trece prin ţară şi cel mai mare fluviu al Europei Centrale, avînd în albia sa enorme regiuni băltoase, apoi pornind la gurile lui o deltă croită cu o precizlune matematică. În fine, mai avem şi o porţiune de mare, mărginită de un ţărm cît se poate de variat.

Toate aceste elemente se pot întruni cartografic într-o icoană plină de varietate, dar şi de unitate".

Lucrarea din care am extras acest lung pasaj a fost alcătuită în 1910, cu aproape un deceniu înainte ca românii să-şi îndeplinească o multiseculară şi ardentă aspiraţie: desăvîrşirea statului naţional-unitar.

Titiul ei — Viitoarea hartă a României.

Autorul — Raymond Netzhammer.

Albin Netzhammer s-a născut la 19 lanuarie 1862. La vîrsta de 14 ani a intrat în noviciatul mănăstirii benedictinilor din Einsiedeln (Elveţia), unde şi-a completat educaţia şcolară, primind, totodată, numele monastic Raymond. Din 1887 (anul terminării studiilor) şi pînă în 1900 s-a numărat între cadrele didactice ale gimnaziului din Einsiedeln, aşezămînt întemeiat prin anul 980, ce se bucura încă din evul mediu de o mare tradiţie culturală. În această amblanţă şi-a desăvîrşit pregătirea, ilustrîndu-se în domenii dintre cele mai diferite: matematică, fizică, chimie, geografie, istorie. Raymond Netzhammer a fost unul din umaniştii de mare cultură ai Europei, remarcîndu-se totodată şi în domeniile activităţii practice. El a proiectat şi realizat electrificarea întregului complex al aşezămîntului monahal din Einsiedeln; tot aici a construit o uriaşă orgă cu performanţe muzicale deosebite şi a montat în turnul mănăstirii un orologiu ce constituie şi azi o mîndrie pentru locuitorii din mica aşezare de la poalele Alpilor.

La începutul secolului XX, Raymond Netzhammer a luat primul contact cu țara noastră, funcționînd în 1902-1903 timp de doi ani ca director al seminarului catolic din București. După o scurtă întrerupere (perioadă în care a fost rector al colegiului grec Sf. Atanasie din Roma), a revenit în capitala țării noastre, fiind numit arhiepiscop catolic pentru România. În această demnitate a rămas pînă în 1924, dată după care s-a retras pînă la sfîrșitul vieții pe lîngă mănăstirea în care își începuse noviciatul.

Timp de două decenii, neîntrerupt, Raymond Netzhammer a trăit, aici, în țara noastră, avînd acces prin rangul pe care îl deținea, în cercurile politice ale vremii, iar prin erudiția sa la cele mai avizate personalități culturale ale țării. A cunoscut bine România și istoria ei. Într-o perioadă în care, prin catolicism, se încerca promovarea tezelor roeslerlene, de negare a continuității românilor în vatra străbună, Netzhammer a afirmat deschis autohtonia acestora. Studiile sale asupra antichității dobrogene, de exemplu, cuprinse în Nach Adamclisi – Ein Sommerausflug in das Pompeji der Dobrogea (la Adamclisi — o excursie de vară în Pompeiul Dobrogei), Salzburg, 1906, au rămas punct de reper pentru numeroși savanți ai vremii (Jaques Zeiller, Ciril Karalewski, Gr. Tocilescu, V. Pârvan, S. Mehedinți, I. Bianu ș.a.). În lucrările sale cu caracter geografic-istoric, Aus Rumänien, streifzüge durch das Land und seine Geschichte (România — incursiuni în istoria și geografia ei) și Die Rumänische Landes vermessung (Mărturii geografice despre România), ca și în lucrarea din care am reprodus paragraful de la începutul acestei prezentări, a afirmat deschis unitatea geografică și de neam a românilor.

Sentimente de simpatie pentru români sînt prezente și în însemnările memorialistice Amintiri din România, alcătuite în anii petrecuți, după 1924, la, Insl Werd lîngă Einsiedeln. Ele cuprind anii petrecuți în țară și în călătorii prin Europa între 1905-1926.

În timpul tumultuoaselor evenimente din 1916-1918, R. Netzhammer a rămas în București. Deși german de origine, convingerile sale umaniste și poziția sa de înalt reprezentant al bisericii catolice l-au împiedicat să se identifice cu politica forțelor de ocupație, care au încercat să-l atragă de partea lor. În mai multe rînduri, Netzhammer s-a străduit să intervină ca mediator între autoritățile de ocupație și reprezentanți ai cercurilor politice românești.

În această atitudine îl găsim pe Netzhammer și în paginile din memoriile sale inedite, din care prezentăm un fragment, reconstituind vizita pe care o face la palatul Mogoșoaia, în timpul ocupației Capitalei, împreună cu Martha Bibescu, rămasă și ea la București pentru a sluji cauzei românești[1] în teritoriul ocupat de armata germană.

La începutul celui de-al doilea război mondial, Martha Bibescu avea să deteste într-o scrisoare către duhovnicul ei, abatele Meunier, cealaltă ocupație germană, scrlind că „bestia spurcată a Apocalipsului s-a năpustit peste oameni".

Ion DUMITRIU-SNAGOV

Marți, 16 ianuarie 1917

Neașteptat, prințesa Martha Bibescu mi-a prilejuit plăcuta ocazie de a ieși, pentru cîteva ore, din monotonia orașului, a pavajului pe care îl călcăm toată ziua, de cînd caii și trăsurile au devenit victimele războiului. Ieri, printr-o scrisoare, prințesa m-a rugat să o însoțesc la plimbarea pînă la castelul moșiei Mogoșoaia și azi a venit la ora 9, într-o mașină închisă, în strada Esculap. La intrare îl prezintă pe dl. căpitan Rudzinski, care, împreună cu un funcționar, ne urmează într-o mașină militară germană. Mașina folosită de noi ne-a fost oferită de ministrul Costache Lupu. Se pare că germanii vor să ia Mogoșoaia ca și multe alte moșii sub administrația lor. Împreună cu această înștiințare, prințesa a fost rugată să fie de față, ca să dea administratorului Rudzinski diferite lămuriri. Ea a fost de acord, cu condiția să o însoțesc și eu. Am luat drumul prin Șoseaua Kiseleff, trecînd prin fața locuinței prințesei, apoi trecînd prin Băneasa, virînd la stînga direct spre satul și moșia Mogoșoaia. Drumul de aproape 20 de kilometri este repede parcurs. Intrînd prin turnul porții în curtea castelului, castelul vechi, care necesită încă multe reparații ca să fie locuibil, are un aspect fantomatic. Prințesa ordonă să oprească mașina lîngă castel, la vila în care locuiește o bună parte a anului, unde primește musafiri și mulți admiratori.

De la plecarea românilor la Iași nu a mai fost aici. Războiul a trecut prin și peste casă. Ea zboară repede prin saloanele și sufrageriile parterului. Totul este distrus, mobila furată și cea rămasă sfărîmată și făcută surcele,

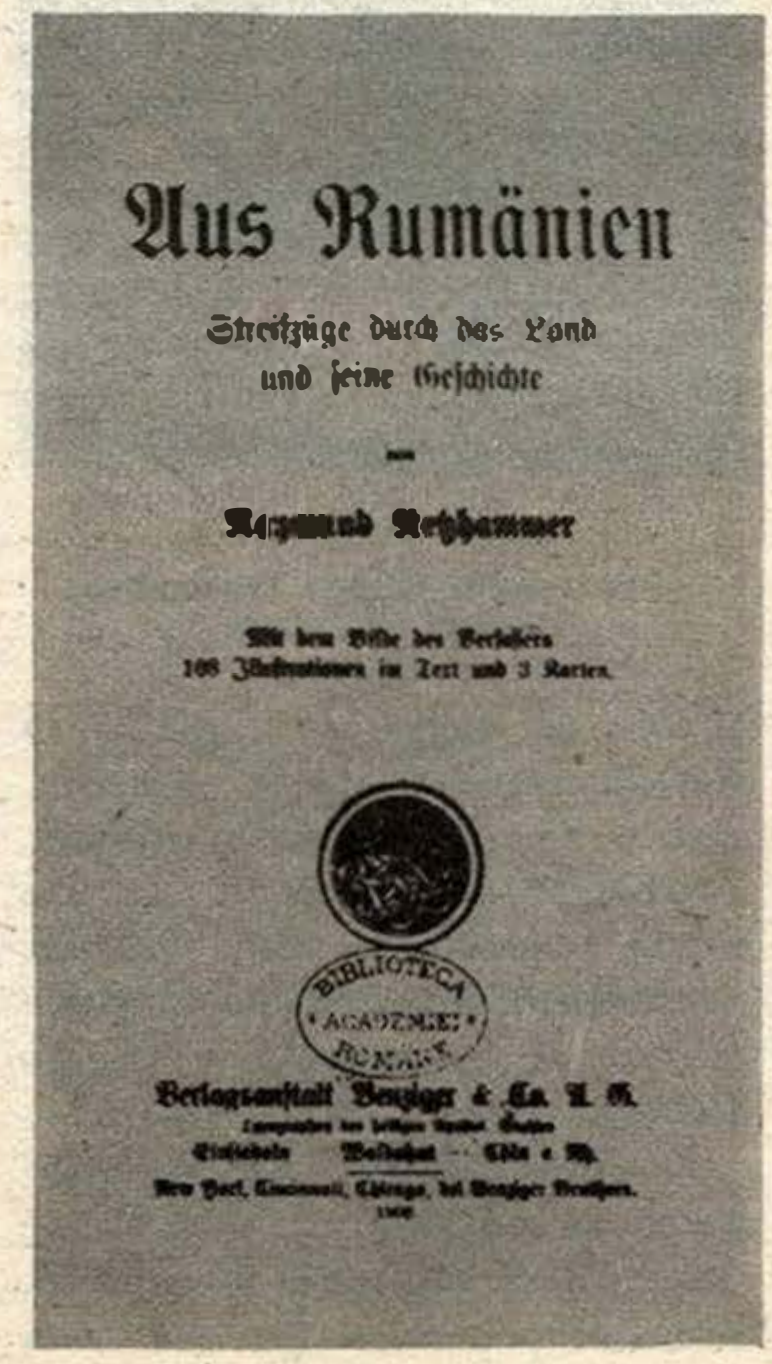

Pagina de titlu a uneia dintre lucrările lui Netzhammer: România — incursiuni în istoria și geografia ei...

[1] *Magazin istoric*, nr. 12/1984.

geamurile sparte, podelele pline cu moloz și gunoi și ușile scoase din balamale. Urcă pe scara distrusă în camerele de locuit și în dormitoare. Aici aceeași jalnică distrugere! Dintr-o privire, prințesa vede ce lipsește și ce este distrus. Este iritată, dar mută, și spune numai la ce servea fiecare încăpere.

După această vizionare sumară, care a întristat-o și indignat-o, am coborît pe o terasă acoperită, unde pe timpul verii se bea ceai cu oaspeții, se citea, se făcea muzică și conversație. Foarte supus, așteaptă aici căpitanul Rudzinski, care între timp a venit cu însoțitorul lui. D-na Martha îi zice că nu s-a așteptat la un asemenea vandalism.

Începe să controleze întreaga proprietate. Lăsînd castelul în stînga, mergem de-a lungul rîului Colentina pînă la baraca cu vaporașe. Lîngă ea, o groapă adîncă dovedește că aici a căzut o bombă mare. În baracă se află 4 gondole și o barcă cu motor. Cîtă plăcere și distracție au făcut aceste ambarcațiuni stăpînilor și oaspeților veseli, cînd treceau demni și serioși prin fața minunatei logii a uriașului castel, sau rîzînd, glumind și cîntînd pe canalele înguste, prin stufăriș. Apoi am vizitat marea grădină cu trandafiri — de curînd înființată, — cu soiuri rare, grădina întinsă, serele și răsadnițele, în care cresc minunatele violete, și grădina cu legume. Toate aceste frumuseți nu sînt numai pentru ochi și pentru plimbare între flori, ci și pentru a se cîștiga bani. Căpitanul a înțeles imediat că un oraș mare și plin de viață are nevoie de multe flori, așa că se pot cîștiga bani mulți cu grădinăritul. Și grădinile cu fructe sînt întinse, îngrădite și apărate cu ziduri înalte de satul Mogoșoaia.

Intrăm într-o arhitectură foarte curioasă, care în trecutul glorios al castelului servea ca bucătărie a boierilor. Lîngă această clădire, care a fost transformată de către prințesă în încăperi frumoase, se află ascunsă între două ziduri o grădiniță cu flori, locuri retrase și mobilier comod. Pentru înfrumusețarea acestui loc favorit, prințesa dorea să aibă ulciorul (dolium-ul) din salonul meu, care a fost dezgropat la Enisala. Pînă și regele, care cunoștea această grădiniță minunată, fiind rugat de prințesă să pledeze în favoarea ei, a spus la sfîrșitul negocierilor:

— Nu, să nu-i dai ulciorul Marthei!

Rudzinski întreabă unde se află clădirea administrației.

Prințesa face semn șoferului și-l poftește pe căpitan în mașina ei. Pornim prin parcul

...și autorul acestor însemnări memorialistice

întins al castelului, cotim la moară spre stația Chitila. Acolo se află clădirile moșiei. Profitînd de această zi de iarnă însorită și fără zăpadă, prelungim plimbarea. O țintă frumoasă, la numai 6 km, este Buftea.

Curînd oprim. La întinsul parc al castelului, poarta se deschide și ajungem la castelul familiei princiare Știrbey. Am schimbat cîteva cuvinte cu intendentul german ca să deschidă poarta principală și să permită vizitarea întregului castel.

Prințesa știe tot rostul, ca și în propria ei locuință. De la începutul războiului, familia regală a locuit aici. Martha m-a condus prin toate saloanele și camerele de locuit. Se oprește puțin în camera în care a murit micul prinț Mircea. Cu o zi mai înainte de a pleca în Moldova, regina a venit aici în vizită: era foarte tristă de pierderea dragului ei Mircea, dar cu totul indiferentă față de situația gravă a războiului...

Cu cîteva zile înainte de a pleca, a poftit-o pe prințesă la castelul regal, a primit-o în prezența lui Barbu Știrbey, proprietarul din Buftea, dăruindu-i un mic portret pictat. Ca o curiozitate, Martha povestește că coroană de pe ramă s-a spart.

Părăsim castelul, al cărui vestibul cu scara de lemn și galeriile interioare dă un aer de intimitate încăperii, și aruncăm o privire în adăpostul de beton făcut în mare grabă, unde se refugia regina cu copiii în timpul atacurilor aeriene. Prin parc, ne îndreptăm spre mausoleul familiei Știrbey, o clădire în formă de capelă. În partea de jos sînt decedații familiei, iar sus, capela foarte frumos ornamentată.

De la scările capelei, avem o minunată priveliște asupra lacului înconjurat de stuf și a bisericii satului. Razele soarelui au argintat apa lacului. Din cîmpie se ridică un miros slab de primăvară.

Căpitanul rămîne în Buftea, iar prințesa se întoarce cu mine în oraș.

În timpul conversației, am vorbit despre regină. Prietena ei a caracterizat-o astfel:

— Este minunat de frumoasă, foarte inteligentă și foarte impulsivă..., nemăsurat de mîndră de originea ei ruso-engleză și de cele două rude: regele Angliei și țarul Rusiei. Ea și-a crescut copiii prost și fără cultură. ■

CLIO ÎN CONCURS

(Urmare din p. 24)

PREMIILE 101-160: 60 abonamente pe un an la MAGAZIN ISTORIC

1. COMITETUL U.T.C. ÎNTREPRINDEREA „AZUR", Timişoara
2. CERCUL DE ISTORIE DE LA ŞCOALA GENERALĂ Nr. 2, Oradea
3. CERCUL DE DEZBATERI POLITICO-IDEOLOGICE DE LA ŞCOALA GENERALĂ Nr. 5, Fălticeni
4. DANIEL GHERASIM, Tîrgu Ocna
5. SILVIU VASILE CRĂCIUN, Moreni
6. NICOLAE CIPRIAN PRIPOAE, Cîmpina
7. MARIANA AIONESE, Şimleu Silvaniei
8. ADRIAN CHENDE, Jibou
9. BEATRICE MUSCALU, Tulcea
10. VOLOŠCIUK ERZSEBET, Sighet
11. DUMITRU NAZÎRU, Focşani
12. COMITETUL U.T.C., TRUSTUL ANTREPRIZĂ GENERALĂ DE CONSTRUCŢII, Timişoara
13. MARIA CRISTINA CACIUC, Ploieşti
14. VASILE IACOB, Bucureşti
15. KATONA BÉLA, Sfîntu Gheorghe
16. DOINA MIHAELA VOLANSCHI, Tecuci
17. FLORIN MIHĂLĂCHIOIU, com. Dragodana, jud. Dîmboviţa
18. VALTER FLORIAN TOMA, com. Pleniţa, jud. Dolj
19. GHEORGHIŢĂ SECARĂ, Piatra Neamţ
20. NĂSTASE TIHU, Bucureşti
21. CERCUL DE ISTORIE DE LA ŞCOALA GENERALĂ Ghimbav, jud. Braşov
22. CRISTIAN DAN SORAN, com. Chendrea, jud. Sălaj
23. MIHAI RĂZVAN UNGUREANU, Iaşi
24. GAVRIL DOLOGA, com. Romuli, jud. Bistriţa-Năsăud
25. ELENA DANIELA C. ARSENE, Caracal
26. MUGUR ŞERBAN STĂNESCU, Bucureşti
27. CERCUL DE ISTORIE DE LA LICEUL MILITAR „DIMITRIE CANTEMIR", Breaza
28. COMITETUL U.T.C. I.P.L., Timişoara
29. ALEXANDRU MIHNEA MOUCHA, Bucureşti
30. VICTOR GH. DEACONU, Curtea de Argeş
31. IOAN DĂNESCU, Cluj-Napoca
32. NICOLAE CR. UTMĂ, Constanţa
33. MARIN DINESCU, Brăila
34. VASILE PAULIAN MOLOCE, Suceava
35. MARIN MANUTA, Tulcea
36. CONSTANTIN PREDESCU, Rîmnicu Vîlcea
37. GABRIELA MICULESCU, Bucureşti
38. ŞTEFAN ZENOVII CREŢU, Moineşti
39. OANA IVĂNESCU, Jibou
40. ORGANIZAŢIA U.T.C., ÎNTREPRINDEREA DE APARATE ELECTRICE DE MĂSURAT, Timişoara
41. IONEL CHIOREANU, Bucureşti
42. ELENA ILIE, Reşiţa
43. DAN IONESCU, com. Berbeşti, sat Gîngueşti, jud. Vîlcea
44. LUMINIŢA STATNIC, Arad
45. FLORIN M. BOROJAN, com. Greaca, jud. Giurgiu
46. EMILIA SEICEANU, Blaj
47. MARIA IRIMIA, Iaşi
48. ANDREI GALINESCU, Bistriţa
49. DANIEL FELIX DĂRJAN, Alexandria
50. AURELIU CODREANU, Tîrgovişte
51. ANA CAMELIA STANCIU, com. Coroieni, jud. Maramureş
52. AUGUSTIN SURDU, com. Adămuş, sat Cornești, jud. Mureş
53. DANIEL SANDU, Slobozia
54. COSMIN LAURENŢIU NEAMŢU, Craiova
55. BLAGA ALEXANDRU, Blaj
56. ILIE ŢAMBREA, Tîrgu Mureş
57. GHEORGHE MUDURA, Bucureşti
58. VASILE ŞTEFANOV, Vaslui
59. MARIA PAUL, Corabia
60. ARITON CASIAN, Bucureşti

PREMIILE 161-250: 90 abonamente pe 6 luni la MAGAZIN ISTORIC

1. ORGANIZAŢIA U.T.C. SCULĂRIE, I.M.T., Timişoara
2. VALENTIN NICOARĂ, Oradea
3. TRAIAN BĂJA, Craiova
4. VERGILIA ODOBEŞTIANU, Bucureşti
5. ŞTEFANIA CARMEN NECŞULESCU, com. Mîneciu, jud. Prahova
6. RADU ALANGIU, Bucureşti
7. CARMEN ALEXANDRA TĂNASE, Bucureşti
8. IOAN FLORIN I.A. GĂLESCU, Galaţi
9. INSTITUTUL AGRONOMIC, Timişoara
10. ION POPA, com. Turcoaia, jud. Tulcea
11. SIMONA DIRNA JUCAN, Cluj-Napoca
12. MIHAELA AGAPIE, Bucureşti
13. NICOLETA CIOCAN, Alexandria
14. NICULAE G. CĂPITANU, Bucureşti
15. ALIN GEORGE LOGHIN, Bucureşti
16. IOSIF EGYED, Timişoara
17. CERCUL DE ISTORIE DE LA ŞCOALA GENERALĂ Leţcani, jud. Suceava
18. RĂZVAN ZAHARIA, Bucureşti
19. ARANYOSI MARGARETA, Sighet
20. LICEUL ECONOMIC, Timişoara
21. EUGEN SEBASTIAN UNGUR, com. Ciucea, jud. Cluj
22. DORU ROŞU, Caransebeş
23. RALUCA ALEXANDRA ŞTEFAN, Bucureşti
24. LIVIU NIŢU, Tîrgu Mureş
25. CERCUL DE ISTORIE DE LA LICEUL „ST. L. ROTH", Mediaş
26. FLORIN CEZAR MORAR, Miercurea Ciuc
27. DANIELA BUCUR, Tîrgovişte
28. IULIANA BUDRUGEAC, Piteşti
29. GHEORGHE BĂTINAŞ, Aiud
30. DORIN MÎNZAT, Braşov
31. ILEANA ADRIANA MOŢIU, Arad
32. CĂTĂLIN CRISTIAN NEAMŢU, Craiova
33. EMILIAN FLOREA, Baia Mare
34. NICOLAE PÂNTEA, Deva
35. ALIN SUMURDUCAN, Zalău
36. ION VIJULIE, Filiaşi
37. DAN CONSTANTIN PUCHIANU, Tîrgovişte
38. VIOLETA GABRIELA BÎRLĂDEANU, Bacău
39. CONSTANTIN PĂUNESCU, Caracal
40. BOGDAN ANDREI CORCINSCHI, Iaşi
41. ION MOT, Orşova
42. PETRIŞOR CALOTĂ, Craiova
43. NELU CONSTANTINESCU, Craiova
44. MIRELA SMARANDA PAVEL, Iaşi
45. LUCIANA CRISTINA STERESCU, Curtea de Argeş
46. VALERICA CRUCERU, Rîmnicu Sărat
47. ALEXANDRU JALBĂ, Bucureşti
48. MARCEL FRUNTE-LATĂ, Bucureşti
49. DUMITRU RĂDULESCU, Rîmnicu Sărat
50. VALERIU ANGHEL, com. Tulnici, jud. Vrancea
51. MIHAI ALEXANDRU HERESCU, Bucureşti
52. CARMEN MARIA PASCAL, Galaţi
53. CONSTANTIN BAZDADEANU, Timişoara
54. CAMELIA SÎRBU, Iaşi
55. GHEORGHE CAZACU, Brăila
56. DĂNUŢ CRIŞAN, Baia Mare
57. LILIANA LĂUTARU, Bucureşti
58. STELUŢA DINCĂ, Corabia
59. GHEORGHE CREŢU, Roman
60. ELENA TOMA, Bucureşti
61. AMALIA ELENA POPESCU, com. Răciş, jud. Sălaj
62. DAN CAFTANGIOGLU, Sfîntu Gheorghe
63. MIHAIL IONESCU, Bucureşti
64. LUCREŢIA CÂMPAN, Baia Mare
65. ION NICHILCIUC, Tîrgu Jiu
66. DIANA FLOREA, Petroşani
67. EMIL M. BOCOŞ, Turda
68. DIANA DAMŞA, com Chendrea, jud. Sălaj
69. SORIN CICEU, Huedin
70. ANA MARIA UDMA, Constanţa
71. ALEXANDRU NICOLAE RIGANI, Bucureşti
72. GEORGETA BĂDĂU, Alba Iulia
73. GHEORGHE CORCHIŞ, Bucureşti
74. ADRIAN IACOB, sat Tihău, com. Surduc, jud. Sălaj
75. MARIA I. LUNGU, Focşani
76. VASILE MARTINIUC, Iaşi
77. TOADER DIACONU, sat Cucuieţi, com. Solonţ, jud. Bacău
78. NICU SANDU BOGLUŢ, com. Ucuriş, jud. Bihor
79. OSVALD FISCHMAN, Timişoara
80. IONEL I. PREDA, Drăgăşani, jud. Vîlcea
81. ANA MARIA GROŞAN, com. Călimăneşti, jud. Maramureş
82. MIRCEA FELIDOREAN, Luduş
83 GEORGE GABRIEL ALEXE, Bucureşti
84. CEZAR IUSTIN JANCĂ, Arad
85. IOAN P. CRISTEA, Bucureşti
86. GHEORGHE PUPĂZĂ, Drobeta-Turnu Severin
87. MARIA ŞAITISA, Miercurea Sibiului
88. CRISTINA SANDA MAILAT, Tîrgu Mureş
89. VIVIANA ELENA PANAITESCU, Bucureşti
90. ANDA ELENA BOSNEANU, Ploieşti

POSTA MAGAZIN ISTORIC

IMPORTANT

Nu uitați să reînnoiți abonamentul dv. la Magazin istoric! După cum știți, abonamentele la revista noastră se pot face la toate oficiile poștale și la toți factorii poștali și difuzorii din întreprinderi, instituții, școli etc. de la orașe și sate.

Precizăm că prețul unui număr este de 6 lei. Abonamentul pe 3 luni — 18 lei, pe 6 luni — 36 lei, pe un an — 72 lei. La aceste sume se adaugă taxa poștală de remitere la domiciliu (25 bani pe număr), taxă care nu se percepe în cazul în care abonatul primește revista la locul de muncă.

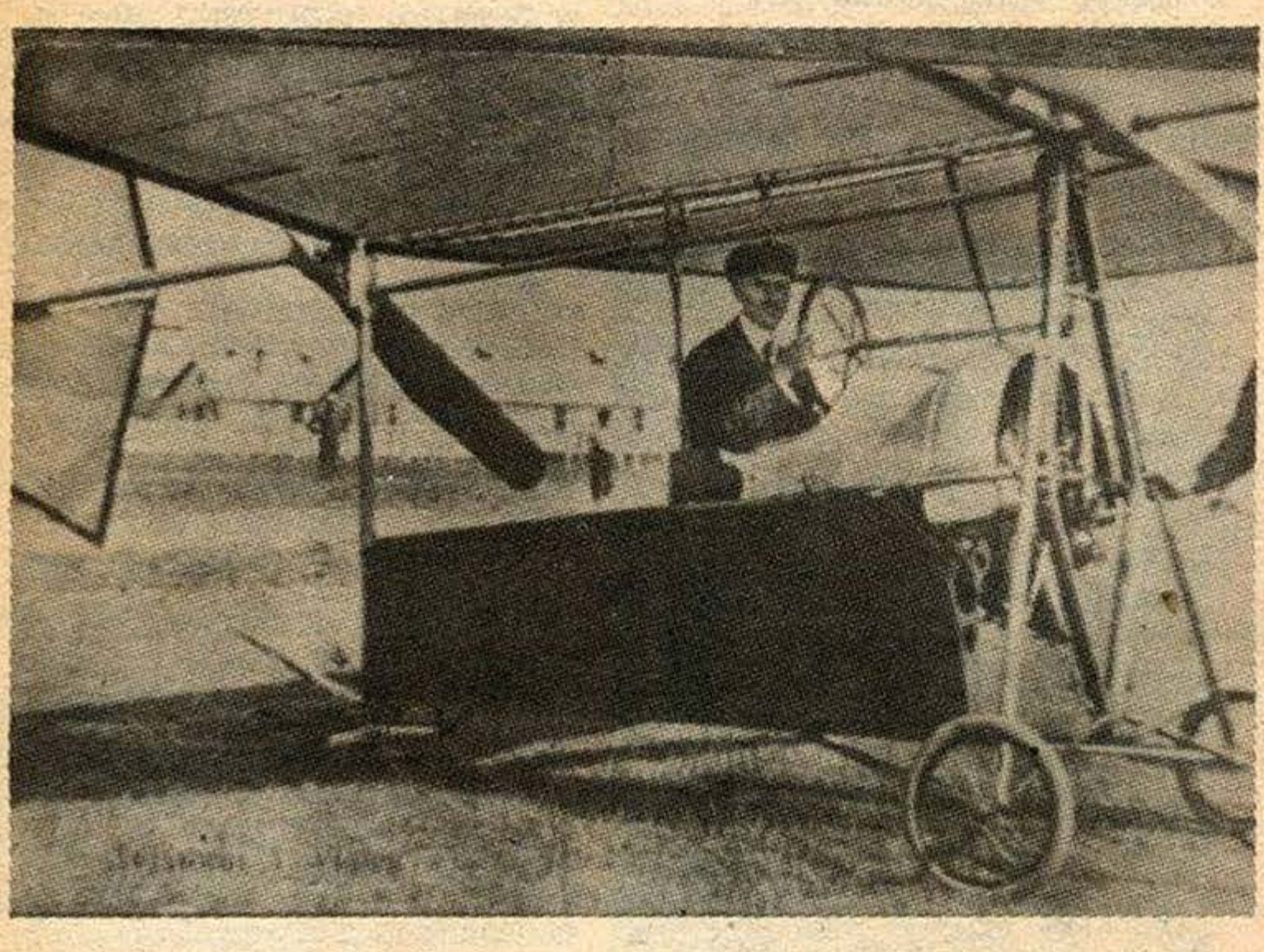

VLAICU LA BLAJ

În completarea celor scrise de noi în nr. 6/1987 referitoare la zborul lui Aurel Vlaicu pe cîmpia Blajului, cu prilejul serbărilor organizate la împlinirea, în 1911, a 50 ani de la înființarea ASTREI, prof. TEODOR SEICEANU, din Blaj, ne scrie: Am descoperit în familia unui coleg, prof. Ioan Marcu din Blaj, o carte poștală ilustrată, înfățișînd pe Aurel Vlaicu în avionul său (în imagine), iar pe cealaltă parte a ei cu o succintă relatare despre zborul din 29 august 1911. Iată această însemnare, datorată lui Vasile Ferenț, pantofar, din satul Valea Lungă (de lîngă Blaj), care-i scria unui văr de-al său: „Multă sănătate, vere. Vei ști că asta-i mașina de zburat a lui Vlaic, care a zburat în 29 acum la Sîntămărie. A fost mare adunare la Blajiu și noi am fost în două zile. A fost mare mulțime de om cu miile. Și din Țara Românească a venit. A fost tare frumos aicea. Îți trimet gazeta mea de la Sibiu să cetești despre Blajiu. De cîndu-i Blajiu n-a fost așa adunare ca acuma. Nu vă pot scrie ce a fost. Cetește gazeta c-apoi i vedea. Asta s-o griiești".

Gazeta amintită în scrisoare era Foaia poporului, care apărea la Sibiu din 1892.

CONCURS NAȚIONAL DE CREAȚIE ȘTIINȚIFICĂ ȘI TEHNICĂ STUDENȚEASCĂ

Timp de trei zile — 26-28 noiembrie — orașul Iași a găzduit ediția 1987 a Concursului național de creație științifică și tehnică studențească. În cadrul celor 26 secții, au fost susținute 285 lucrări ce au abordat o tematică largă, din domeniul economic, tehnic și științific.

În cadrul secției de Istoria României, premiul I a revenit studentei Doina Cîlariu de la Facultatea de Istorie-Filosofie din Iași, care a prezentat lucrarea Pentru ce s-au răsculat țăranii (îndrumător științific: prof. univ. dr. Gh. Platon). Menționea și premiul special al revistei Magazin istoric au fost acordate studentei Iulia Molnar de la Facultatea similară din Cluj-Napoca pentru lucrarea Sanctuarele geto-dacice (îndrumător științific: cercetător științific principal Ioan Glodariu).

INIȚIALELE N.N.

Am întîlnit în mai multe lucrări de istorie sau beletristice, inițialele N. sau N.N., atunci cînd se vorbește de o persoană neidentificată. Ce semnificație au aceste inițiale? ne întreabă **GEORGETA PANAITESCU**, din București.

Colaboratorul nostru PAUL B. MARIAN ne-a oferit acest succint istoric al celor două inițiale.

Regizorul francez Alain Resnais, în filmul documentar Noapte și ceață **(1955) — prezentat și pe ecranele noastre —, arată că sub inițialele N.N. naziștii desemnau o anumită categorie de deținuți ai lagărelor de exterminare, îndeosebi membri ai Rezistenței franceze și ai altor mișcări care se împotriviseră ocupației naziste. Cînd Hitler i-a ordonat generalului Keitel, în decembrie 1941, să creeze această procedură de dispariție a unor rezistenți din teritoriile ocupate în vest, inițialele N.N. nu apăreau încă în nici un text. Abia cîteva luni mai tîrziu, în august 1942, au fost întîlnite pe circularele privind decretul** Nacht und Nebel Erlass **(Noapte și ceață). Întrucît nu s-a cunoscut originea exactă a acestei denumiri, s-a crezut că ea a fost preluată din opera lui Wagner** Aurul Rinului: **spre a deveni invizibil, pitiocul Alberich cîntă o incantație magică:** Nacht und Nebel /Niemand gleich **(Noapte și ceață, nimeni nu-l ca în clipa asta!) și dispare de pe scenă într-o coloană de fum.**

Inițialele N.N. existau însă cu mult înaintea apariției expresiei Nacht und Nebel. **În secolul XIX, și poate chiar înainte, ele apar în texte administrative germane, provenind, se spune, de la expresia latină** nomen nescio **(nu cunosc numele).**

Preotul militar al închisorii din Köln, abatele Gertges, nu părea deloc mirat văzînd aplicîndu-se pe ușile unora dintre celule literele N.N. El scria: N.N. înseamnă nomen nescio. **Expresia era folosită spre a desemna pe deținuții ale căror nume trebuiau să nu fie cunoscute. O gardiană dintr-o închisoare din Köln a explicat astfel unei deținute cele două inițiale:** Nichts und Nichts **(Nimic și nimic), nici scrisori, nici colete, nici sprijin religios.**

Profesorul H. Vidal Sephiha, de la Școala de limbi orientale din Paris, fost deportat la Auschwitz, a descoperit într-un dicționar german din 1881, Deutsches Wörterbuch, **scris de Jakob și Wilhelm Grimm, următoarea explicație: „N. sau N.N., inițiale ale unui nume care nu este cunoscut sau care nu trebuie numit". În dicționarul francez** Petit Robert **găsim, de asemenea: „N. sau N.* sau**

POSTA MAGAZIN ISTORIC

...** indică o persoană nedeterminată ...au care nu poate fi numită".
Azi, cînd se afișează programele ...ursurilor la Collège de France și ...itularul catedrei n-a fost încă numit, ...e scrie: „Domnul N. sau Doamna N".

CONCURSURI ȘI COLECȚII COMPLETE

Alte fragmente din scrisorile sosite pe adresa concursurilor Magazin istoric.

● ȘTEFAN DOBROTĂ, din București: Lucrez la Întreprinderea de mașini agricole „Semănătoarca", ca lăcătuș mecanic. Aștept cu multă nerăbdare apariția fiecărui nou număr al Magazinului istoric. Mă pasionează fiecare concurs organizat de draga mea revistă. ● VALERICA RĂDUCU, învățătoare, din Curtea de Argeș: Citesc și colecționez revista dv. de la primul număr, multe din articolele publicate folosindu-mi, nu o dată, în activitatea mea la clasă. ● IOAN P. POPA, frezor, Fabrica de mașini de găurit, din Bciuș: Mă mîndresc cu faptul că sînt posesorul întregii colecții Magazin istoric și că am participat la toate concursurile organizate de revistă. ● LAKATOS VICTORIA, subinginer, D.J.P.Te-Cluj, din Cluj-Napoca: Fiecare nou concurs ne sporește dorința de cunoaștere a istoriei acestor meleaguri, cît și a istoriei universale. ● MARIN CONSTANTIN, sudor electric, Trustul de montaj utilaj chimic București — Antrepriza generală Ploiești: Dispun (și spun acest lucru cu mîndrie) de colecția integrală a revistei Magazin istoric. Am, de asemenea, o bibliotecă de aproape 4 000 de cărți, în afară de publicații periodice. ● NICU DUMITRESCU, arhivar, cooperativa „Lugojana", din Lugoj: Sînt un statornic și pasionat cititor al revistei, de la primul număr, avînd colecția completă. Am participat la majoritatea concursurilor organizate, avînd satisfacția de a da, de fiecare dată, răspunsuri exacte tuturor întrebărilor.

Îi felicităm pe toți corespondenții noștri pentru participarea la concursurile revistei, precum și pentru coleețiile lor complete.

NUMELE AUTORULUI

Dintr-o eroare de corectură, în numărul trecut nu a apărut numele autorului Dan Berindei la articolul Deputații aclamă Unirea.

MICII DOROBANȚI

ARTUR ION IASCU, din București, cercetaș veteran, voluntar din războiul din 1916-1918, ne comunică cîteva date privind una dintre primele organizații de tineret din țara noastră, „Micii dorobanți".

În anul școlar 1878-1879, în urma Războiului de Independență, în școlile din București și din alte localități ale țării, din inițiativa unor cadre didactice, au luat ființă grupe pentru instruirea fizică și premilitară a copiilor, denumite — în cinstea vitejilor ostași români care luptaseră în sudul Dunării — „Micii dorobanți". În anul următor, 1879, sub îngrijirea dr. Carol Davila și a profesorului Gheorghe Moceanu, aceste grupe s-au constituit într-o organizație centrală, ale cărei statute au fost adoptate la 24 februarie 1880 în București.

În programul „Micilor dorobanți" se înscriau pregătirea școlarilor prin exerciții fizice și gimnastice cu mînuirea puștilor de lemn, vizitarea unor locuri și monumente istorice, organizarea de spectacole cu subiecte din istoria națională etc. Pe lîngă acestea, organizația avea și un scop de întrajutorare, asigurînd elevilor săraci, fără mijloace materiale, procurarea de cărți, îmbrăcăminte ș.a. Veniturile „Micilor dorobanți" erau realizate din cotizațiile membrilor, precum și din diferite donații și ajutoare bănești.

Informații suplimentare pot fi întîlnite în lucrarea Tradițiile revoluționare ale Organizației pionierilor, de Mircea Ștefan, Editura politică, București, 1977.

În imaginea de jos, copii în uniforme de mici dorobanți, în 1928, la serbările prilejuite de aniversarea a cinci decenii de la revenirea Dobrogei la patria română.

Cristian POPIȘTEANU

Ca și în alți ani, sfîrșitul lui 1987 a adus pe adresa redacției noastre o bogată corespondență prin care numeroși cititori și colaboratori, din țară cît și de peste hotare, ne-au adresat călduroasele lor felicitări cu prilejul celei de a 40-a aniversări a proclamării Republicii și a noului an. Scrisori ce dau expresie dragostei statornice pentru istorie și prețuirii pentru **Magazin istoric**, care în 1987 a împlinit 20 de ani de apariție.

Tuturor le mulțumim, dorindu-le, la rîndul nostru, multă sănătate, bucurii și noi succese în viață și muncă, împreună cu un călduros **La mulți ani!**

CONTENTS (Romanian History) G.Surpat The Romanian Communist Party — the Nation's Vital Centre ● P. Teodor Romanian Historiography Along the Centuries ● V. Cândea An Unknown Portrait of Vlad the Impaler in Stuttgart ● V. Nestor Aethicus Histricus — a Dobrudjan-born Encyclopaedist ● R. Economu 1878. Ciprian Porumbescu Confronts the Habsburg Authorities ● P. Cernovodeanu Family Chronicles: Bălăceanu ● N. Kretzulescu, A.D. Xenopol Historical Recollections ● M. Alftincă The Romanian Athenaeum ● I. Popescu-Puțuri Confluences of Ancient Civilizations (XXII) ● In Bucharest 50 Years Ago ● R. Dima C. Dobrescu-Argeș ● R. Netzhammer 1917. Talking with Martha Bibescu

SOMMAIRE (Histoire roumaine) G. Surpat Le Parti Communiste Roumain — le centre vital de la nation ● P. Teodor L'historiographie roumaine au cou s des siècles ● V. Cândea Un portrait inconnu de Vlad l'Empaleur à Stuttgart ● V. Nestor Aethicus Histricus — un encyclopédiste originaire de la Dobroudja ● R. Economu 1878. Ciprian Porumbescu affronte les autorités autrichiennes ● P. Cernovodeanu Chronique de la famille Bălăceanu ● N. Kretzulescu, A.D. Xenopol Souvenirs historiques ● M. Alftincă L'Athénée Roumain ● I. Popescu-Puțuri Confluences de civil sations anciennes (XXII) ● A Buca est il y a 50 ans ● R. Dima C. Dobrescu-Argeș ● R. Netzhammer 1917. Conversations avec Marthe Bibesco

СОДЕРЖАНИЕ (Румынская история) Г. Сурпат Румынская Коммунистическая Партия — жизненный центр нации ● П. Теодор Румынская историография на протяжении веков ● В. Кында Неизвестный портрет Влада Цепеша в Штутгарте ● В. Нестор Этикус Хистрикус — энциклопедиет, уроженец Добруджи ● Р. Эконому 1878. Выступление Чиприана Порумбеску против габсбургских властей ● П. Черноводяну Семейные летописи: Бэлэчану ● Н. Кредулеску. А.Д. Ксенопол Исторические воспоминания ● М. Алфтинкэ Румынский Атеней ● И. Попеску-Пуцурь Слияние древних цивилизаций (XXII) ● В Бухаресте 50 лет тому назад ● Р. Дима К. Добреску-Арджеш ● Р. Нецхаммер 1917. Беседа с Мартой Бибеску

INHALT (Rumänische Geschichte) G. Surpat Die Rumänische Kommunistische Partei — das Lebenszentrum der Nation ● P. Teodor Die rumänische Geschichtsschreibung im Laufe der Jahrhunderte ● V. Cândea Ein unbekanntes Bildnis des Vlad der Pfähler in Stuttgart ● V. Nestor Aethicus Histricus — ein aus der Dobrudscha gebürtiger Enzyklopädist ● R. Economu 1878. Ciprian Porumbescu bietet des habsburgischen Behörden die Stirn ● P. Cernovodeanu Familienchroniken: Bălăceanu ● N. Kretzulescu, A.D. Xenopol Erinnerungen aus der Geschichte ● M. Alftincă Das Rumänische Athenäum ● I. Popescu-Puțuri Konfluenzen antiker Zivilisationen (XXII) ● In Bukarest vor 50 Jahren ● R. Dima C. Dobrescu-Argeș ● R. Netzhammer 1917. Gespräche mit Martha Bibescu

SUMARIO (Historia rumana) G. Surpat El Partido Comunista Rumano — centro vital de la nación ● P. Teodor La historiografía rumana a lo largo de los siglos ● V. Cândea Un retrato desconocido de Vlad el Emnalador en Estutgarto ● V. Nestor Aethicus Histricus — un enciclopedista originario de Dobrogea ● R. Economu 1878. Ciprian Porumbescu enfrenta a las autoridados hàbsbúrgicas ● P. Cernovodeanu Crónicas de familias: Bălăceanu ● N. Kretzulescu, A.D. Xenopol Recuerdos históricos ● M. Alftincă El Ateneo Rumano ● I. Popescu-Puțuri Confluencias de civilizaciones antiguas (XXII) ● En Bucarest, hace 50 años ● R. Dima C. Dobrescu-Argeș ● R. Netzhammer 1917. Conversaciones con Martha Bibescu

ABONNEMENTS : ROMPRESFILATELIA — Sectorul export-import presă, Bucureşti, Calea Griviţei, nr. 64—66, P.O.BOX 12—201, telex : 10376 prsfir.

magazin istoric

Bucureşti, Intrarea Ministerului nr. 2, parter — Sectorul 1, Oficiul poştal nr. 1, Căsuţa poştală 1-702, Cod 70 100. Telefon 150 200, interior 406 ; 917.

REDACŢIA : Gheorghe David, Florentina Dolghin, Ioan Lăcustă, Dorin Matei, Ioana Ursu Năstăşel, Marian Ştefan
TEHNOREDACTOR : Anton Tănase
CORECTURA : Georgeta Apreotesei, Constanţa Avram

PREZENTAREA ARTISTICĂ : Radu Ion Popescu

Apare lunar, se găseşte de vinzare la chioşcurile de difuzare a presei. Abonamentele se fac la oficiile P.T.T.R., factorii poştali şi difuzorii din întreprinderi, instituţii, şcoli etc., de la oraşe şi de la sate. Preţul unui număr — 6 lei, abonamentul pe 6 luni — 36 lei, pe un an — 72 lei.

Tiparul executat la Combinatul poligrafic „Casa Scînteii" — Bucureşti

42 427

magazin istoric